

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Camilla Kovero

SPRÅK, IDENTITET OCH SKOLA II

Barn och ungdomar i
svenska skolor i olika
språkliga miljöer

Rapporter och utredningar 2011:6

© Utbildningsstyrelsen och författare

Rapporter och utredningar 2011:6

ISBN 978-952-13-4939-3 (häft.)

ISBN 978-952-13-4940-9 (pdf)

ISSN-L 1798-8993

ISSN 1798-8993 (tryckt)

ISSN 1798-9000 (online)

Bild: Kristian Krokfors: Lights and shadows

Ombrytning: Edita Prima Oy/Timo Päivärinta/PSWFolders Oy

www.oph.fi/publikationer

Tryck: Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino Oy

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	7
1 Inledning.....	9
2 Allmänna utgångspunkter.....	15
3 Barnen och ungdomarna i sin närmiljö på språköarna	21
3.1 Att växa upp i en finskspråkig miljö.....	21
3.2 De medverkande skolorna.....	23
3.3 Mitt hemspråk.....	24
3.3.1 Mitt språk med mamma och med pappa.....	26
3.3.2 Språk med syskon.....	28
3.3.3 Mina föräldrars språk.....	30
3.3.4 Sammanfattning, språkliga hemmiljö på de gamla svenska språköarna.....	31
3.4 Språk med syskon i de olika åldersgrupperna.....	33
3.4.1 Sammanfattning av språk med syskon i de olika åldersgrupperna	37
3.5 Syntes av den språkliga hemmiljön på språköarna.....	40
4 Språklig identitet	42
4.1 Min identitet.....	44
4.1.1 Min identitet i de olika åldersgrupperna	46
4.1.2 Sammanfattning av min identitet i de olika åldersgrupperna	50
4.1.3 Min identitet och mitt språk med mamma.....	54
4.2 Min svenska och min finska	55
5 Barnen och ungdomarna i sin närmiljö i Österbotten	59
5.1 Att växa upp i en svenskspråkig miljö.....	59
5.2 De medverkande skolorna.....	62
5.3 Mitt hemspråk.....	65
5.3.1 Mitt språk med mamma och med pappa.....	68
5.3.2 Språk med syskon.....	70
5.3.3 Mina föräldrars språk.....	72
5.3.4 Sammanfattning, språkliga hemmiljö i Österbotten	73
5.4 Språk med syskon i de olika åldersgrupperna.....	74
5.4.1 Mitt språk med mina syskon i Jakobstad.....	75
5.4.2 Mitt språk med mina syskon i Nykarleby	76
5.4.3 Mitt språk med mina syskon i Närpes	78
5.4.4 Sammanfattning av språk med syskon.....	79

6	Språklig identitet	81
6.1	Min identitet.....	82
6.1.1	Min identitet i de olika åldersgrupperna	85
6.1.2	Sammanfattning av min identitet i de olika åldersgrupperna	90
6.1.3	Min identitet och mitt språk med mamma.....	91
6.2	Min svenska och min finska	93
6.2.1	Sammanfattning av mitt språk med mamma och min svenska och min finska	95
7	Slutsatser och diskussion.....	98
7.1	Språklig hemmiljö och språkbruk på språköarna	98
7.2	Språklig hemmiljö och språkbruk i Österbotten	100
7.3	Språklig tillhörighet på språköarna	102
7.4	Språklig tillhörighet i Österbotten	103
7.5	Språklig tillhörighet och språk med mamma.....	104
7.6	Min svenska och min finska	105
7.7	Diskussion	107
8	Referenser	112

Figurförteckning

Figur 1	Översikt av hela samplet.....	11
Figur 2	Deltagarantal enligt skolor på språköarna.....	12
Figur 3	Deltagarantal enligt skolor i Österbotten	12
Figur 4	Elevernas språkliga bakgrund. (N= 264)	25
Figur 5	Mitt språk med mamma. (N= 264).....	27
Figur 6	Mitt språk med pappa (N = 256).....	27
Figur 7	Språk med syskon. (N = 251)	28
Figur 8	Föräldrarnas gemensamma språk. (N= 264)	30
Figur 9	Mitt språk med mina syskon i Uleåborg. (N= 40)	34
Figur 10	Mitt språk med mina syskon i Björneborg. (N= 74)	35
Figur 11	Mitt språk med mina syskon i Tammerfors. (N= 87).....	36
Figur 12	Mitt språk med mina syskon i Kotka. (N= 50)	37
Figur 13	Språklig identitet. (N=264)	45
Figur 14	Min identitet i Uleåborg. (N= 44).....	47
Figur 15	Min identitet i Björneborg. (N=77)	48
Figur 16	Min identitet i Tammerfors. (N=92)	49
Figur 17	Min identitet i Kotka. (N= 51)	50
Figur 18	Elevers språk med sin mamma och svenska språkets betydelse för identiteten. (N= 259).....	54
Figur 19	Uppfattning om språklig kompetens i svenska. (N = 262).....	56

Figur 20 Uppfattning om språklig kompetens i finska. (N= 263).....	57
Figur 21 Elevernas språkliga bakgrund. (N= 661)	68
Figur 22 Mitt språk med mamma (N=651).....	69
Figur 23 Mitt språk med pappa. (N=646).....	69
Figur 24 Språk med syskon. (N=625).....	71
Figur 25 Föräldraspråk. (N=649).....	72
Figur 26 Språk med mina syskon i Jakobstad. (N=312)	76
Figur 27 Språk med mina syskon i Nykarleby. (N=158)	77
Figur 28 Språk med syskon i Närpes. (N=155).....	79
Figur 29 Språklig identitet. (N= 661).....	83
Figur 30 Min identitet i Jakobstad. (N= 329).....	87
Figur 31 Min identitet i Nykarleby. (N= 167)	88
Figur 32 Min identitet i Närpes. (N= 165)	90
Figur 33 Min identitet och mitt språk med mamma. (N=621)	92
Figur 34 Uppfattning om språklig kompetens i svenska. (N=659)	94
Figur 35 Uppfattning om språklig kompetens i finska. (N=659)	95

Förord

Den här rapporten som är den andra i projektet *Språk, identitet och skola*, har kommit till i en tid då ekonomiska inbesparingar, effektivisering och centralisering kännetecknar både den offentliga och den privata sektorn. De kommande inbesparingarna och omorganiseringarna inom hela utbildningsväsendet i kombination med det rätt kärva språkpolitiska klimatet i samhället väcker oro för den självständiga svenska skolans framtid. Det är därför angeläget att undersöka den språkliga hemmiljön och svenska språkets betydelse för barn och ungdomar i svenska skolor även utanför huvudstadsregionen, i olika delar av landet. För mig som forskare och universitetslektor inom ett litet svenskspråkigt utbildningsprogram vid beteendevetenskapliga institutionen vid Helsingfors universitet är de här frågorna viktiga. I forskningsrapporten *Språk identitet och skola II. Barn och ungdomar i olika språkliga miljöer* vill jag lyfta fram hur barn och ungdomar som går i svenska skolor och å ena sidan växer upp i en enspråkigt finsk miljö och å andra sidan i en övervägande svenskspråkig miljö själva ser på de här frågorna.

I den här rapporten presenteras endast en del av resultaten från den omfattande enkätundersökningen som sammanlagt har utförts i 26 svenska skolor i tre olika språkliga miljöer. Här behandlas frågor om elevernas språkliga bakgrund, deras språkbruk med olika familjemedlemmar, svenska respektive finska språkets betydelse för den egna identiteten och uppfattningen om den egna uttrycksförmågan i svenska och i finska. I materialet ingår även flera aktuella frågor om bl.a. skolämnen, fritid, läsvanor och beslutsprocesser såväl hemma som i skolan. Dessa väntar på att klarläggas.

Det är många som har bidragit till rapporten. Först och främst vill jag rikta ett varmt tack till alla 13 skolor i de sju olika städerna som deltagit i den nya undersökningen. Alla rektorer och föreståndare som kontaktades var mycket positiva till att delta i undersökningen, trots den ständiga tidspressen i skolornas vardag. Lärarna i de medverkande skolorna gav vänligt av sin lektionstid och eleverna besvarade både omsorgsfullt och koncentrerat det omfattande frågeformuläret. Jag vill även tacka utbildningsverken i de olika städerna, som gav oss tillstånd att genomföra undersökningen i skolorna.

Forskningsprojektet utförs på beteendevetenskapliga institutionen vid Helsingfors universitet med ekonomiskt stöd från Utbildningsstyrelsen och Svenska kulturfonden. Jag vill tacka beteendevetenskapliga institutionens prefekt Jussi

Saarinen, som möjliggjort min forskningsintensiva period hösten 2011. Det har gjort det möjligt att färdigställa rapporten under detta år.

Jag riktar ett varmt tack till följande personer för stöd och hjälp under olika skeden av forskningsprocessen. Monica Londen, som jag har haft glädjen att samarbeta med i den första rapporten *Språk, identitet och skola. En undersökning i svenska skolor i huvudstadsregionen* och som har samlat in materialet i Kotka för den här undersökningen. Under hela forskningens gång har Nina Santavirta med intresse och kloka råd följt arbetet. Pedagogiestuderande Nicolina Johansson och Rasmus Firon har medverkat både i det intensiva fältarbetet och hjälpt till med datainmatningen av det omfattande materialet. Mikael Kovero tackar jag för hans humor och skicklighet i statistisk analys. Sonja Hyvönen och Tomas Sun har medverkat i datainsamlingen.

Slutligen vill jag tacka Katarina Rejman från Utbildningsstyrelsen för givande samarbete och för möjligheten att publicera rapporten i Utbildningsstyrelsens publikationsserie. Katarina Rejman har med stort intresse deltagit i många olika skeden av undersökningen, både i fältarbetet och i den redaktionella bearbetningen av texten.

Jag är glad över att åter få ha Kristian Krokfors vackra tavla *Lights and shadows* som omslagsbild.

Rapporten tillägnar jag Ronja, Lene, Wilma, Pyry och Max som har privilegiet att i andra generationen växa upp i en tvåspråkig kulturell miljö.

Helsingfors den 6 november 2011

Camilla Kovero

1 Inledning

I den nu föreliggande rapporten kommer barn och ungdomar som går i svenska skolor belägna i olika språkliga miljöer till tals. Projektets första del, som behandlar den språkliga och kulturella identiteten hos barn och ungdomar i svenska skolor i huvudstadsregionen har presenterats i forskningsrapporten *Språk, identitet och skola* (Kovero & Londen 2009). Undersökningen som genomfördes bland 855 elever i sammanlagt 13 svenskspråkiga skolor; fem lågstadieskolor, fem högstadieskolor och tre gymnasier i huvudstadsregionen, visade bl.a. att sammanlagt 62 procent av eleverna kom från tvåspråkiga hem. Här fanns dock stora skillnader mellan de olika åldersgrupperna. Av 11-13 åringarna kom 72 %, av niondeklassarna 63 % och av gymnasisterna 51 % från tvåspråkiga hem.¹ Elevernas språkliga bakgrund och hur kommunikationsspråket växlar inom de tvåspråkiga familjerna har inte tidigare undersökts i den här omfattningen. Undersökningen synliggör den svenskspråkiga skolmiljöns betydelse för inte minst de tvåspråkiga ungdomarnas språkliga medvetenhet och identitet.

Språkklimatet i Finland har emellertid blivit kärvare sedan första delen av undersökningen publicerades våren 2009. Till exempel mediedebatten om svenska språkets ställning som nationalspråk i Finland har fått stor uppmärksamhet och tidvis präglats av minskad förståelse för den svenskspråkiga befolkningens integration med den finska. Den svenska skolans goda och självständiga ställning har ställvis ifrågasatts. Krav på förändringar i läroplanen; nedskärning av obligatorisk undervisning i svenska i finska skolor och även avskaffande av den så kallade tjänstemannasvenskan har framförts i en del politiska ställningstaganden. Man kan fråga sig om dagens mångkulturella europeiska samhörighet har minskat förståelsen för den nordiska dimensionen i vår kultur och dess nära sammankoppling med den finländska identiteten. Samtidigt har debatten även haft en positiv verkan och synliggjort att svenska språket fortsättningsvis har ett stort stöd bland majoriteten av finländarna och flera förespråkare på alla nivåer i samhället.

Svenska språkets ställning som nationalspråk i Finland är givetvis kopplat till både historiska, kulturella, demografiska och psykologiska faktorer såväl som till samhällets ekonomiska, sociala och politiska situation. Minoritetsspråkens; svenskans, de samiska språkens, romani och teckenspråkets styrka eller svaghet i förhållande till majoritetsspråket är beroende av vilka faktorer beslutsfattare och opinionsbildare under olika tider väljer att framhålla. I dagens ekonomiska läge där politiskt beslutsfattande i första hand tar fasta på ekonomiska faktorer

1 Med tvåspråkiga hem avses här hem där både finska och svenska talas.

blir även frågor kopplade till skillnader och mångfald ofta tolkade närmast ur ett ekonomiskt perspektiv.

Sällan kommer emellertid de barn och ungdomar som i första hand berörs av förändringar i utbildnings- och språkpolitiska prioriteringar och beslut till tals. För att uppehålla och stärka den svenskspråkiga skolans ställning blir det viktigt att analysera och synliggöra hur barn och ungdomar i svenska skolor även utanför huvudstadsregionen själva ser på sin språkliga och kulturella identitet.

Syftet med det fortsatta projektet är således att analysera den språkliga bakgrunden och den språkliga och kulturella identiteten hos elever i svenska skolor belägna i olika språkliga miljöer och att klarlägga faktorer som bidrar till utvecklingen av en stark språklig och kulturell självkänsla. Genom att synliggöra barnens och ungdomarnas tankar om vilken betydelse svenska språket har för dem, hur de vill definiera sig språkligt och hur de ser på den egna språkliga kompetensen är förhoppningen att öka förståelsen för ungdomarnas både utvecklings- och utbildningsmässiga behov. Intresset är således inriktat på att å ena sidan synliggöra hur den språkliga vardagen ser ut för barn och ungdomar i svenska skolor belägna i en helt finskspråkig omgivning och å andra sidan att synliggöra hur den ser ut för barn och ungdomar i svenska skolor belägna i en svenskspråkig omgivning. Den enspråkigt finska miljön representeras av fyra städer på de så kallade gamla svenska språköarna och den övervägande svenska miljön av tre städer i Österbotten.

Den nya undersökningen genomfördes i sammanlagt tretton svenska skolor; fyra skolor på de så kallade gamla svenska språköarna och nio skolor i Österbotten. Undersökningen utfördes i årskurserna 5-6 och årskurs 9 inom den grundläggande utbildningen och i andra årskursen i gymnasiet, dvs. i samma årskurser som den tidigare undersökningen i huvudstadsregionen. I dag talar man om en enhetlig grundskola för årskurserna 1-9 men benämningarna *lågstadieskola* och *högstadieskola* finns kvar i många skolors namn och årskurserna 1-6 och årskurserna 7-9 är ofta placerade i separata skolbyggnader. Eftersom låg- och högstadiet därtill är en nivå- och åldersbeskrivning som är bekant för de flesta används dessa benämningar i den här rapporten, liksom i den tidigare (Kovero & Londen 2009). Undersökningen utfördes i fem lågstadieskolor, fyra högstadieskolor och fyra gymnasier. I de fyra skolorna på de gamla svenska språköarna erbjuder var skola undervisning för alla årskurser, från grundläggande utbildning till gymnasium. En av skolorna i Österbotten erbjuder undervisning för hela grundskolenivån, medan de övriga medverkande årskurserna är placerade i separata skolor.

Hösten 2008 utfördes undersökningen i den svenska skolan i Kotka, en av språköarna och i april 2010 i skolorna på de övriga språköarna, dvs. i Uleå-

borg, Björneborg och Tammerfors. I maj samma vår utfördes undersökningen i skolor i Österbotten, dvs. i Jakobstad, Nykarleby och Närpes. Undersökningen är således, liksom den tidigare undersökningen i Helsingforsregionen, en tvärsnittsundersökning.

I undersökningen deltog 264 elever på språköarna och 661 elever i Österbotten, dvs. sammanlagt 925 elever, enligt nedanstående ålders- och årskursfördelning.²

I rapporten hänvisas och jämförs även en del av resultaten från språköarna och Österbotten med resultaten från huvudstadsregionen, där så som tidigare framkommit 855 elever i 13 svenskspråkiga skolor deltog. Sammanlagt har således 1780 elever i 26 skolor deltagit i undersökningarna (se figurer 1-3).

		Helsingfors	Språköarna	Österbotten	Totalt
Lågstadium	Sampel	252	120	223	595
	Antal skolor	5	4	4	13
Högstadium	Sampel	384	84	297	765
	Antal skolor	5	4	3	12
Gymnasium	Sampel	219	60	141	420
	Antal skolor	3	4	3	10
Totalt	Sampel	855	264	661	1 780
	Antal skolor	13	4	9	26

Figur 1. Översikt av hela samplet.

2 Åldersfördelningen bland eleverna på språköarna i årskurserna 5-6 varierar mellan 11 och 13 år. Den här ålderskategorin benämns i texten *11-13-åringar*. Åldersfördelningen bland eleverna i årskurs 9 varierar mellan 14 och 16 år. Eftersom 70 % av niondeklassarna är 15 år benämns denna ålderskategori för enkelhetens skull *15-åringar* i texten. Åldersfördelningen bland eleverna i gymnasiet andra årskurs varierar mellan 17 och 19 år. Eftersom 75 % av gymnasisterna är 17 år benämns denna grupp i texten *17-åringarna*.

Åldersfördelningen bland eleverna i Österbotten i årskurs 5-6 varierar även mellan 11 och 13 år och benämns i texten *11-13-åringar*. Åldersfördelningen bland eleverna i årskurs 9 varierar mellan 14 och 16 år. Eftersom 95 % av niondeklassarna är 15 år benämns denna ålderskategori för *15-åringar* i texten. Åldersfördelningen bland eleverna i gymnasiet andra årskurs varierar även här mellan 17 och 19 år. Eftersom 92 % av gymnasisterna är 17 år benämns denna grupp i texten *17-åringarna*.

Stad	Skola	Lågstadium	Högstadium	Gymnasium	Totalt
Uleåborg	Svenska privatskolan i Uleåborg	26	9	9	44
Björneborg	Björneborgs svenska samskola	34	23	20	77
Tammerfors	Svenska Samskolan i Tammerfors	41	32	19	92
Kotka	Kotka Svenska Samskola	19	20	12	51
	Totalt	120	84	60	264

Figur 2. Deltagarantal enligt skolor på språköarna.

Stad	Skola	Lågstadium	Högstadium	Gymnasium	Totalt
Jakobstad	Oxhamns lågstadium	106			
	Oxhamns högstadium		136		
	Jakobstads gymnasium			87	
	Summa	106	136	87	329
Nykärlaby	Normens skola	67			
	Carleborgsskolan		76		
	Topelius gymnasium			24	
	Summa	67	76	24	167
Närpes	Mosebacke	33			
	Kåtnäs	17			
	Närpes högstadium		85		
	Närpes gymnasium			30	
	Summa	50	85	30	165
	Totalt	223	297	141	661

Figur 3. Deltagarantal enligt skolor i Österbotten

Valet av de medverkande skolorna har i första hand utgått från tanken att klarlägga den svenska skolans betydelse för barn och ungdomar i två motsatta språkliga miljöer. De fyra svenska skolorna i de enspråkigt finska städerna på språköarna utgör både språkligt och utbildningsmässigt en sällsynt forskningsmiljö, där olika faktorer kopplade till relationer mellan hemspråk, skolspråk

och språk i omgivningen kan synliggöras. De nio medverkande svenska skolorna i den övervägande svenskspråkiga miljön i de tre städerna i Österbotten utgör en annorlunda och intressant forskningsmiljö, där elevernas språkliga situation är helt annorlunda än på språköarna eller i den tvåspråkiga huvudstadsregionen. Här blir det möjligt att synliggöra olika språkliga och utbildningsmässiga faktorer kopplade till majoritetsspråket i omgivningen och den rätt enspråkiga uppväxtmiljön.

Alla medverkande elever har besvarat samma frågeformulär som eleverna i Helsingforsregionen. För eleverna i årskurserna 5 och 6 bestod frågeformuläret av 74 frågor; 64 frågor med fasta svarsalternativ och tio öppna frågor. Eleverna i högstadiets årskurs 9 och gymnasiets andra årskurs fyllde i likadana frågeformulär, dock utökat med ytterligare elva frågor, dvs. sammanlagt 86; 72 med fasta svarsalternativ och 14 öppna frågor. Svaren kodades in med hjälp av statistikprogrammet SPSS 15.0 (Norris 2002, Pallant 2005). De frågor och påståenden som eleverna skulle besvara eller ta ställning till är på nominal- och ordinalskala, eftersom syftet med den kvantitativa analysen var att beskriva och rangordna resultaten med stöd av frekvenser, samband och skillnader. Resultaten bearbetades således med en deskriptiv kvantitativ analys.

Eleverna fyllde i frågeformuläret under lektionstid så bortfallet var minimalt. I alla skolor var åtminstone en från forskningsgruppen med i klassrummen och presenterade forskningen, gav instruktioner, övervakade ifyllandet och tog emot de besvarade enkäterna. Vi blev väl emottagna i alla skolor; rektorerna, föreståndarna, lärarna och assistenterna var positivt inställda till undersökningen och hjälpte till att göra arrangemangen så smidiga som möjligt. Innan eleverna fyllde i frågeformuläret berättade vi om syftet med undersökningen och betonade bland annat att vi är intresserade av deras egna tankar och åsikter – och att det sålunda är viktigt att de besvarar frågorna utgående från dem själva oberoende av hur de tror att skolkamraterna besvarar frågorna. I de allra flesta fall fyllde eleverna i enkäterna utan svårigheter, både intresserat och koncentrerat. Det rätt låga antalet obesvarade frågor gällande t.ex. den egna kompetensen i svenska och finska och uppfattningen om språklig tillhörighet visar att frågorna för det mesta inte uppfattades som svåra eller ointressanta.

I den nu föreliggande rapporten ingår analys av frågor relaterade till barnens och ungdomarnas hemspråk och deras språkbruk inom familjen i de två olika språkliga miljöerna. Vidare ingår analys och jämförelse av informanternas syn på sin språkliga tillhörighet och deras uppfattningar om den egna språkliga kompetensen i svenska och finska i den finskspråkiga och den övervägande svenskspråkiga omgivningen. I frågeformuläret ingår även frågor om olika skolämnen. I Nicolina Johanssons kandidatavhandling (2011) *Svenska och finska*

som undervisningsämne och identitetsaspekter utreds svenskspråkiga Österbottniska gymnasieelevers uppfattningar om de båda inhemska språken som undervisningsämne, deras upplevda uttrycksförmåga på respektive språk, samt deras uppfattningar om språkens betydelse för deras identiteter. I det omfattande materialet ingår fortfarande flera, intressanta och aktuella frågeställningar som inte har fått plats i rapporten och som väntar på att klarläggas.

I kapitel 2 presenteras som bakgrund några allmänna utgångspunkter relaterade till den svenska skolans elevunderlag i dagens Finland. Kapitel 3 handlar om barnen och ungdomarna i sin närmiljö på språköarna. Utgående från informanternas beskrivningar synliggörs det varierande och komplexa språkbruket i de fyra städerna. Barnens och ungdomarnas syn på den egna språkliga tillhörigheten och deras upplevelser av sin förmåga att uttrycka sig på svenska och finska diskuteras i kapitel 4. I följande kapitel synliggörs den annorlunda språkliga miljön i de tre övervägande svenska städerna i Österbotten. Likheter och skillnader i den språkliga hemmiljön synliggörs utgående från barnens och ungdomarnas beskrivningar. I kapitel 6 diskuteras informanternas känsla av språklig och kulturell samhörighet i de tre städerna i Österbotten. Även barnens och ungdomarnas uppfattningar om sin språkliga kompetens i svenska och finska kommer fram. I kapitel 7 sammanfattas slutligen de centrala resultaten för undersökningen och relateras även till en del av de tidigare resultaten från Helsingforsregionen.

I rapporten används ofta termen *tvåspråkiga elever* och då avses såsom även i den tidigare rapporten (Kovero & Londen 2009), elevers vars hemspråk enligt vad de själva uppger är svenska och finska. 43 elever som deltog i undersökningen är två- eller flerspråkiga med avseende på svenska och/ eller finska och ett annat språk, här till uppger 17 elever i Österbotten dialekt som annat hemspråk. Emedan även denna undersökning liksom den tidigare från huvudstadsregionen, främst fokuserar på elever med svenska/ och eller finska som hemspråk är eleverna med annat hemspråk sammanförda i gruppen *annat språk* och ingår inte i gruppen *tvåspråkiga*. En annan viktig orsak till att eleverna med annat hemspråk är sammanförda i en grupp och inte presenteras enligt hemspråk är att trygga elevernas anonymitet. Några av de språk som finns representerade talas endast av några få elever i hela samplet.

För att texterna och tabellerna skall bli mera läsarvänliga har alla procenttal avrundats till hela tal.

2 Allmänna utgångspunkter

Som bakgrund presenteras några demografiska och språkliga strukturer relaterade till den svenska skolans elevunderlag i dagens Finland och till familjers val av svenskspråkig skola för sina barn.

Under de senaste tio åren har olika aspekter gällande den självständiga svenska skolans framtid och dess kulturförmedlande roll ingående analyserats och diskuterats i ett stort antal undersökningar och forskningsrapporter inom olika discipliner, såväl inom pedagogik som inom språkvetenskaper och samhällsvetenskaper. Det ökade forskningsintresset speglar både yttre språkpolitiska utmaningar som den svenska skolan ser ut att ständigt ställas inför och pedagogiska och didaktiska utmaningar som kännetecknar undervisning och inläring i det språkligt allt heterogenera klassrummet. I detta sammanhang är det inte möjligt att gå in på alla de frågeställningar som den tidigare forskningen behandlat. Här relateras endast till ett fåtal analyser som direkt har anknytning till rapportens intresseområden. Den svenska skolans framtid är långt beroende av ett fortsatt intresse hos i synnerhet tvåspråkiga familjer att välja svenskspråkig skola för sina barn. I rapporten relateras bl.a. till några undersökningar som lyfter fram faktorer som har avgörande betydelse för tvåspråkiga familjers val av skolspråk för sina barn. I denna undersökning är förhoppningen att via ökad insikt i barns och ungdomarnas språkliga hemmiljö i olika delar av landet och deras syn på svenska språkets betydelse, kunna bidra till ökad förståelse för den svenska skolan och till åtgärder som stärker skolans ställning.

Under de senaste decennierna har tvåspråkiga äktenskap och parrelationer blivit allt vanligare, vilket innebär att många barn växer upp i en tvåspråkig hemmiljö, där den ena föräldern är finskspråkig och den andra svenskspråkig. Statistik för hela landet visar att allt flera av de tvåspråkiga familjerna numera registrerar sina barn som svenskspråkiga. Då 60 % av barnen i de tvåspråkiga familjerna år 1970 registrerades som finskspråkiga, är närmare två tredjedelar av barnen i de tvåspråkiga familjerna numera svenskregistrerade (Finlandssvenskarna 2005:22). I den statistiska rapporten från 2010 framgår även att förändringarna i registreringsspråk för barn med en tvåspråkig familjebakgrund har varit störst på starkt finskdominerade orter (Finlandssvenskarna 2009: 37).

I de tvåspråkiga familjerna är moderns språk och föräldrarnas utbildningsnivå fortsättningsvis en utslagsgivande faktor för barnets språkliga registrering. Ju högre utbildning i synnerhet den svenskspråkiga föräldern har, desto sannolikare är det att barnets registrerade språk är svenska (Finlandssvenskarna

2009: 23). Enligt Finnäs (2010) har däremot omgivningens betydelse för barnets språkliga registrering nästan försvunnit i de tvåspråkiga familjerna, vilket har lett till att de regionala skillnaderna mellan Nyland, Åboland och Österbotten är små, trots att de språkliga förutsättningarna är så olika. Statistik visar så bl.a. att andelen svenskregistrerade barn i tvåspråkiga familjer är högre i Nyland än i Österbotten (2010:23).

Föräldrars val av skolspråk för sina barn är inte bundet till barnets registrerade modersmål, utan föräldrarna kan utgående från intresse och barnets språkliga förutsättningar själva välja finsk eller svensk skola för sina barn (Finnäs 2010: 25). Intresset för den svenska skolan har under de senaste decennierna ökat kraftigt. Sedan medlet av 1980-talet har många finskregistrerade elever i tvåspråkiga familjer anmälts till svenska skolor och varje år anmäls även ett mindre antal elever från enspråkigt finska hem till svenska skolor. Enligt Finnäs (2010) finns tillskottet av finskspråkiga elever i svenska skolor i hela Svenskfinland, men omfattningen varierar beroende på de lokala förutsättningarna. På starkt svenskdominerade orter är tillskottet förhållandevis litet i relativa tal. Skillnaden i registreringsspråk och elevtillströmningen till de svenska skolorna är här till ett resultat av att både finskregistrerade barn går i svensk skola och av att svenskregistrerade barn går i finsk skola. Årligen kan närmare 1000 barn per årskull inleda sin skolgång på ett annat språk än deras registrerade modersmål (2010: 26).

Den tidigare undersökningen visade att elever med invandrarbakgrund i dag är rätt få i den svenskspråkiga skolan i huvudstadsregionen (Kovero & Londen 2009). Saarelas undersökning om *Invandringens sambällsekonomiska konsekvenser* visar emellertid att över 60 % av alla invandrare (personer med annat modersmål än svenska eller finska) är bosatta i Svenskfinland (2011: 18). Man kan således med goda skäl anta att intresset för den svenskspråkiga skolan kommer att öka bland nyfinländare, i synnerhet på svenskdominerade orter. Vi skall senare se att den här tanken även får stöd av materialet i denna undersökning. Trots att andelen barn med utländsk bakgrund tillsvidare är rätt låg i den svenska skolan i Finland kan man på grund av det ökade antalet tvåspråkiga och enspråkigt finska elever konstatera att det finlandssvenska klassrummet både kulturellt och språkligt i dag är betydligt mera heterogent än vad det var för några decennier sedan. Undersökningar visar att hela 80 % av barnen från tvåspråkiga familjer i Helsingforsregionen redan för drygt tio år sedan sökte sig till svenska skolor, medan andelen för övriga Finland var omkring 65 % (Finnäs 2001, Lojander-Visapää 2001: 222). Finnäs undersökning från år 2010 visar här till att andelen tvåspråkiga barn i svenska skolor fortsättningsvis ser ut att öka. Här framgår att man utgående från den så gott som oförändrade nivån på den s.k. *överinskrivningen* till svenska skolor i relation till det officiella anta-

let svenskspråkiga samt en allt högre andel svenskregistrerade barn, kan dra den slutsatsen att en allt större andel av barnen i tvåspråkiga familjer ser ut att placeras i svenska skolor (2010:26).

I *Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland* (2003) behandlas bl.a. frågor relaterade till den svenska skolans ställning och valet av skolspråk. Då det gäller föräldrars rätt att välja skolspråk (svenska eller finska) för sina barn framhålls vikten av att se till barnets intressen. Vilket innebär hänsynstagande till barnets rätt till skolgång på ett språk som barnet behärskar så väl att inte den kunskapsmässiga utvecklingen blir lidande. Skolgång på "fel" språk kan ha långtgående följder och i värsta fall innebära att barnet upplever ständiga misslyckanden (Tandefelt 2003: 50). I handlingsprogrammet lanseras även begreppet skolspråksmognad i samband med de problem som kan uppstå i klassrummet då många barn inleder sin skolgång utan ha tillräckliga kunskaper i skolspråket. I ett språkligt brokigt klassrum kan den språkliga och kunskapsmässiga utvecklingen bli lidande både för de språkligt mogna eleverna och för elever med bristfälliga kunskaper i skolspråket. Problemen uppstår i synnerhet om de icke-skolspråksmogna barnens antal i klassen är större än de som behärskar skolspråket. Undervisningsresurserna är inte anpassade till att både lära barn skolspråket och att samtidigt värna om de skolspråksmogna barnens språkliga och kunskapsmässiga utveckling. (Tandefelt 2003, 2008).

Barnets skolspråk har således stor betydelse både för fortsatt språkutveckling och för barnets självkännet och personliga utveckling. I skolan lär sig barnet att uttrycka sina tankar och sina känslor både i tal och i skrift, ordförrådet och språkförståelsen ökar. Det tilltagande språkliga självförtroendet stöder barnets kunskapsmässiga utveckling och förmågan att ta till sig och behärska olika typer av texter ökar. Det är med andra ord fråga om en stegvis process där den språkliga utvecklingen och den kunskapsmässiga utvecklingen sker parallellt. Utvecklingsprocessen är naturligt nog beroende av att barnet förstår kommunikationen i klassen och att lärarens instruktioner sker på ett språk som eleven behärskar.

Från 1980-talet framåt finns det flera undersökningar om tvåspråkiga familjers (svenska och finska) val av skola och skolspråk för sina barn (se t.ex. Lauren 1981, Gripenberg 1986, 2001, Visapää 1996, Lojander-Visapää 2001, Tandefelt 2003, 2008) I det här sammanhanget tar jag endast upp en del arbeten som tangerar rapportens intresseområden.³ Undersökningarna visar att valet av skol-

3 I Carina Nybergs undersökning I valet och kvalet (2009), som behandlar faktorer som påverkar familjers val av skola och skolspråk i klass ett i Vasa under läsåret 2008-2009 finns en mångsidig beskrivning över tidigare forskning om tvåspråkiga familjers motiv för val av skolspråk.

språk är kopplat till många olika faktorer. Här ingår både rationella och emotionella faktorer såväl som sociala och kulturella prioriteringar inom familjen.

Dagvårdsspråkets betydelse för valet av skolspråk diskuteras i flera undersökningar. I tvåspråkiga familjer är valet av barnets dagvård inte nödvändigtvis relaterat till språkliga faktorer, i stället kan praktiska orsaker vara avgörande. T.ex. avståndet till dagvården kan ha stor betydelse för i synnerhet tvåspråkiga, men även för enspråkigt svenska familjers val. Om avståndet till svenskspråkig dagvård upplevs vara för långt kan det resultera i att föräldrar hellre väljer finskspråkig dagvård och därefter även finskspråkig skola för sina barn. (Lojander-Visapää 2001: 222, Tandefelt 2003: 53). Valet av dagvårdsspråk kan med andra ord ha avgörande betydelse för ett senare val av skola och skolspråk.

I sin undersökning från år 2009 diskuterar Nyberg betydelsen både av barnets dagvårdsspråk och av barnets förskolespråk för valet av skolspråk. Hennes resultat från svensk- och finskspråkiga skolor i Vasa visar att *språkligt relaterade orsaker* mest påverkar valet av skola. Vidare påverkas valet av *om syskonen har gått eller kommer att gå i samma skola*, *av kort avstånd till skolan*, *av att barnets vänner går i samma skola* och även *av positiva kommentarer som föräldrarna har hört om skolan*. De språkligt relaterade resultaten visar att barnets förskolespråk har en ännu större betydelse för valet av skolspråk än vad daghemsspråket har. Största delen av familjerna har för sina barn valt en skola där undervisningen ges på samma språk som i förskolan. En stor del av familjerna har även valt samma förskolespråk som barnets dagvårdsspråk. Här till har alla barn som gått i språkbadsförskola även fortsatt i en språkbadsklass enligt språkets principer. Undersökningen visar med andra ord, att en språklig helhetslösning ser ut att vara en av de viktigaste faktorerna i familjers val av skola och skolspråk (2009: 107-112).

Tidigare har de tvåspråkiga familjernas val av hemspråk och skolspråk ofta reflekterat den egna och omgivningens språkliga tillhörighet (Lojander-Visapää 2001: 38). Det är möjligt att omgivningens betydelse har minskat både för valet av språklig registrering, så som tidigare framkommit och även för valet av skolspråk. I dagens mångkulturella samhälle där mångsidiga språkkunskaper har blivit en allt viktigare resurs både på arbetsmarknaden och i olika sociala sammanhang, kan man med goda skäl anta att det ökade intresset för den svenskspråkiga skolan visar på föräldrars medvetna språkstrategier. Strategierna kan ses reflektera familjers önskan att stöda barnets tvåspråkiga identitet och känslan av samhörighet med en svensk och en finsk kultur (Lojander-Visapää 2001: 222). Språkstrategierna tyder även på att kännedomen om hemmets roll som språkfostrare har ökat och att föräldrar har tagit till sig information om

familjens och näromgivningens ansvar då det gäller att stöda barnets tvåspråkiga identitet (se närmare t.ex. Tandefelt 2003, 2008).

I den tidigare rapporten diskuterades olika dimensioner av det komplexa begreppet tvåspråkighet (eller flerspråkighet). Här hänvisades bl.a. till Skutnabb-Kangas (1981: 94) och Hyltenstam & Strouds (1990) definition av individuell tvåspråkighet, där de fyra kriterierna: ursprung, identitet, kompetens och funktion ingår (Kovero & Londen 2009:12-13). Samma kriterier för tvåspråkighet är naturligt nog av intresse även i den finskspråkiga, liksom i den övervägande svenskspråkiga omgivningen. Ursprungskriteriet som innebär att ett barn växer upp med två språk i sin hemmiljö synliggörs via analys av barnens och ungdomarnas språkliga bakgrund. Barnens och ungdomarnas tankar om hur de vill definiera sig språkligt motsvarar identitetskriteriet, medan informanternas syn på den egna språkliga kompetensen beskriver den subjektiva uppfattningen om färdighet i språken. Användningen av de båda språken, dvs. funktionen synliggörs och diskuteras här närmast via språkbruket mellan de olika familjemedlemmarna.

Både färdighetsnivån och användningen av de båda språken påverkas förutom av situation och användningsområde även av kontakten med språken i miljön. Kontakten med det andra inhemska språket varierar i olika delar av landet. Trots att finskan är det dominerande språket i de urbana delarna av södra Finland finns det tillgång till svenskspråkiga miljöer i stort sätt på alla områden. Situationen på de gamla svenska språköarna ser helt annorlunda ut. Trots skolornas och de svenska församlingarnas aktiva klubbverksamhet är kontakten med svenskan i omgivningen så gott som obefintlig. För många av informanterna är skolomgivningen den enda miljö där det talas svenska och det är sällan möjligt att ute i samhället bli förstådd på svenska. I de enspråkigt svenska ofta rurala områdena i Österbotten är situationen den motsatta. Finskspråkiga miljöer i omgivningen är sällsynta och det är sällan möjligt att umgås på landets majoritetsspråk. På mindre orter kan det till och med vara svårt att bli förstådd på finska. Trots att det på individnivå är vanligare att vara två- eller flerspråkig än att vara enspråkig är möjligheterna att utveckla en balanserad tvåspråkighet, dvs. att förvärva ungefär samma kompetens i både finska och svenska, med andra ord beroende på var i landet man vuxit upp.

Användningen av de båda nationalspråken varierar även mellan den svenskspråkiga och den finskspråkiga befolkningen. I synnerhet i de urbana delarna av södra Finland där finskan är det dominerande språket har de svenskspråkiga finländarna både anledning och intresse att lära sig majoritetens språk och att utveckla en tvåspråkighet som gör det möjligt att använda båda språken i olika sammanhang. Språkbarometern 2008 som omfattar samtliga tvåspråkiga kom-

muner och vänder sig till svensk - och finskspråkiga minoriteter i kommunerna, tar fram intressanta variationer i de lokala minoriteternas språkkunskaper och språkanvändning. Här framgår bl.a. att den språkliga flexibiliteten, i synnerhet i huvudstadsregionen är stor bland de svenskspråkiga. Två av tre informanter uppger att de fullständigt, eller nästan fullständigt behärskar finska. Däremot uppvisar de svenskspråkiga som majoritet inte lika goda språkkunskaper. Av de finskspråkiga uppger en av tre att de är mer eller mindre enspråkiga. Vidare framgår här att de svenskspråkiga procentuellt sett använder det andra språket betydligt oftare än de finskspråkiga. Då 43 % av språkbruket för de svenskspråkiga under en vanlig vardag sker på finska, är motsvarande andel för de finskspråkiga 10 % vad gäller användning av svenska. (Herberts 2009: 55-56).

3 Barnen och ungdomarna i sin närmiljö på språköarna

Kapitlet handlar om barnen och ungdomarna i deras egen närmiljö. I den första delen av undersökningen (Kovero & Londen 2009) analyserades, så som tidigare framkommit, den språkliga bakgrunden och språkbruket inom familjen bland elever i olika åldrar i svenskspråkiga skolor belägna i den tvåspråkiga Helsingforsregionen. Undersökningen visade att majoriteten av eleverna i de svenska skolorna i Helsingforsregionen kommer från tvåspråkiga hem, medan de enspråkigt svenska familjernas andel är lägre. I den yngsta åldersgruppen kom endast 20 % från enspråkigt svenska hem. Undersökningen synliggjorde det komplexa språkbruket mellan de olika familjemedlemmarna och förändringarna i språkbruket hos barn och ungdomar i olika åldrar. I detta kapitel skall vi se hur den språkliga hemmiljön och språkbruket ser ut för barn och ungdomar i svenska skolor belägna i en enspråkigt finsk miljö och senare hur den språkliga hemmiljön och språkbruket ser ut för elever i svenska skolor som är belägna i en övervägande svenskspråkig miljö.

Då den ena förälderns registrerade modersmål är svenska och den andras finska är familjen officiellt tvåspråkig. Den demografiska definitionen säger dock ingenting om vilket eller vilka språk som används inom familjen och inte heller om hur språkbruket mellan de olika familjemedlemmarna ser ut.

3.1 Att växa upp i en finskspråkig miljö

Den finskspråkiga omgivningen omfattar här uppväxtmiljön för barn och ungdomar i de svenskspråkiga skolorna på de så kallade gamla svenska språköarna, dvs. i Uleåborg, Björneborg, Tammerfors, och Kotka.

På alla de fyra officiellt finskspråkiga orterna finns även en liten svenskspråkig minoritet. Trots att minoriteten inte är tillräckligt stor för att kommunen skulle

räknas som tvåspråkig⁴ har de små svenskspråkiga samhällena starka rötter i alla fyra städer. Den gemensamma bakgrunden baserar sig enligt Henricsson (2009: 42) bl.a. på ett svenskt förvaltningsarv i kombination med tidigare industri, handel och migration vilket har lett till en bestående svensk befolkning på orterna. Harry Lönnroth diskuterar i *En färd i språket* (2009) ingående de svenska språköarna ur ett språkvetenskapligt perspektiv. Han definierar begreppet *svensk språkö i Finland* som *en officiellt finskspråkig ort med en svenskspråkig minoritet med både historisk kontinuitet och språklig infrastruktur*. Minoriteten bör vidare vara tillräckligt stor för att kunna upprätthålla en gemenskap med bland annat identitet, skola och fritidsaktiviteter. Den *språkliga infrastrukturen* innebär här att orten har ett svenskspråkigt utbildningssystem som täcker alla olika nivåer, ända från daghem till gymnasium (2009: 106).

Det svenskspråkiga utbildningssystemet som möjliggör både dagvård och skolgång för barn och ungdomar under hela deras skoltid är naturligt nog i nyckelposition då det gäller framtiden för svenska språket på språköarna. I Utbildningsstyrelsens undersökning (2001) framgår att elevantalet på de svenska språköarna sammantaget under de senast tio åren hade förblivit ganska konstant. Däremot hade antalet och andelen svenskspråkiga elever tydligt minskat med åren, medan antalet finskspråkiga elever under samma tid hade vuxit med mer än en tredjedel (Oker-Blom et al. 2001: 27-28).

4 Svensk- och tvåspråkiga kommuner 2011

Totalt 1,5 miljoner finländare bor i en tvåspråkig kommun. 37 000 finskspråkiga personer bor i en kommun med svenskspråkig majoritet medan 140 000 svenskspråkiga bor i en kommun där majoritetsspråket är finska.

Tvåspråkiga kommuner	2010	2011
- svensk majoritet	13	12
- finsk majoritet	18	18
Svenskspråkiga kommuner	19	19
Alla kommuner	342	336

Kommunernas nuvarande språkförhållanden har fastställts av Statsrådet och gäller för tidsperioden 2003-2012. Statsrådet fastställer kommunernas språkliga status för 10 år åt gången utgående från officiell befolkningsstatistik. Kommuner kan vara antingen enspråkiga (svenska eller finska). Den språkliga indelningen i kommunen är grunden för hela den språkliga indelningen (bland t.ex. samkommuner, landskapsförbund och statliga myndigheter).

Minimigränsen för att en kommun skall bli tvåspråkig är att minst 8 procent av invånarna eller sammanlagt 3000 invånare har minoritetsspråket som sitt modersmål. Om andelen invånare som talar minoritetsspråket sjunker till mindre än 6 procent av kommunens befolkning blir kommunen enspråkig. En kommun som inte fyller minimikraven för att vara tvåspråkig kan söka status som tvåspråkig på förslag av kommunfullmäktige. Ett exempel på detta är Lojo stad, som har sökt och beviljats status som tvåspråkig kommun för tidsperioden 2003-2012 (Kunnat.net).

3.2 De medverkande skolorna

De svenska skolorna på språköarna har långa traditioner och hör till de äldsta skolorna i respektive stad. Skolornas utvecklingsskeden är mångfasetterade och speglar det omgivande samhällets historiska, kulturella likväl som ekonomiska och sociala förändringar. I det här sammanhanget är det inte möjligt att närmare gå in på skolornas historiska utveckling. Skolornas nuvarande administrativa ställning beskrivs däremot i rapporten *De svenska gymnasierna i Finland* (2007). Här framgår att de lägre klasser i de privata svenskspråkiga skolorna efter en hård kamp, i samband med grundskolereformen på 1970-talet, lyckades få en ställning som ersättande grundskolor, medan däremot skolornas gymnasier förblev i sina stiftelsers och föreningars ägo, som privata gymnasier (Geber & Lojander-Visapää 2007: 38).

Här följer en kort presentation av skolorna på de gamla svenska språköarna. Huvudintresset är att redogöra för de medverkande barnens och ungdomarnas språkliga bakgrund i de fyra skolorna. Skolorna och resultaten från undersökningen presenteras utgående från städernas geografiska läge. Uleåborg som den nordligaste språkön i Finland presenteras först, därefter följer Björneborg, sedan Tammerfors och här efter Kotka. Uleåborg och Björneborg är båda belägna vid västkusten av landet, Tammerfors i Birkaland inne i landet och Kotka vid sydostkusten av Finska viken.

I Uleåborg i norra Österbotten finns en liten svenskspråkig minoritet som enligt Statistikcentralens uppgifter i slutet av år 2007 uppgick till 295 personer dvs. 0,2 % av befolkningen. Här finns den nordligaste svenskspråkiga skolan i Finland. Svenska Privatskolan i Uleåborg grundades redan på 1850-talet. Skolan har i dag 210 elever, varav 50 elever i gymnasiet. Härtill är sammanlagt 30 vuxna anställda på skolan. Skolan ligger i centrum av staden och i samma byggnad finns även en svenskspråkig barntädgård med förskola (Svenska Privatskolan i Uleåborg 2011). Enligt rapporten *De svenska gymnasierna i Finland* har de elever som kommer utifrån, bl.a. från svenska Österbotten, och de elever vars familjer återvänt från Sverige, haft stor betydelse för skolans fortlevnad. Här framgår även att elevantalet i grundskolan under de senaste åren har vuxit både på grund av skolans tillbyggnad och av intresset för svensk dagvård (Geber & Lojander-Visapää 2007: 39).

Björneborg, som ligger vid Kumo älv i landskapet Satakunda, har en liten svenskspråkig befolkning som i slutet av 2007 uppgick till 394 personer, dvs. 0,5 % av befolkningen i staden (Statistikcentralen 2010). Björneborgs svenska samskola grundades 1892. Skolan som ligger i centrum av staden har idag omkring 300 elever. De högre klasserna verkar i en egen byggnad, det så kall-

lade Rosa Huset. I Mikaelsgården som ligger bredvid den gamla skolbyggnaden verkar skolans två första årskurser, vidare förskolan med plats för 25 barn, barnträdgården och eftis (Björneborgs svenska samskola 2010, Mikaelsgården 2010). Björneborgs svenska samskola får även enstaka elever från Noormarkku och Luvia, men större betydelse för skolans elevantal har även här de från Sverige återvändande familjernas barn tidvis haft (Geber & Lojander-Visapää 2007: 39).

Tammerfors som är den största av de gamla svenska språköarna och den enda som ligger inne i landet, har en svenskspråkig befolkning som i slutet av 2007 uppgick till 1066 personer, dvs. 0,5 % av befolkningen (Statistikcentralen 2010). Svenska Samskolan i Tammerfors grundades år 1895. Skolbyggnaden som är byggd i jugendstil ligger i centrum av staden och har idag cirka 280 elever. I skolan arbetar 28 lärare och den övriga personalen omfattar 14 personer. I samma kvarter som skolan verkar även ett svenskspråkigt barndaghem (Svenska Samskolan i Tammerfors 2011). Trots att skolan även tar emot elever från andra finska orter, kunde forskningsgruppen som besökte skolan konstatera att språkmiljön både inne i skolan och ute på skolgården var övervägande svensk.

Kotka som ligger i landskapet Kymmendalen har en svenskspråkig befolkning som i slutet av år 2007 uppgick till 583 personer, dvs. 1 % av befolkningen (Statistikcentralen 2010). Kotka Svenska Samskola grundades år 1885 och skolan har idag cirka 180 elever. Den grundläggande utbildningen och gymnasiet finns i samma skolbyggnad i stadsdelen Metsola. Eleverna kommer från hela landskapet och härtill kommer enstaka elever från Östra Nyland. Till högstadijeklasserna kommer dessutom elever som gått första åren i svenska grundskolor i Pyttis och Kuusankoski (Kotka Svenska Samskola 2010). I staden finns även en svenskspråkig barnträdgård.

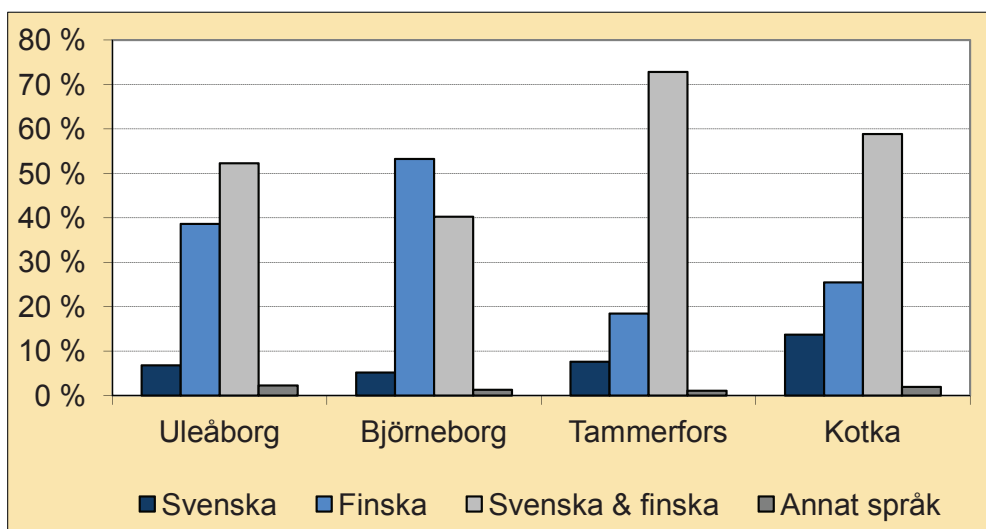
I rapporten *De svenska gymnasierna i Finland* framgår att gymnasiebenägenheten är hög i dessa fyra svenska skolor; största delen av eleverna som gått i de svenska grundskolorna fortsätter i de svenska gymnasierna. Även eleverna som kommer från enspråkigt finska familjer väljer de svenskspråkiga gymnasierna (Geber & Visapää 2007: 39).

3.3 Mitt hemspråk

Barnen och ungdomarna som deltog i undersökningen går i svenskspråkiga skolor och växer upp i en finskdominerad närmiljö där även det omgivande samhället är enspråkigt finskt. För att ge en helhetsbild av elevernas språkliga bakgrund i de olika städerna presenteras först hemspråket för hela den med-

verkande elevgruppen i respektive stad. Så som tidigare framkommit deltog sammanlagt 264 elever, 141 flickor och 123 pojkar, på Språköarna i undersökningen. I Svenska Privatskolan i Uleåborg deltog 44 elever, i Björneborgs Svenska samskola deltog 77 elever, i Tammerfors Svenska Samskola 92 elever och i Kotka Svenska Samskola 51 elever.

Informanterna skulle i frågeformuläret svara på vilket språk de talar med sin mamma respektive pappa och med sina syskon/halvsyskon. Ytterligare en fråga gällde vilket språk föräldrarna/styvföräldrarna talar sinsemellan. För att kontrollera ovanstående uppgifter besvarade informanterna även frågorna *Med vem talar du svenska?* och *Med vem talar du finska?* Det fanns elva olika alternativ att välja mellan (t.ex. med mamma, pappa, farmor, skolkamrater, kusiner övriga, med vem) och eleverna fick kryssa för alla för dem giltiga alternativ.

Figur 4. Elevernas språkliga bakgrund. (N= 264)

Resultaten visar att 7 % av de medverkande barnen och ungdomarna i Uleåborg kommer från enspråkigt svenska hem, medan 39 % kommer från enspråkigt finska hem och 52 % från tvåspråkiga hem, där den ena föräldern talar svenska och den andra finska.

I Björneborg kommer 5 % av barnen och ungdomarna från enspråkigt svenska hem, medan 53 % kommer från enspråkigt finska hem och 40 % från tvåspråkiga hem.

I Tammerfors kommer 8 % av barnen och ungdomarna från enspråkigt svenska hem, medan 18 % kommer från enspråkigt finska hem och hela 73 % från tvåspråkiga hem.

I Kotka kommer 14 % av de medverkande barnen och ungdomarna från enspråkigt svenska hem, medan 25 % kommer från enspråkigt finska hem och 59 % från tvåspråkiga hem.

På språköarna kommer sammanlagt sex informanter från hem där det utöver svenska eller finska talas ett annat språk eller där det enbart talas ett annat språk. Språken som talas hemma hos eleverna är arabiska, norska, engelska, ryska och dialekt⁵.

Resultaten visar således på likheter men även på rätt stora skillnader då det gäller elevernas hemspråk i de olika städerna. I alla fyra städer är de enspråkigt svenska familjernas andel låg, medan de enspråkigt finska familjernas andel är betydligt högre.

I Kotka, där andelen svenskspråkiga personer av befolkningen är högre än i de andra städerna, är även de enspråkigt svenska familjernas andel i hela den medverkande gruppen i staden högre jämfört med situationen i både Uleåborg, Björneborg och Tammerfors. Andelen enspråkigt finska familjer som har valt svenskspråkig skola för sina barn är rätt hög, speciellt i Uleåborg och i synnerhet i Björneborg, där drygt hälften av eleverna kommer från enspråkigt finska hem. Stora skillnader syns även i andelen tvåspråkiga familjer i de olika städerna. I Tammerfors kommer tre fjärdedelar av eleverna från tvåspråkiga hem och över hälften av eleverna i Uleåborg och Kotka, medan andelen tvåspråkiga familjer i Björneborg är märkbart lägre.

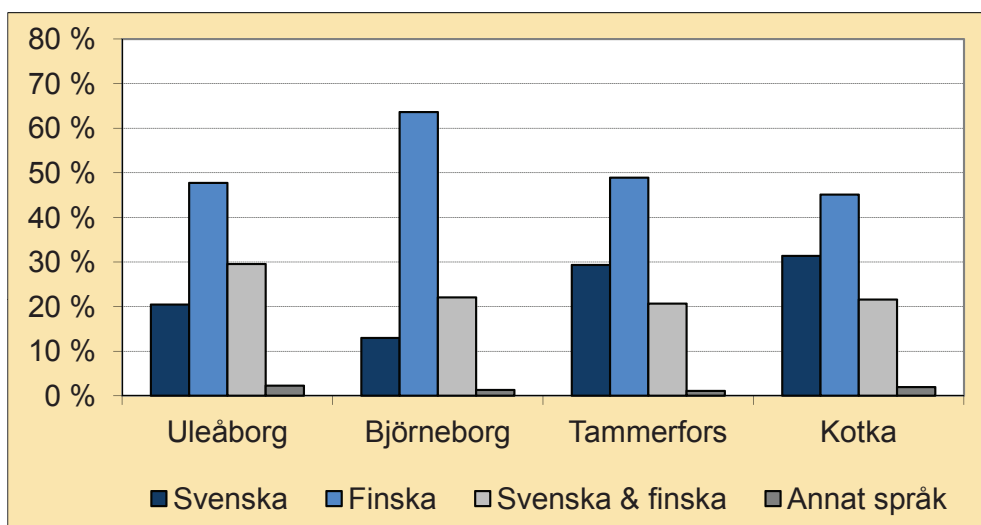
3.3.1 Mitt språk med mamma och med pappa

Som framgår av figur 5 anger 20 % av barnen och ungdomarna i Uleåborg att de talar svenska med sin mamma, 48 % anger att de talar finska, medan 30 % anger att de talar båda svenska och finska med sin mamma. I Björneborg anger 13 % av de medverkande barnen och ungdomarna att de talar svenska med sin mamma, 64 % talar finska med sin mamma, medan 22 % talar både svenska och finska med sin mamma. I Tammerfors anger 29 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sin mamma, medan 49 % anger att de talar finska och 21 % att de talar både finska och svenska med sin mamma. I Kotka anger 31 % av de medverkande barnen och ungdomarna att de talar svenska med sin

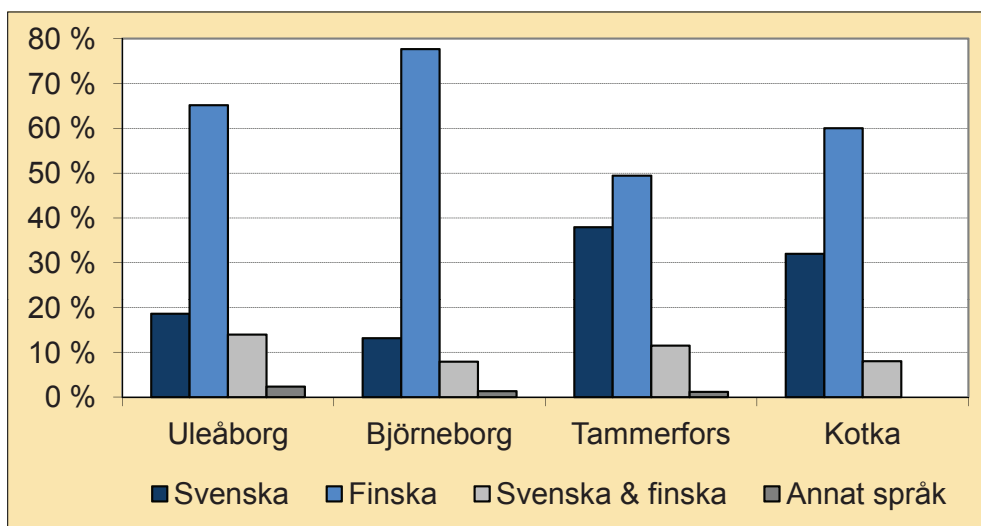
5 En informant anger att alla i familjen sinsemellan talar dialekt.

mamma, 45 % talar finska och 22 % anger att de talar både finska och svenska med sin mamma.

Sammanlagt anger fyra informanter, en i varje stad, att de förutom svenska eller finska talar ett annat språk eller enbart ett annat språk med sin mamma.

Figur 5. Mitt språk med mamma. (N= 264)

Figur 6. Mitt språk med pappa (N = 256)⁶

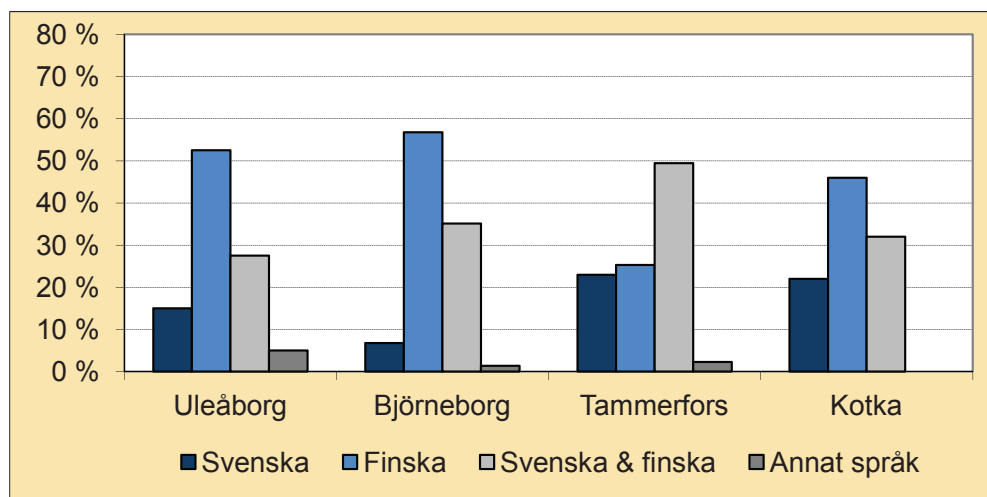
6 Tre informanter anger att de sällan träffar pappa och fem att pappa är död.

Figur 6 visar att 19 % av barnen och ungdomarna i Uleåborg anger att de talar svenska med sin pappa, 65 % talar finska, medan 14 % anger att de talar både svenska och finska med sin pappa. I Björneborg anger 13 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sin pappa, hela 78 % anger att de talar finska, medan endast 8 % anger att de talar både finska och svenska med sin pappa. I Tammerfors anger 38 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sin pappa, 49 % talar finska och 11 % anger att de talar både svenska och finska med sin pappa. I Kotka anger 32 % av informanterna att de talar svenska med sin pappa, medan hela 60 % anger att de talar finska och endast 8 % att de talar både finska och svenska med sin pappa.

Sammanlagt anger tre informanter (ingen i Kotka) att de förutom svenska eller finska talar ett annat språk med sin pappa, eller enbart ett annat språk.

3.3.2 Språk med syskon

När vi studerar vilket språk informanterna anger att de talar med sina syskon blir bilden annorlunda.

Figur 7. Språk med syskon. (N = 251)⁷

I Uleåborg anger 15 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sina syskon. Svenskans andel sjunker med andra ord jämfört med språkbruket mellan barn och föräldrar. Däremot är andelen informanter som talar svenska med sina syskon dubbelt så hög som de enspråkigt svenska familjernas andel i hela den medverkande gruppen i staden. Andelen barn och ungdomar som anger att de talar finska med sina syskon (53 %) sjunker i Uleåborg jämfört med

⁷ Sammanlagt anger 13 informanter att de inte har syskon.

andelen informanter som talar finska med sin pappa. Andelen informanter som anger att de talar både svenska och finska med sina syskon (28 %) sjunker en del i jämförelse med språkbruket med mamma, men stiger i jämförelse med språkbruket med pappa (14 %).

I Björneborg anger 7 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sina syskon, vilket motsvarar de enspråkigt svenska familjernas andel i hela den medverkande gruppen i staden. Däremot sjunker svenskans andel jämfört med språkbruket mellan barn och föräldrar. Andelen informanter som anger att de talar finska med sina syskon (57 %) sjunker jämfört med språkbruket med mamma och i synnerhet med pappa (77 %). När vi jämför båda språkens parallella användning syskon emellan (35 %) stiger andelen jämfört med språkbruket med mamma och i synnerhet jämfört med språkbruket med pappa (8 %).

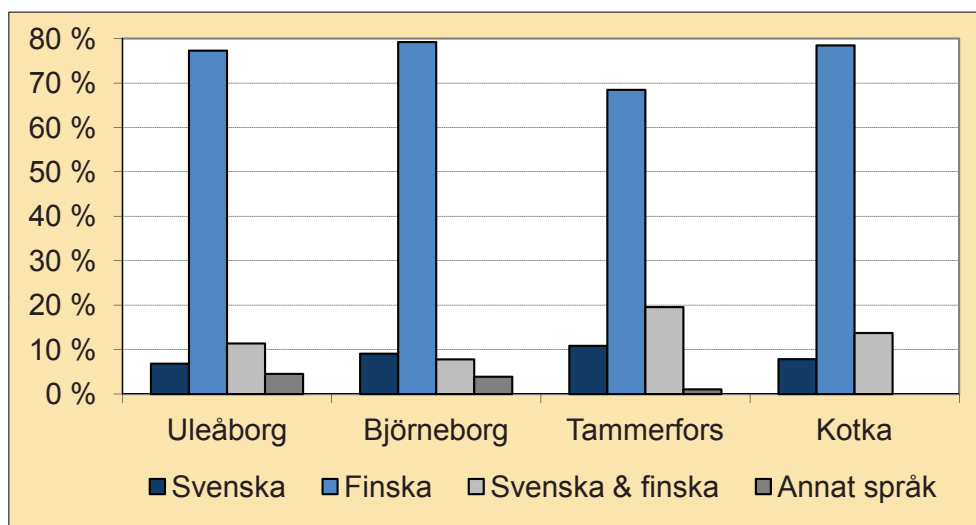
I Tammerfors anger 23 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sina syskon. Andelen är betydligt högre än de enspråkigt svenska familjernas (8 %) andel i hela den medverkande gruppen i staden, men motsvarar i stort sätt språkbruket med föräldrarna. Andelen informanter som anger att de talar finska med sina syskon (25 %) sjunker jämfört med både språkbruket med mamma och med pappa. Däremot stiger båda språkens användning betydligt syskon emellan (49 %) jämfört med språkbruket med mamma (21 %) och i synnerhet jämfört med språkbruket med pappa (11 %).

I Kotka anger 22 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sina syskon. Andelen är även här högre än de enspråkigt svenska familjernas andel (14 %) i hela den medverkande gruppen i staden, men lägre än i språkbruket med föräldrarna (31 %). Andelen informanter som anger att de talar finska med sina syskon (46 %) stiger i jämförelse med de enspråkigt finska familjernas andel i hela den medverkande gruppen i staden (25 %), men sjunker i jämförelse med språkbruket med pappa (60 %). När vi jämför båda språkens parallella användning syskon emellan (32 %) är andelen högre än i språkbruket med mamma och i synnerhet i språkbruket med pappa (8 %).

I gruppen annat språk ingår sammanlagt fem informanter som anger att de förutom svenska eller finska talar ett annat språk med sina syskon. Tre av informanterna anger att de enbart talar ett annat språk med sina syskon.

Den svenskspråkiga skolans inflytande på barnens och ungdomarnas språkbruk synliggörs i kommunikationen syskon emellan jämfört med kommunikationen mellan barn och föräldrar. Den mest märkbara skillnaden syns i kommunikationen syskon emellan jämfört med språkbruket mellan barn och pappa.

3.3.3 Mina föräldrars språk

Figur 8. Föräldrarnas gemensamma språk. (N= 264)

Informanternas språkliga bakgrund blir om möjligt ännu mera komplex då vi ser på föräldrarnas/ styvföräldrarnas gemensamma språk. I histogrammet (figur 8) ser vi barnens och ungdomarnas uppfattning om vilket/ vilka språk föräldrarna kommunicerar på sinsemellan.

Figuren visar att majoriteten av informanterna anger att föräldrarna i alla fyra städer talar finska med varandra (närmare 80 % i Uleåborg, Björneborg och Kotka, medan andelen i Tammerfors är omkring 70 %). I Uleåborg anger 11 % av informanterna att föräldrarna sinsemellan kommunicerar på båda språken, medan 8 % av informanterna i Björneborg anger det samma och 14 % i Kotka samt hela 20 % i Tammerfors. I alla fyra städer anger endast en liten del av informanterna (7-11 %) att föräldrarna sinsemellan kommunicerar på svenska (lägst i U:borg och högst i T:fors).

I den lilla gruppen övriga språk anger sex ungdomar att föräldrarna sinsemellan talar ett annat språk förutom svenska eller finska, eller enbart ett annat språk.

I den enspråkigt finska miljön där största delen av de medverkande familjerna antingen är tvåspråkiga eller enspråkigt finska är det inte överraskande att kommunikationen mellan föräldrarna för det mesta sker på finska.

I jämförelse med hemspråket för hela den medverkande gruppen i respektive stad kan man konstatera att finska språkets andel föräldrar emellan är betydligt högre än de enspråkigt finstalande familjernas andel. I de tvåspråkiga familjerna övergår således den svensktalande mamman eller pappan ofta till finska i kommunikationen med sin partner. I Tammerfors och Björneborg är svenska språkets andel föräldrar emellan däremot något högre än de enspråkigt svenska talande föräldrarnas andel i hela den medverkande gruppen i städerna. Vilket tyder på att den finstalande föräldern i en del tvåspråkiga familjer övergår till svenska i kommunikationen med sin partner. I Kotka däremot sjunker svenska språkets andel föräldrar emellan jämfört med andelen enspråkigt svensktalande familjer. Vilket i sin tur tyder på att även en del föräldrar i enspråkigt svenska familjer (dvs. barnet talar svenska med både mamma och pappa) övergår till finska då de kommunicerar sinsemellan.

3.3.4 Sammanfattning, språkliga hemmiljö på de gamla svenska språköarna

Det mångsidiga och ofta svårtolkade materialet visar att det inte är möjligt att bilda sig en enhetlig uppfattning om den språkliga hemmiljön för barn och ungdomar i svenska skolor på de gamla svenska språköarna. Resultaten visar att hemspråket i familjer bosatta på språköarna, som har valt svenskspråkig skola för sina barn, ser olika ut i de fyra städerna.

Det stora antalet enspråkigt finska familjers val av svenskspråkig skola för sina barn tyder på den svenskspråkiga skolans goda anseende i den enspråkigt finska miljön. I Uleåborg kommer över hälften av informanterna från tvåspråkiga familjer, där den ena föräldern talar svenska och den andra finska. De enspråkigt finska familjernas andel är även hög i Uleåborg. I Björneborg kommer över hälften av barnen och ungdomarna från enspråkigt finska hem och en rätt stor andel från tvåspråkiga hem. I Tammerfors ser situationen annorlunda ut. Här kommer hela tre fjärdedelar av informanterna från hem där den ena föräldern talar svenska och den andra finska och en betydligt lägre andel från enspråkigt finska hem än i Uleåborg och Björneborg. De medverkande barnens och ungdomarnas hemspråk i Kotka påminner om situationen i Tammerfors, med den skillnaden att andelen enspråkigt svenska familjer är högre i Kotka, medan de tvåspråkiga familjernas andel är högre i Tammerfors. Däremot är de enspråkigt finska familjernas andel lägre i Tammerfors och i Kotka än i Uleåborg och i synnerhet i Björneborg.

Då det gäller analysen av informanternas språkbruk med de olika familjemedlemmarna kan man konstatera att analysen endast synliggör en del gemensamma drag i de komplexa och varierande språkliga hemmiljöerna.

Med tanke på den enspråkigt finska omgivningen och barnens och ungdomarnas ofta tvåspråkiga eller enspråkigt finska hemmiljö är det inte överraskande att en stor del av barnen talar finska med sin mamma. I Björneborg som har den största andelen enspråkigt finska familjer, är även andelen barn som talar finska med sin mamma märkbart högre än i de andra städerna. Med tanke på den högre andelen tvåspråkiga familjer än enspråkigt finska familjer i Tammerfors och Kotka är det naturligt att en större andel av informanterna här talar svenska med mamma än i Uleåborg och Björneborg. Kommunikationen mellan barnet och modern ser med andra ord ut att ofta ske på mammans modersmål eller på både svenska och finska.

Då man jämför barnens och ungdomarnas språkbruk föräldrar/styvföräldrar emellan i de olika städerna visar resultaten att andelen informanter som uppger att de talar svenska med mamma och svenska med pappa är märkbart högre än de enspråkiga svenska familjernas andel i hela den medverkande gruppen i respektive stad. Däremot är andelen betydligt lägre än andelen tvåspråkiga familjer i respektive stad. Andelen informanter som uppger att de talar svenska med mamma är ungefär lika stor som andelen informanter som talar svenska med pappa. Det tyder på att i kommunikationen med föräldrar övergår barnet i de tvåspråkiga familjerna ofta till föräldrarnas modersmål. I Uleåborg, Björneborg och Kotka talar en märkbart större andel finska med sin far än med sin mor. I Tammerfors kommunicerar ungefär en lika stor andel av informanterna på finska med sin far som med sin mor. Betydligt färre talar båda språken med pappa än med mamma i alla städer. Man kan således konstatera att i de tvåspråkiga familjerna övergår barnen och ungdomarna ofta till finska med sin pappa medan de talar båda språken med sin mamma. Kommunikationen mellan barnet och fadern ser således ut att ske på faderns modersmål.

Analysen visar hur barnens och ungdomarnas språkanvändning genomgår en förändring i kommunikationen syskon/ halvsyskon emellan jämfört med språkbruket mellan barn och föräldrar. I jämförelse med de enspråkigt svenska familjernas andel i hela den medverkande gruppen ökar svenska språkets användning syskon emellan märkbart i alla andra städer än i Björneborg. Däremot sjunker svenska språkets användning syskon emellan i jämförelse med språkbruket mellan barn och föräldrar i alla fyra städer. Analysen visar således att kommunikationen mellan barnen och föräldrar ser ut att rätt konsekvent ske på moderns och i synnerhet på faderns modersmål. Då man ser på finska språkets användning i kommunikationen mellan syskonen jämfört med språkbruket mellan barn och föräldrar kan man konstatera att i synnerhet språkbruket mellan fadern och barnet genomgår en förändring. I alla fyra städer minskar finska språkets användning syskon emellan jämfört med språkbruket mellan

barn och pappa och i stället ökar båda språkens parallella användning syskon emellan.

Merparten av barnen och ungdomarna i undersökningen kommer således från tvåspråkiga eller enspråkigt finska familjer och växer upp i en enspråkigt finsk omgivning. Informanterna lever i en hemmiljö där de obehindrat växlar mellan svenska och finska då de kommunicerar med sina familjemedlemmar. Språkbytet är beroende av med vem man kommunicerar:

- Kommunikationen mellan barnet och modern sker på mammas modersmål och/eller parallellt på svenska och finska.
- Kommunikationen mellan barnet och fadern sker konsekvent på pappans modersmål (ofta finska) och mera sällan på båda språken
- Syskon emellan används oftare svenska och finska parallellt än med föräldrarna
- Syskon emellan används mindre finska än med föräldrarna
- Föräldrarna kommunicerar för det mesta sinsemellan på finska
- I de tvåspråkiga familjerna övergår den svensktalande föräldern till finska i kommunikationen med sin partner

Den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas språkbruk i den enspråkigt finska omgivningen, kommer till synes i kommunikationen syskon emellan. Då finska språket naturligt nog har dominerat språkbruket mellan barn och föräldrar, både i de enspråkigt finska familjerna och i de tvåspråkiga familjerna minskar finska språkets användning syskon emellan medan däremot båda språkens parallella användning ökar. Båda språkens parallella användning syskon emellan kan delvis bero på att det inom ungdomskulturen i vissa sammanhang kan vara tuffare att tala finska. Växling av språk mitt i samtalet kan även vara ett sätt att positionera sig språkligt (jämf. s. 40).

3.4 Språk med syskon i de olika åldersgrupperna

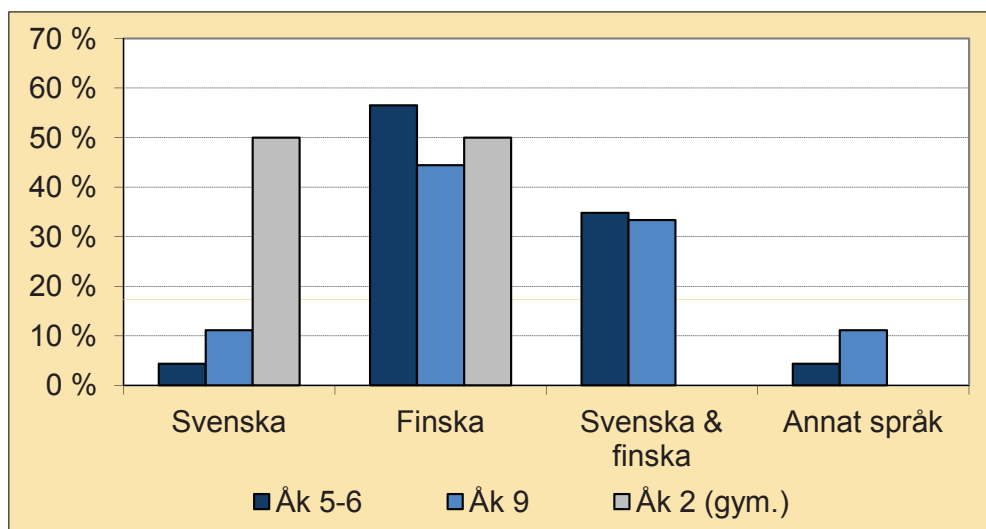
Resultaten visar således att den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas språkbruk i den enspråkigt finska omgivningen tydligast synliggörs i kommunikationen syskon emellan. I avsikt att om möjligt få en mera nyanserad uppfattning om hur barnen och ungdomarna växlar språk i sin kommunikation syskon emellan görs härfter en jämförelse av barnens och ungdomarnas språkbruk i de tre medverkande åldersgrupperna separat i varje stad. Det är viktigt att observera att samplet för de olika åldersgrupperna är litet, vilket innebär att analysen inte nödvändigtvis representerar andra populationer.

På de gamla svenska språköarna deltog sammanlagt 120 barn i årskurs 5 och 6 i undersökningen. Barnen är 11-13 år gamla. I Svenska Privatskolan i Uleåborg

deltog 26 barn, i Björneborgs Svenska samskola deltog 34 barn, i Tammerfors Svenska Samskola 41 barn och i Kotka Svenska samskola 19 barn.

I den mellersta åldersgruppen deltog sammanlagt 84 ungdomar i undersökningen. I Svenska Privatskolan i Uleåborg deltog 9 ungdomar, i Björneborgs Svenska Samskola deltog 23 ungdomar, i Tammerfors Svenska samskola deltog 32 ungdomar och i Kotka Svenska samskola 20 ungdomar. Ungdomarna är 15 år gamla och studerar i grundskolans nionde årskurs.

Från de fyra gymnasierna i de olika städerna deltog sammanlagt 60 elever. Av vilka nio studerar i Svenska privatskolan i Uleåborg, 20 elever studerar i Björneborgs Svenska Samskola, 19 i Tammerfors Svenska samskola och 12 i Kotka Svenska samskola. Ungdomarna är 17 år gamla och studerar andra året i gymnasiet.

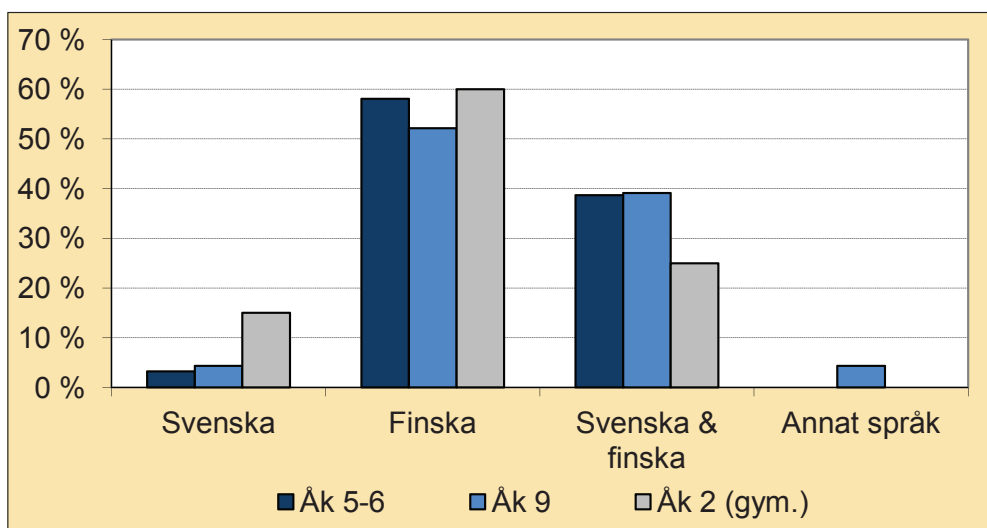
Figur 9. Mitt språk med mina syskon i Uleåborg. (N= 40)⁸

I Uleåborg där både de tvåspråkiga familjernas andel liksom de enspråkigt finska familjernas andel är hög i hela den medverkande gruppen, visar histogrammet ovan att 4 % av informanterna i den yngsta åldersgruppen uppger att de talar svenska med sina syskon, medan drygt hälften talar finska och en tredjedel talar både finska och svenska.

Resultaten för niondeklassarna visar att svenska språkets andel stiger till drygt 10 %, medan knappt hälften av ungdomarna anger att de talar finska och en tredjedel att de talar både svenska och finska med sina syskon.

8 Fyra informanter anger att de inte har syskon.

Hälften av gymnasisterna anger att de talar svenska med sina syskon, medan andra hälften anger att de talar finska. Ingen av gymnasisterna anger att de talar båda språken med sina syskon.

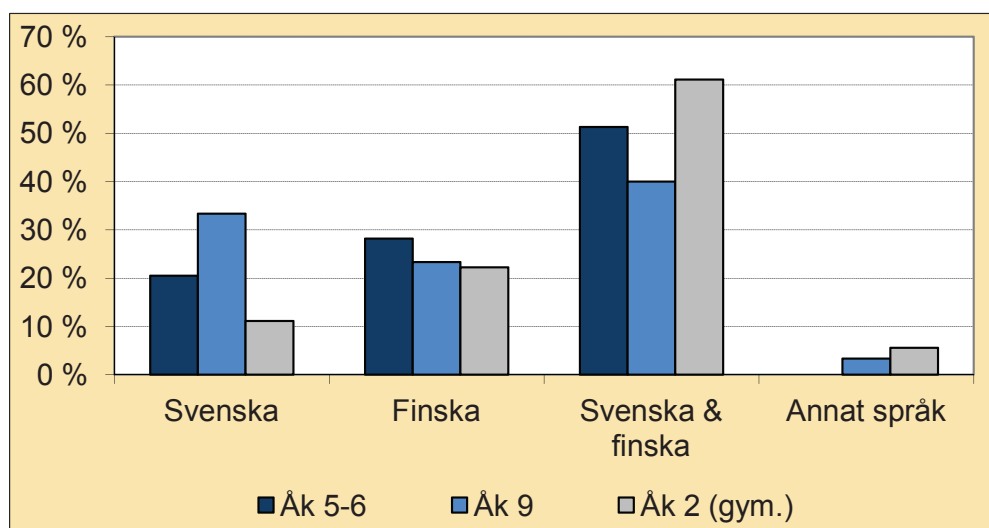
Figur 10. Mitt språk med mina syskon i Björneborg. (N= 74)⁹

I Björneborg där de enspråkigt finska familjernas andel i hela det medverkande samplet är hög, visar resultaten på en del likheter med resultaten från Uleåborg men även på skillnader. Figur 10 visar att endast 3 % i den yngsta åldersgruppen anger att de talar svenska med sina syskon, medan över hälften av informanterna däremot anger att de talar finska med sina syskon och drygt en tredjedel att de talar båda språken med sina syskon.

Av niondeklassarna anger (4 %) att de talar svenska med sina syskon, medan hälften anger att de talar finska och drygt en tredjedel att de talar både svenska och finska med sina syskon.

Bilden förändras då vi ser på den äldsta åldersgruppens resultat. Av gymnasisterna anger 15 % att de talar svenska med sina syskon, medan hela 60 % anger att de talar finska och en fjärdedel att de talar båda språken med sina syskon.

9 Tre informanter anger att de inte har syskon.

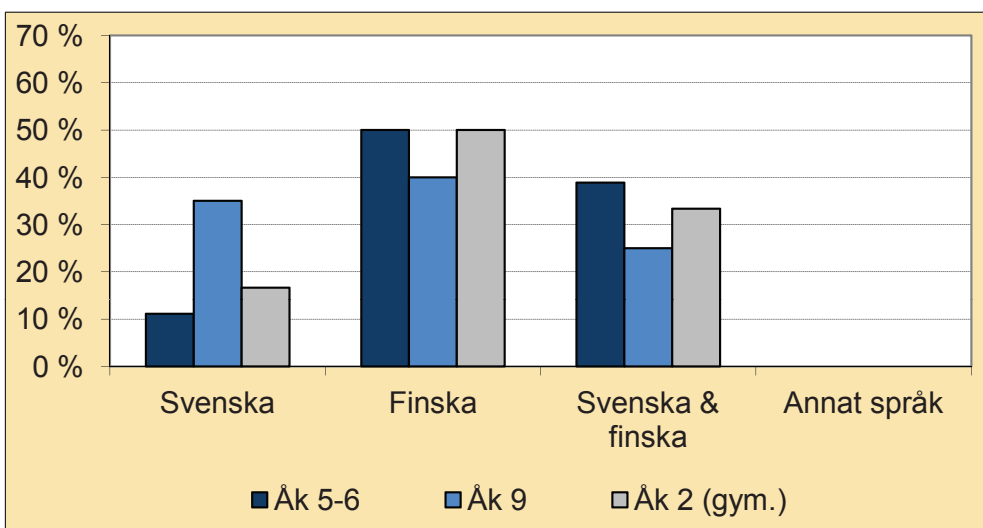
Figur 11. Mitt språk med mina syskon i Tammerfors. (N= 87)¹⁰

I Tammerfors där andelen tvåspråkiga familjer i hela det medverkande gruppen i staden är hög blir språkbruket mellan syskon igen annorlunda. I den yngsta åldersgruppen anger 21 % av barnen att de talar svenska med sina syskon, 28 % anger att de talar finska, medan drygt hälften av barnen anger att de talar både svenska och finska med sina syskon.

I den mellersta åldersgruppen ökar svenska språkets användning syskon emellan till drygt 30 %, medan finska språkets användning minskar något. Även båda språkens parallella användning syskon emellan minskar till 40 %.

Då vi ser på språkbruket syskon emellan bland gymnasisterna är resultatet överraskande. Svenska språkets användning syskon emellan sjunker, medan finska språkets användning är ungefär lika allmän som bland niondeklassarna, däremot ökar båda språkens parallella användning syskon emellan betydligt jämfört med niondeklassarna och även jämfört med den yngsta åldersgruppen.

¹⁰ Fem informanter anger att de inte har syskon.

Figur 12. Mitt språk med mina syskon i Kotka. (N= 50)¹¹

I Kotka där även över hälften (59 %) av informanterna kommer från tvåspråkiga hem kan man delvis skönja samma trender som i Tammerfors. I den yngsta åldersgruppen anger 11 % av barnen att de talar svenska med sina syskon. Vilket är en något lägre andel än de enspråkigt svenska familjernas andel (14 %) i hela den medverkande gruppen i staden. Vidare anger hälften av barnen att de talar finska med sina syskon, medan 39 % anger att de talar båda språken med sina syskon.

Av niondeklassarna anger hela 35 % av ungdomarna att de talar svenska med sina syskon, 40 % anger att de talar finska och en fjärdedel av ungdomarna anger att de talar båda språken med sina syskon.

Då vi ser på språkbruket syskon emellan bland gymnasisterna visar resultatet på samma trend som i Tammerfors. Av gymnasisterna anger knappa 20 % att de talar svenska med sina syskon, hälften anger att de talar finska, medan 33 % av gymnasisterna anger att de talar båda språken med sina syskon.

3.4.1 Sammanfattning av språk med syskon i de olika åldersgrupperna

För att få en uppfattning om hur den svenskspråkiga skolan inverkar på barnens och ungdomarnas språkbruk i kommunikationen syskon/halvsyskon emellan har språkbruket i de olika åldersgrupperna synliggjorts. Resultaten gör det möjligt att i varje stad jämföra språkbruket i de olika åldersgrupperna med

¹¹ En informant anger att den inte har syskon.

varandra. Avsikten är att klarlägga hurdana förändringar man kan se i språkbruket syskon emellan i de olika åldersgrupperna och vidare att se hur den ökade språklig mognaden kommer till synes i språkbruket. Frågan blir huruvida man utgående från resultaten kan finna gemensamma drag som synliggör hur ökad språklig mognad inverkar på språkbruket syskon emellan i de olika städerna?

I Uleåborg kan man se intressanta skillnader mellan de olika åldersgrupperna; svenska språkets användning ökar betydligt med stigande ålder, medan finska språkets användning syskon emellan är lika hög i de två äldre åldersgruppernas språkbruk. Däremot försvinner båda språkens användning helt i den äldsta åldersgruppen.

I Björneborg ökar även svenska språkets användning syskon emellan märkbart med stigande ålder och båda språkens användning minskar i den äldsta åldersgruppen (men inte i den mellersta), samtidigt som finska språkets användning ökar.

I Tammerfors är resultaten överraskande. Bland niondeklassarna ökar svenska språkets användning syskon emellan jämfört med den yngsta åldersgruppen, medan både finska språkets och båda språkens parallella användning minskar. Däremot sjunker svenska språkets användning bland gymnasisterna betydligt i synnerhet jämfört med niondeklassarnas resultat, medan båda språkens parallella användning märkbart ökar jämfört med de båda yngre åldersgruppernas resultat.

I Kotka visar analysen på likheter med resultaten i Tammerfors. Bland niondeklassarna ökar svenska språkets användning syskon emellan jämfört med den yngsta åldersgruppen medan både finska språkets och båda språkens parallella användning minskar. Däremot minskar svenska språkets användning betydligt bland gymnasisterna jämfört med den mellersta åldersgruppen. I stället ökar både finska språkets och båda språkens parallella användning i den äldsta åldersgruppen i jämförelse med niondeklassarna.

Den ökade språkliga mognaden ser ut att ta sig olika uttryck i de fyra städerna. Man kan skönja två olika riktlinjer i de förändringar som ungdomarnas språkbruk i de olika åldersgrupperna genomgår i och med stigande ålder och därmed förknippad ökad språklig mognad. I Uleåborg och Björneborg kan man se en del likheter i riktlinjerna, medan resultaten i Tammerfors och Kotka i sin tur visar på likheter i riktlinjerna.

I Uleåborg där de enspråkigt svenska familjernas andel är låg i hela den medverkande gruppen i staden och de tvåspråkiga familjernas samt även de enspråkigt finska familjernas andel är hög:

- med stigande ålder ökar användningen av svenska i kommunikationen syskon emellan märkbart, syskon emellan används antingen svenska eller finska, medan båda språkens parallella användning försvinner.

I Björneborg där även de enspråkigt svenska familjernas andel är låg, medan de enspråkigt finska familjernas andel är högre än de tvåspråkiga familjernas andel:

- med stigande ålder ökar användningen av finska och även användningen av svenska, syskon emellan används ofta finska, men även svenska medan båda språkens parallella användning minskar.

I Tammerfors där de tvåspråkiga familjernas andel är hög medan de enspråkigt finska familjernas andel är betydligt lägre och likaså de enspråkigt svenska familjernas andel:

- Bland niondeklassarna ökar svenska språkets användning syskon emellan och båda språkens användning minskar, däremot är förändringen motsatt bland gymnasisterna, användningen av svenska syskon emellan minskar och båda språkens parallella användning ökar.

I Kotka där de tvåspråkiga familjernas andel även är hög medan de enspråkigt finska familjernas andel är betydligt lägre och likaså de enspråkigt svenska familjernas andel:

- Bland niondeklassarna ökar svenska språkets användning syskon emellan och båda språkens användning minskar, däremot är förändringen motsatt bland gymnasisterna, användningen av svenska syskon emellan minskar och båda språkens parallella användning ökar, liksom även finska språkets användning syskon emellan.

Resultaten visar således på två olika riktlinjer i de förändringar språkbruket syskon emellan genomgår med stigande ålder:

I Björneborg och Uleåborg där andelen ungdomarna från enspråkigt finska hem är hög tar sig den ökade språkliga mognaden uttryck i:

- en ökad enspråkighet syskon emellan, syskon emellan används ofta antingen svenska eller finska

I Tammerfors och Kotka där andelen ungdomar från tvåspråkiga hem är hög tar sig den språkliga utvecklingen uttryck i två motsatta riktlinjer:

- den ökade enspråkigheten och den tilltagande användningen av svenska syskon emellan bland niondeklassarna övergår bland gymnasisterna till minskad användning av svenska och ökad parallell användning av båda språken och även av finska (i Kotka).

3.5 Syntes av den språkliga hemmiljön på språköarna

Resultaten har synliggjort hur den komplexa och mångfacetterade språkliga hemmiljön ser ut inom familjer som har valt svenskspråkig skola i en helt finskspråkig omgivning och även hur familjemedlemmarna växlar mellan svenska och finska då de kommunicerar sinsemellan. Vi har sett hur språkbytet är beroende av med vem man kommunicerar. Kommunikationen mellan barn och föräldrar/styvföräldrar följer mera konsekvent moderns eller faderns modersmål, medan barnen i sin kommunikation syskon/halvsyskon emellan mera spontant växlar mellan de båda språken. Så som tidigare framkommit är den naturliga växelverkan mellan språken inte lika allmän i en enspråkigt finsk omgivning som i en tvåspråkig omgivning (se s. 19). Däremot tyder resultaten på att informanterna i sin kommunikation syskon emellan ger uttryck för en naturlig växelverkan mellan språken. Det är möjligt att det komplexa och växlande språkbruket syskon emellan i kombination med den svenskspråkiga skolan bidrar till grund för språkkunskaper i svenska i den enspråkigt finska miljön.

Tidigare har uppfattningen om flerspråkiga personers vana att byta språk mitt i ett yttrande (kodväxla) ansetts vara ett tecken på bristande färdighet i språken. I dag är uppfattningen annorlunda, forskning har bl.a. visat att kodväxling kräver en hög grad av språklig kompetens och även av kännedom om den sociala kontexten för samtalet (Musk & Wedin 2010:12). Heidi Rontu framför i sin undersökning *Språkdominans i tidig tvåspråkighet* (2005: 281) att tvåspråkiga barns kodväxling redan från första början kan anses vara en kommunikationsstrategi och en viktig faktor i samtalet.

Slotte-Lüttge diskuterar i *Tvåspråkighet, lärande och undervisning* (2008: 83) hur byte av språk kan ses som en medveten strategi i samtal. I en samtalssituation kan språkbytet vara ett sätt att positionera sig språkligt och bidra till en känsla av samhörighet. Inom ungdomskulturen kan det även vara tuffare och till och med vara en språklig norm att i vissa sammanhang byta från svenska till finska mitt i samtalet. (Se även Lojander-Visapää 2001: 140-142).

Det är klart att den svenskspråkiga skolan i en enspråkigt finsk omgivning lägger grund för språkkunskaper i svenska språket. Härtill ser den naturliga växelverkan mellan språken syskon emellan ut att bidra till grund för språkkunskaper i svenska. Det är möjligt att det komplexa och växlande språkbruket syskon emellan i synnerhet i Tammerfors och Kotka delvis ersätter den brist på naturlig växelverkan mellan språken som kännetecknar den enspråkigt finska miljön. Härtill kan den ökade enspråkigheten syskon emellan i Uleåborg och Björneborg, där en stor del av informanterna kommer från enspråkigt finska hem, delvis reflektera språknormen i klassrummet. Enligt Slotte-Lüttge (2008:

83), är normen i det svenskspråkiga klassrummet på en finskdominerad ort uttryckligen enspråkighet.

Det stora antalet enspråkigt finska familjer som har valt svenskspråkig skola för sina barn på de gamla svenska språköarna utgör en betydelsefull tilläggsresurs för den lilla svenskspråkiga och tvåspråkiga minoriteten i den finskspråkiga omgivningen. Intresset för den svenskspråkiga skolan tyder på föräldrarnas önskan att ge tillträde till båda nationalspråken åt sina barn. Valet synliggör även de svenskspråkiga skolornas goda anseende, både med tanke på skolornas kunskapsmässiga nivå och med tanke på skolornas samhälleliga ställning i städerna. Det är emellertid klart att den svenskspråkiga skolan och lärarna inte allena kan bära ansvaret för att i en enspråkigt finsk omgivning möjliggöra en balanserad språkutveckling och en god kunskapsutveckling hos elever från enspråkigt finska hem. I den krävande språkliga miljön förutsätter den språkliga och kunskapsmässiga utvecklingen ett medvetet långsiktigt, engagemang från hemmet och ett starkt stöd från alla i näromgivningen.

4 Språklig identitet

Kapitlet handlar om hur barn och ungdomar som går i svenska skolor belägna i en enspråkigt finsk miljö ser på sin språkliga tillhörighet och deras uppfattning om den egna språkliga kompetensen.

I läroplansgrunderna ingår en mångskiftande beskrivning över skolans identitets - och värdeskapande uppgift. I *Värdegrunden inom den grundläggande utbildningen* framförs bl.a. följande:

Grunden för undervisningen är den finländska kulturen som har formats i växelverkan mellan den specifikt finländska, den nordiska och den europeiska kulturen. I undervisningen skall de nationella och lokala särdragen beaktas, liksom nationalspråken, de två folkkyrkorna, samerna som ett ursprungsfolk och de nationella minoriteterna. Den finländska kulturen blir i dag allt mångsidigare tack vare invandrare från olika kulturer. Undervisningen skall vara ett stöd då elevens kulturella och unika egenart formas. Den grundläggande utbildningen skall dessutom stödja varje elevs språkliga och kulturella identitet och modersmål. Syftet är också att väcka lust till livslångt lärande (*Utbildningsstyrelsen 2004: 12*)

För gymnasiets del framförs utbildningens uppgift och grundläggande värderingar bl.a. på följande sätt:

Gymnasieundervisningen skall utveckla och stödja de studerandes självkännedom och deras mognad till vuxna människor samt sporra dem till livslångt lärande och ständig personlig utveckling Gymnasieundervisningens grundläggande värderingar bygger på den finländska bildningstraditionen som utgör en del av det nordiska och det europeiska kulturarvet. I gymnasiet bör man lära sig att värna om, bedöma och förnya kulturarvet. De studerande bör fostras till tolerans och internationellt samarbete. (*Utbildningsstyrelsen 2003: 14*)

Frågeställningar kopplade till självkännedom och identitet utgör centrala intresseområden inom flera olika vetenskapliga discipliner, såväl inom filosofi som inom psykologi, sociologi, pedagogik och lingvistik. Så som även diskuterats i den första delen av undersökningen (Kovero & Londen 2009) ingår det olika dimensioner i det komplexa identitetsbegreppet. De olika dimensionerna kan ges olika tyngd beroende på från vilket perspektiv man närmar sig dem. Som

bakgrund för de medverkande barnens och ungdomarnas syn på sin språkliga tillhörighet diskuteras här några förhållningssätt till språkets betydelse för känslan av kulturell samhörighet och identifikation.¹²

Kaikkonen (2009: 16-18) diskuterar självet och identitetsformandet och hur barnets identitetsgestaltning småningom tar vid med stigande ålder. I barndomen formas självet utgående från de identitetsmodeller och de värden och kulturella koder, dvs. det språk som barnet möter i hemmet och i sin näromgivning. Senare tar individen själv ståndpunkt till barndomens referensram och gör val gällande grundläggande värden för sin identitet och sin grupptillhörighet. Enligt synsättet kan identiteten beskrivas utgående från självet sociala kontext, från upplevd grupptillhörighet eller identifikation. Språket, kulturen och identiteten är med andra ord nära sammankopplade med varandra.

Enligt Rampton (1995) i (Musk & Wedin 2010:73) behöver inte den språkliga identiteten nödvändigtvis basera sig på modersmålet. I stället lyfter Rampton fram termerna *språkarv*, *språkidentifikation* och *språkfärdighet* i syfte att poängtera det sociala sammanhanget där den språkliga identiteten formas. Den formas inom en gemenskap och i kommunikation mellan likheter och olikheter i omgivningen. Förhållningssättet innebär att den språkliga samhörigheten kan basera sig antingen på språkarv eller på språkidentifikation. I diskussionen poängteras även språkfärdighetens betydelse för känslan av samhörighet. Här ingår tanken om att bristande språkfärdighet i sin tur kan försvaga känslan av samhörighet och leda till ett minskat intresse att utveckla färdighet i språket.

Blackledge och Pavlenko (2001: 245) som diskuterar identitetsförhandling i flerspråkiga och mångkulturella sammanhang framhåller språkets roll som hemvist för identitetskonstruktion. De poängterar även makrosociala faktorer roll i identitetsbildandet, dvs. kopplingen mellan identitet och ideologiska strukturer och diskursiva praktiker i samhället. Härtill framhålls behovet av att analysera hur språket är kopplat till maktförhållanden och auktoritet i socioekonomiska och politiska processer.

I avsikt att analysera hur identiteter skapas, produceras och förhandlas fram hänvisar Blackledge och Pavlenko (2001: 249) till begreppet positionering (*positioning* Davies och Harre´ 1990). Identitetsförhandling kan då ses som ett samspel mellan reflektiv positionering dvs. självrepresentation och interaktiv positionering, vilket innebär att andra individer ger nya positioner åt en viss person eller grupp. Den egna positioneringen utgör grund för individens orientering till livet. Emellertid är varken den subjektiva positioneringen

12 Se även diskussionen om kulturell och språklig identitet i första delen av undersökningen (Kovero & Londen 2009: 26).

eller positioneringen av andra personer någon stabil precisering, utan snarare är individen ständigt involverad i att skapa nya positioner både för sig själv och för andra. Härtill konstateras att i dagens komplexa samhällen där många människor varken är monokulturella eller enspråkiga utan tillhör olika grupperingar är det möjligt att omfatta olika identitetsuppfattningar som snarare är relaterade till ett specifikt sammanhang än till övergripande kategorier. I en flerspråkig miljö kan alla olika dimensioner av identiteten, som t.ex. etnisk-, social- eller könsidentitet bli föremål för förhandling.

I det senmoderna mångkulturella samhället blir det således allt svårare att fastställa t.ex. en kulturell eller språklig identitet utgående från några få synvinklar. Den moderna människans rörlighet och den nya informations- och kommunikationsteknologin ger så gott som obegränsade möjligheter för var och en att vara i kontakt med andra människor och olika kulturer. Det är med andra ord även möjligt att utveckla en social relation med människor och grupper på långt avstånd från den egna hemmiljön. Relationen kan även bli så betydelsefull att man känner samhörighet med gruppen och identifierar sig med den.

Enligt den ovan relaterade teoretiska diskussionen är språket således en kärnfaktor för känsla av kulturell samhörighet och identifikation. Den sociala samhörigheten är emellertid föränderlig och dynamisk. Så som även den tidigare undersökningen visade (Kovero & Londen, 2009) lyfter barn och ungdomar som går i svenskspråkiga skolor snarare fram svenska språkets betydelse för den egna identiteten än det egna modersmålets betydelse. Under olika skeden i livet och under olika omständigheter är det med andra ord möjligt att känna samhörighet med olika grupper och identifiera sig med dessa.

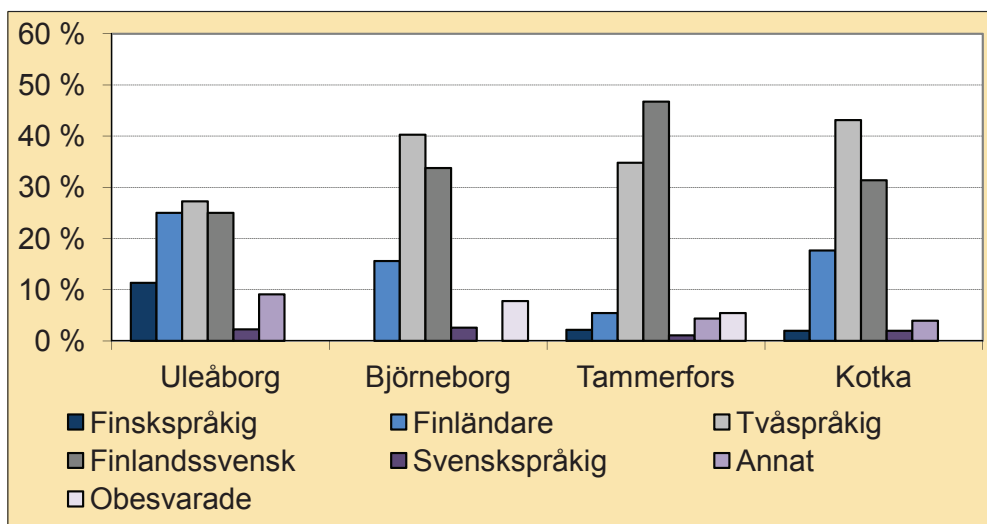
Den identitetsformande processen fortgår under hela livet. Människan begrundar sin orientering till grundläggande värden; vad är sant och vad falskt, vad är rätt och vad fel? Hon ställer sig frågor gällande bl.a. sin nationalitet, sitt yrkesval, sitt språk/sina språk, sitt kön, sin sexualitet, samt sin religiösa och politiska övertygelse. Enligt Giddens (1991) blir den moderna självidentiteten ett reflexivt projekt och ett resultat av en fortgående utvärdering och granskning av självet.

4.1 Min identitet

För att synliggöra informanternas syn på sin språkliga identitet skulle de välja det svarsalternativ som i första hand beskriver deras språkliga tillhörighet. Svarsalternativen var följande; *finländare*, *finskspråkig*, *finlandssvensk*, *tvåspråkig*, *svenskspråkig* eller *annat, vad?* Svarsalternativet *finländare* representerar ett neutralt alternativ som gör det möjligt att beskriva sin tillhörighet utan att ta

ställning till den språkliga dimensionen. För att ge en helhetsbild av elevernas syn på sin språkliga tillhörighet i de olika städerna, presenteras först resultatet för hela den medverkande gruppen i respektive stad.

Frågan är av intresse med tanke på den svenskspråkiga skolans betydelse för informanternas uppfattning om den egna språkliga tillhörigheten. Syftet är med andra ord, att synliggöra hur den svenskspråkiga skolan i en enspråkigt finsk omgivning inverkar på den språkliga tillhörigheten hos elever från (i synnerhet) tvåspråkiga och enspråkigt finska hem.

Figur 13. Språklig identitet. (N=264)

Som framgår av figur 13 anger 27 % av de 44 medverkande eleverna i Uleåborg att de definierar sig som *tvåspråkiga*, vilket är en betydligt lägre andel än andelen barn från tvåspråkiga hem (52 %), 25 % väljer att definiera sig som *finlandssvenska*, vilket å sin sida är en betydligt större andel än andelen elever från enspråkigt svenska hem (7 %). En lika stor andel dvs. 25 % beskriver sig som *finländare*, 11 % som *finskspråkiga*, vilket är betydligt lägre än andelen barn från enspråkigt finska hem (39 %). Härtill definierar sig 2 % som *svenskspråkiga* och hela 9 % av eleverna väljer alternativet *annat*.

I Björneborg definierar sig 40 % av de 77 medverkande eleverna som *tvåspråkiga*, vilket är samma andel som andelen elever från tvåspråkiga hem. 34 % definierar sig som *finlandssvenska*, vilket åter är en betydligt högre andel än andelen elever från enspråkigt svenska hem (5 %), 16 % beskriver sig i första hand som *finländare*, snarare än att beskriva sig utgående från sitt språkbruk.

Härtill definierar sig 3 % som *svenskspråkiga*, medan ingen definierar sig som *finskspråkig*, trots att över hälften (53 %) av eleverna kommer från enspråkigt finska hem. Hela 8 % lämnar frågan obesvarad.

I Tammerfors är resultatet delvis annorlunda. Här väljer hela 47 % av de 92 medverkande eleverna att definiera sig som *finlandssvenska*, vilket är en betydligt högre andel än andelen elever från enspråkigt svenska hem (8 %). Även här är andelen elever som definierar sig som *tvåspråkiga*, nämligen 35 %, betydligt lägre än andelen elever från tvåspråkiga hem (73 %). Endast 5 % beskriver sig som *finländare*, medan 2 % definierar sig som *finskspråkiga* och 1 % som *svenskspråkiga*. 4 % väljer alternativet *annat* och 5 % lämnar frågan obesvarad.

Som framgår i figuren anger 43 % av eleverna i Kotka (51 elever) att de definierar sig som *tvåspråkiga*, vilket är en betydligt lägre andel än andelen barn från tvåspråkiga hem (59 %), 31 % definierar sig som *finlandssvenska*, vilket i sin tur är betydligt fler än de 7 barn som kommer från enspråkigt svenska hem (14 %). Däremot väljer 18 % alternativet *finländare* snarare än att beskriva sig utgående från sitt språkbruk. Endast 2 % definierar sig som finskspråkiga trots att 25 % av eleverna kommer från enspråkigt finska hem. Här till definierar sig 2 % som svenskspråkiga och 4 % väljer svarsalternativet *annat*.

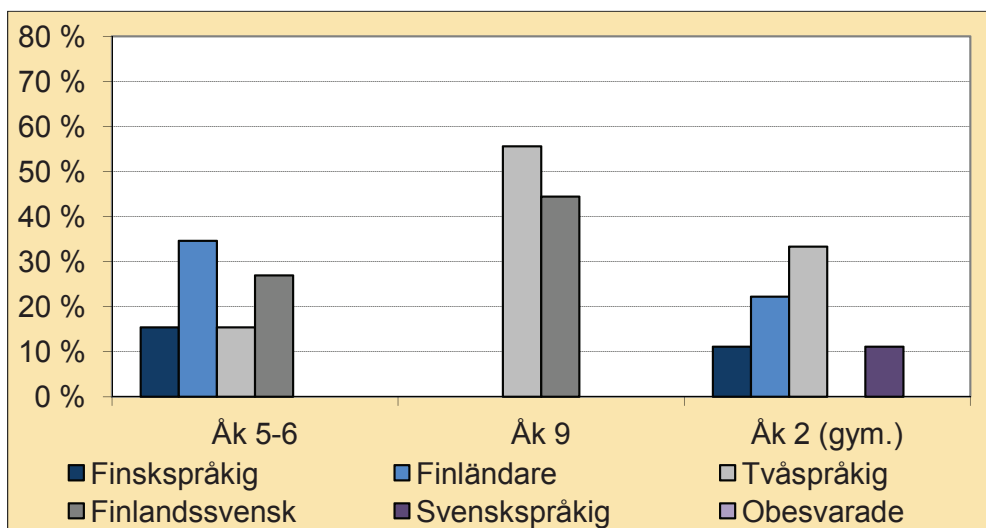
De mest framträdande resultaten visar att andelen informanter som väljer att definiera sig som finskspråkiga är överraskande låg i alla städer. Likaså är andelen informanter som i första hand beskriver sig som finländare lägre än väntat. Däremot tyder resultaten på att informanterna väljer att lyfta fram svenska språkets betydelse för sin identitet i och med att det i alla andra städer än i Björneborg är en betydligt lägre andel informanter som definierar sig som tvåspråkiga än andelen informanter från tvåspråkiga hem. I stället är det en betydligt högre andel informanter som väljer att definiera sig som finlandssvenska än andelen informanter från enspråkigt svenska hem.

Den stora andelen informanter som definierar sig som finlandssvenska kan, så som den tidigare undersökningen antydde, delvis bero på att elevernas uppfattning om begreppet *finlandssvensk* är annorlunda än den traditionella uppfattningen. I synnerhet ibland 11-13-åringarna var uppfattningen att *finlandssvensk* är en person som talar både finska och svenska allmän (Kovero & Londen 2009: 95).

4.1.1 Min identitet i de olika åldersgrupperna

För att få en tydligare uppfattning om hur de medverkande barnen och ungdomarna i de svenska skolorna på språköarna väljer att definiera sig språkligt

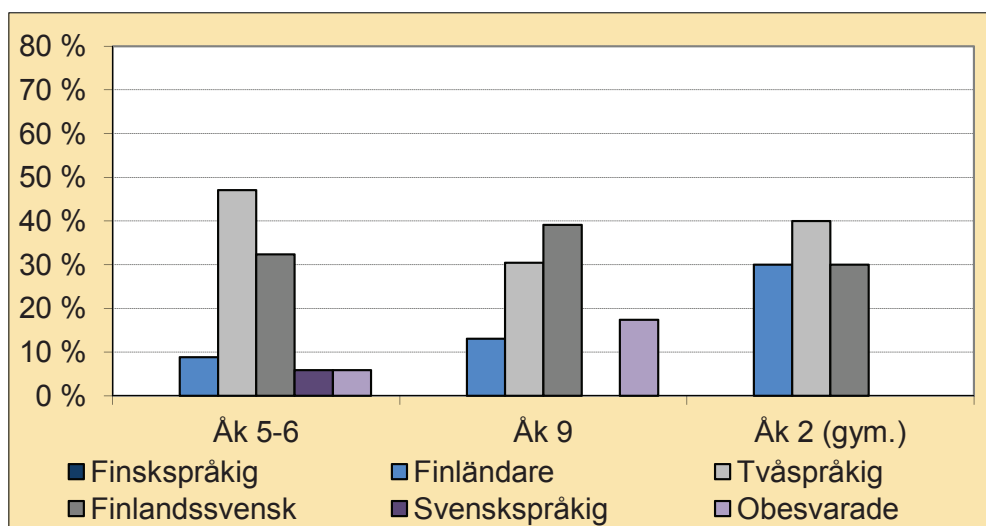
jämförs här efter informanternas svar i de tre medverkande åldersgrupperna med varandra separat i varje stad.

Figur 14. Min identitet i Uleåborg. (N= 44)¹³

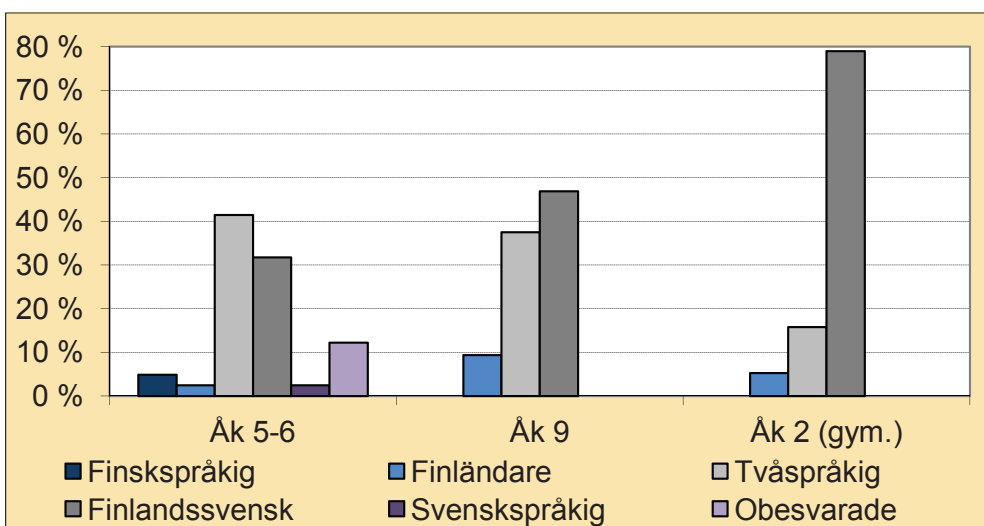
I Uleåborg där både de tvåspråkiga familjernas och de enspråkigt finska familjernas andel är höga väljer hela 35 % av de 26 medverkande barnen att beskriva sig som *finländare*, medan 27 % definierar sig som *finlandssvenska* och sammanlagt 30 % som antingen *finskspråkiga* eller *tvåspråkiga*. Härtill väljer två av barnen (8 %) alternativet *annat*. Av de nio medverkande niondeklassarna definierar fem ungdomar sig som *tvåspråkiga* och fyra som *finlandssvenska*, medan ingen väljer att i första hand definiera sig som *finskspråkig*, trots att 39 % i hela den medverkande gruppen i staden, kommer från enspråkigt finska hem. Då vi ser på hur de nio medverkande gymnasisterna väljer att i första hand definiera sig språkligt blir bilden igen annorlunda. 33 % definierar sig som *tvåspråkiga*, 22 % beskriver sig i första hand som *finländare* och sammanlagt 22 % väljer att definierar sig antingen som *finskspråkiga* eller som *svenskspråkiga*. Ingen väljer att definiera sig som *finlandssvensk*, medan två informanter väljer alternativet *annat*.

13 Därutöver valde sammanlagt 4 elever alternativet annat.

Figur 15. Min identitet i Björneborg. (N=77)

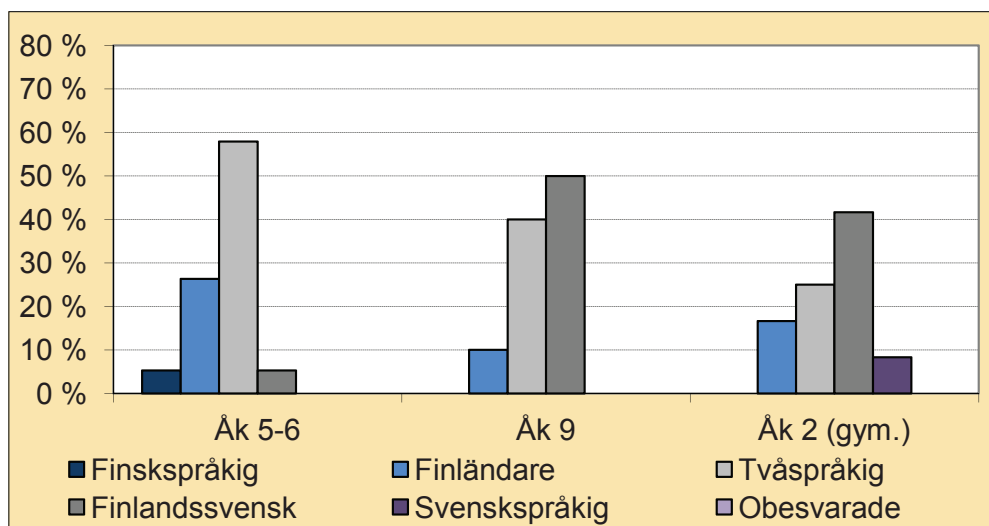
I Björneborg där över hälften (53 %) av de medverkande informanterna kommer från enspråkigt finska hem och en stor del (40 %) från tvåspråkiga hem, väljer ingen av de 77 medverkande informanterna att i första hand definiera sig som *finskspråkig*. I den yngsta åldersgruppen väljer knappt hälften (47 %) av de 34 medverkande barnen att i första hand definiera sig som *tvåspråkiga*, 32 % definierar sig som *finlandssvenska*, medan 9 % väljer att beskriva sig som *finländare* och 6 % som *svenskspråkiga*. Härtill lämnar två barn frågan obesvarad. Av de 23 medverkande niondeklassarna väljer 39 % att i första hand definiera sig som *finlandssvenska*, 30 % definierar sig som *tvåspråkiga* och 13 % beskriver sig i första hand som *finländare*. Fyra av niondeklassarna (17 %) lämnar frågan obesvarad. Då vi ser på hur de 20 medverkande gymnasisterna väljer att i första hand definiera sig språkligt blir bilden igen annorlunda, 40 % definierar sig som *tvåspråkiga*, medan 60 % sammanlagt antingen definierar sig som *finlandssvenska* eller väljer att i första hand beskriva sig som *finländare*.

Figur 16. Min identitet i Tammerfors. (N=92)¹⁴

I Tammerfors där hela 73 % av de 92 medverkande informanterna kommer från tvåspråkiga hem, visar resultatet på tydliga riktlinjer kopplade till stigande ålder och därmed ökad språklig mognad. I den yngsta åldersgruppen väljer 41 % av de 41 barnen att i första hand definiera sig som *tvåspråkiga*, 32 % som *finlandssvenska*, 5 % som *finskspråkiga*, medan 4 % sammanlagt väljer att beskriva sig antingen som *finländare* eller som *svenskspråkiga*. Av niondeklassarna väljer 47 % av de 32 medverkande ungdomarna i staden att i första hand definiera sig som *finlandssvenska*, 38 % som *tvåspråkiga* och 9 % som *finländare*. Däremot väljer ingen av 15-åringarna att definiera sig som *svenskspråkig* eller som *finskspråkig*. Då vi studerar hur de 19 medverkande gymnasisterna i första hand väljer att definiera sig ser vi att valet att definiera sig som *finlandssvensk* kraftigt ökar (79 %), medan valet att definiera sig som *tvåspråkig* minskar till 16 %. Härtill beskriver sig 5 % av gymnasisterna i första hand som *finländare*, medan heller ingen av gymnasisterna beskriver sig som *svenskspråkig* eller som *finskspråkig*. Härtill väljer två informanter i de båda yngre åldersgrupperna sarsalternativet annat, medan hela 5 barn (12 %) i den yngsta åldersgruppen lämnar frågan obesvarad.

¹⁴ Därutöver valde sammanlagt 4 elever alternativet annat.

Figur 17. Min identitet i Kotka. (N= 51)¹⁵

I Kotka där de tvåspråkiga familjernas andel är hög definierar sig 58 % av de 19 medverkande barnen som *tvåspråkiga*, 26 % av 11-13- åringarna väljer att i första hand beskriva sig som *finländare* snarare än att beskriva sin tillhörighet utgående från sitt språkbruk. Härtill definierar sig en lika stor andel av barnen, dvs. sammanlagt 10 % antingen som *finskspråkiga* eller som *finlandssvenska*. Ingen väljer att definiera sig som svenskspråkig, medan ett barn (5 %) väljer svarsalternativet annat. Resultatet för niondeklassarna ser annorlunda ut. Hälften av de 20 medverkande 15-åringarna väljer att definiera sig som *finlandssvenska*, medan 40 % definierar sig som *tvåspråkiga* och 10 % väljer att beskriva sig som *finländare*. Däremot definierar sig ingen som *finskspråkig*, trots att 25 % av informanterna i Kotka kommer från enspråkigt finska hem. Av de 12 medverkande gymnasisterna definierar sig 42 % som *finlandssvenska*, 25 % som *tvåspråkiga*, 17 % väljer att beskriva sig som *finländare* och 8 % som *svenskspråkiga*. Härtill väljer en informant alternativet annat.

4.1.2 Sammanfattning av min identitet i de olika åldersgrupperna

För att få en uppfattning om den svenskspråkiga skolans betydelse för informanternas syn på sin språkliga identitet har den språkliga tillhörigheten i de olika åldersgrupperna synliggjorts. Resultaten gör det möjligt att i varje stad jämföra hur informanterna i de olika åldersgrupperna väljer att definiera sin språkliga tillhörighet. Syftet är med andra ord, att synliggöra hur den svenskspråkiga skolan i en enspråkigt finsk omgivning inverkar på den språkliga tillhörigheten hos elever från (i synnerhet) tvåspråkiga och enspråkigt finska hem.

15 Därutöver valde sammanlagt 2 elever alternativet annat.

Frågan blir huruvida man utgående från resultaten kan finna gemensamma drag som synliggör hur informanterna med stigande ålder och därmed förknippad ökad språklig mognad väljer att definiera sig språkligt?

I Uleåborg där både de tvåspråkiga och de enspråkigt finska familjernas andel är höga, syns den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas val av språklig identitet i alla åldersgrupper. Däremot kan man inte urskilja någon tydlig utvecklingslinje kopplad till ökad språklig mognad:

- I alla åldersgrupper väljer en betydligt lägre andel av informanterna att definiera sig som finskspråkiga än andelen informanter från enspråkigt finska hem. Däremot är niondeklassarnas och gymnasisternas svar så divergerande att man inte kan urskilja någon klar linje mellan val av språklig identitet och ökad språklig mognad. 15-åringarna väljer att definiera sig antingen som tvåspråkiga eller finlandssvenska, medan 17-åringarnas val skiljer sig mera åt, över hälften väljer att i första hand definiera sig som tvåspråkiga eller att beskriva sig som finländare, snarare än att beskriva sig utgående från sitt språkbruk. Svenska språkets betydelse syns däremot i alla åldersgrupper.

I Björneborg där de enspråkigt finska familjernas andel och de tvåspråkiga familjernas andel är höga, syns den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas val av språklig identitet i alla åldersgrupper. Däremot kan man inte urskilja någon tydlig utvecklingslinje kopplad till ökad språklig mognad, förutom att informanterna med stigande ålder i första hand beskriver sig som finländare:

- Ingen av informanterna väljer att i första hand definiera sig som finskspråkig. I alla åldersgrupper väljer en stor del av informanterna att definiera sig antingen som tvåspråkiga eller som finlandssvenska. I den äldsta åldersgruppen minskar osäkerheten över den egna språkliga identiteten samtidigt som valet att beskriva sig som finländare ökar jämfört med de två yngre åldersgrupperna.

I Tammerfors där de tvåspråkiga familjernas andel är hög, syns den svenskspråkiga skolans inverkan på val av språklig identitet via tydliga förändringar kopplade till stigande ålder och är därmed förknippade med ökad språklig mognad:

- Valet av tvåspråkig identitet minskar med stigande ålder, däremot är det ingen i de två äldre åldersgrupperna som väljer att definiera sig som finskspråkig. Med stigande ålder ökar svenska språkets betydelse i val av språklig identitet, medan tvåspråkighetens betydelse minskar. Härtill är en del i den yngsta åldersgruppen osäkra över sin språkliga tillhörighet och lämnar frågan obesvarad.

I Kotka där de tvåspråkiga familjernas andel är hög, syns den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas val av språklig identitet tydligast i de två äldre åldersgruppernas svar:

- Ingen av niondeklassarna eller gymnasisterna väljer att i första hand definiera sig som finskspråkig. Valet av tvåspråkig identitet minskar märkbart med stigande ålder, däremot väljer hälften av 15 och 17-åringarna att i första hand poängtera svenska språkets betydelse för sin språkliga identitet.

De förändringar barnens och ungdomarnas val av språklig tillhörighet genomgår med stigande ålder och därmed förknippad ökad språklig mognad ser ut att ta sig olika uttryck i de fyra städerna. Man kan emellertid, liksom i resultaten över informanternas språkbruk syskon emellan, se en del likheter å ena sidan i svaren i Uleåborg och Björneborg och å andra sidan i Tammerfors och Kotka. Det är med andra ord möjligt att sammanfatta informanternas svar i de olika åldersgrupperna enligt följande:

I Uleåborg och Björneborg:

- Barn och ungdomar från enspråkigt finska hem eller från tvåspråkiga hem väljer sällan att definiera sig som finskspråkiga, däremot ofta att i första hand definiera sig som tvåspråkiga, eller att beskriva sig som finländare och i synnerhet i de två yngre åldersgrupperna att även definiera sig som finlandssvenska.

I Tammerfors och Kotka:

- Barn och ungdomar från tvåspråkiga hem väljer sällan att definiera sig som finskspråkiga, däremot väljer ungdomar med stigande ålder ofta att i första hand poängtera svenska språkets betydelse för sin identitet, medan betydelsen av en dubbel språklig identitet minskar.

Analysen har synliggjort hur barnens och ungdomarnas språkliga identitet småningom tar form som resultat av en komplicerad process i samspel med den enspråkigt finska omgivningen. De överraskande resultaten lyfter fram den svenskspråkiga skolans centrala betydelse för hur informanterna i de olika åldersgrupperna väljer att i första hand definiera sin språkliga tillhörighet.

Det mest överraskande resultatet är den ringa andel informanter som i första hand väljer att poängtera känslan av samhörighet med omgivningens majoritetsspråk. I den yngsta åldersgruppen väljer barnen ofta att definiera sig utgående från familjens tvåspråkiga bakgrund, medan en del av barnen och av gymnasisterna i alla andra städer än i Tammerfors snarare väljer att beskriva sig som finländare än att lyfta fram sin språkliga tillhörighet. Härtill poängterar

barnen ofta även svenska språkets betydelse för sin språkliga identitet (förutom i Kotka).

I jämförelse med den yngsta åldersgruppens svar är det i alla städer en betydligt större andel av niondeklassarna som poängterar svenska språkets betydelse för den egna identiteten. Härtill lyfter niondeklassarna även ofta fram den dubbla tvåspråkiga identitetens betydelse, medan rätt få väljer att beskriva sig som finländare och ingen väljer att poängtera sin finskspråkiga identitet.

Gymnasisternas svar skiljer sig även från niondeklassarnas. Så som tidigare framkommit ser man två olika riktlinjer i informanternas svar i den enspråkigt finska miljön. Gymnasisterna poängterar ofta antingen den tvåspråkiga tillhörighetens betydelse eller svenska språkets betydelse för identiteten.

I alla åldersgrupper kan man med andra ord se den svenskspråkiga skolans inverkan på barnens och ungdomarnas val av språklig tillhörighet. I den yngsta åldersgruppen är svaren naturligt nog mera varierande med tanke på den osäkerhet 11-13-åringar upplever gällande den egna självkänneten och identiteten. Trots osäkerheten ser man att även de yngsta deltagarna känner samhörighet med skolans språkliga och kulturella miljö. I de två äldre åldersgrupperna ser man hur svenska språkets betydelse tilltar med ökad språklig mognad.

De viktigaste resultaten kan sammanfattas i följande punkter:

- Den svenskspråkiga skolan har en central betydelse för hur barn och ungdomar i första hand väljer att definiera sig språkligt
- Ytterst få informanter lyfter fram majoritetsspråkets betydelse för den egna identiteten (mest i Uleåborg).
- En del av de yngre informanterna i Tammerfors och i Björneborg är osäkra på sin språkliga tillhörighet och lämnar frågan obesvarad.
- Med ökad språklig säkerhet tilltar svenska språkets betydelse för den egna identiteten.
- Informanter från enspråkigt finska familjer lyfter fram den tvåspråkiga identitetens betydelse
- Informanter från tvåspråkiga familjer lyfter fram svenska språkets betydelse för identiteten

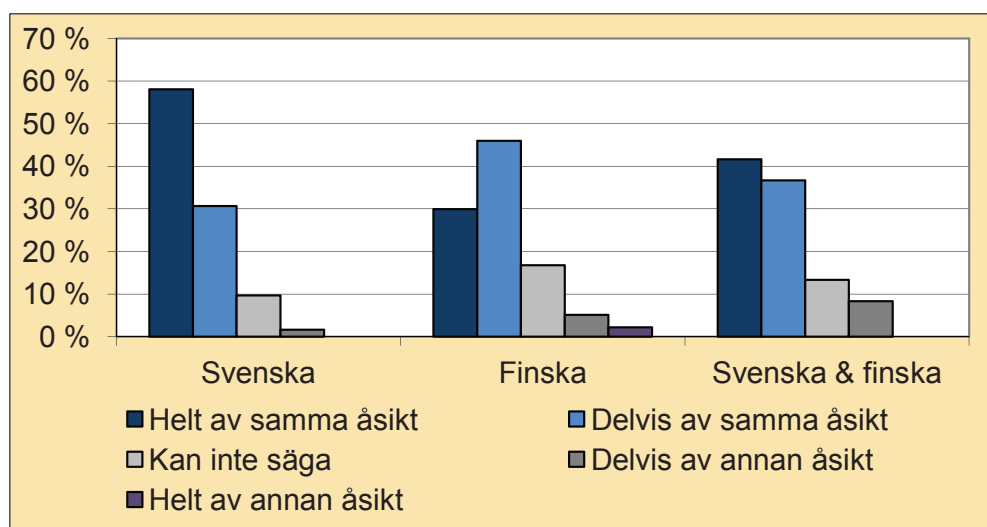
Resultaten visar på flera likheter med de tidigare resultaten från Helsingforsregionen. Både i den tvåspråkiga och i den enspråkigt finska miljön kan man således se samma mönster i hur informanter som kommer från tvåspråkiga och från enspråkigt finska hem och går i svenskspråkiga skolor väljer att i första hand definiera sig språkligt.

4.1.3 Min identitet och mitt språk med mamma

I avsikt att få en mera nyanserad uppfattning om hur språkbruket inverkar på informanternas språkliga identitet jämförs här efter uppfattningen om svenska språkets betydelse med informanternas språkbruk med sin mamma.

Figur 18 visar informanternas bedömningar av påståendet; *det svenska språket är en viktig del av min identitet* på en 5-gradig skala (helt av samma åsikt, delvis av samma åsikt, kan inte säga, delvis av annan åsikt, helt av annan åsikt), relaterat till språkbruket med modern.

Emedan analysen visade på rätt små skillnader både mellan de olika åldersgrupperna och mellan de olika städerna är dessa inte åtskilda i figuren.

Figur 18. Elevers språk med sin mamma och svenska språkets betydelse för identiteten. (N= 259)¹⁶

Resultatet visar inte överraskande, att av de 62 informanter som talar svenska med sin mamma är 88 % sammanlagt *helt av samma åsikt* eller *delvis av samma åsikt* att svenska språket är viktigt för den egna identiteten, medan 10 % väljer svarsalternativet *kan inte säga*. Av de 137 informanter som talar finska med sin mamma är sammanlagt 75 % *helt* eller *delvis av samma åsikt*, medan 17 % *inte kan säga* och sammanlagt 6 % är delvis eller helt av annan åsikt om påståendet att svenska språket är viktigt för den egna identiteten. Av de 60 informanter som talar både svenska och finska med sin mamma är 79 % sammanlagt *helt* eller *delvis av samma åsikt*, medan 12 % väljer svarsalternativet *kan inte säga*.

¹⁶ Sammanlagt 5 informanter lämnar frågan obesvarad.

och 9 % är *delvis av annan åsikt* om svenska språkets betydelse för den egna identiteten.

Med andra ord kan man konstatera att svenska språket är viktigt för den egna identiteten oberoende av om barnen och ungdomarna talar svenska, finska eller båda språken med sin mamma. Naturligt nog är de ungdomar som talar svenska med sin mamma säkrare i sin uppfattning än de som talar finska eller båda språken med sin mamma. Däremot är det ytterst få ungdomar i hela den medverkande gruppen som anser att svenska språket inte är viktigt för den egna identiteten.

För att om möjligt få en klarare uppfattning om svenska språkets betydelse för den egna identiteten för barn och ungdomar som talar finska med sin mamma skall vi se på resultaten för de olika åldersgrupperna. Trots att denna grupp är liten, sammanlagt 137 personer, är det intressant att se hur informanterna i de olika åldersgrupperna ser på svenska språkets betydelse för den egna identiteten.

Av de 59 medverkande 11-13-åringarna på språköarna som anger att de talar finska med sin mamma är 36 (61 %) helt eller delvis av samma åsikt att svenska språket är viktigt för deras identitet, medan 17 (29 %) inte kan säga och sex (10 %) är delvis eller helt av annan åsikt. Av de 46 medverkande 15-åringarna är 39 (84 %) helt eller delvis av samma åsikt, medan fyra (9 %) inte kan säga och tre (6 %) är helt eller delvis av annan åsikt. Av de 32 medverkande 17-åringarna är 29 (91 %) helt eller delvis av samma åsikt, medan två (6 %) inte kan säga och endast 1 (3 %) är delvis av annan åsikt.

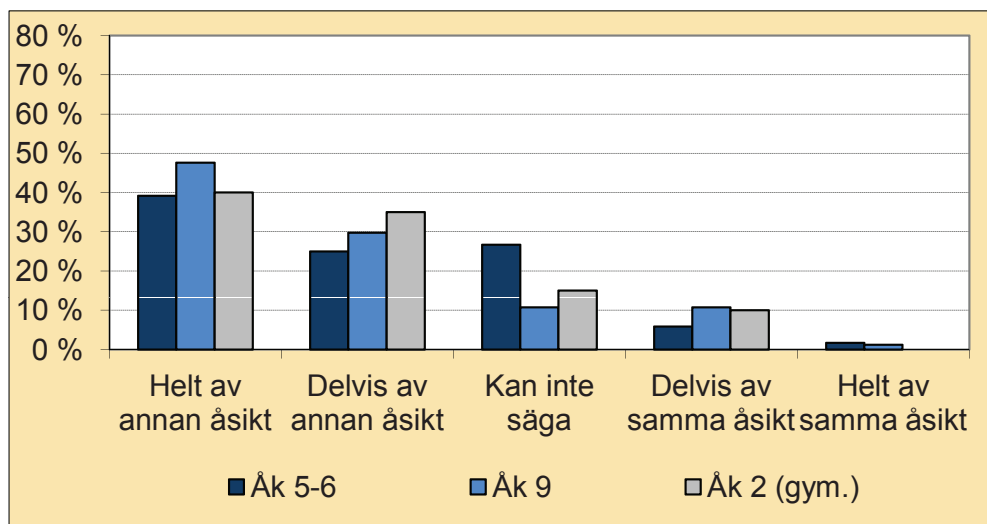
Med andra ord visar resultatet, så som även den tidigare analysen antytt, att även en stor del av de barn och ungdomar som talar finska med sin mamma anser att svenska språket är viktigt för deras identitet. Härtill visar resultaten att svenska språkets betydelse för identiteten ökar med stigande ålder samtidigt som osäkerheten gällande betydelsen minskar.

4.2 Min svenska och min finska

Informanterna skulle i frågeformuläret även evaluera den egna språkliga kompetensen genom att ta ställning till några påståenden. Då vi ser på de sammanlagda resultaten för respektive medverkande åldersgrupp på språköarna (figur 19) ser vi att 64 % av 11-13 åringarna är *helt av annan åsikt* eller *delvis av annan åsikt* gällande påståendet; *Det är svårt för mig att uttrycka mig på svenska*. Av niondeklassarna är sammanlagt 78 % *helt eller delvis av annan åsikt* vad gäller påståendet, medan 75 % av gymnasisterna antingen är *helt eller*

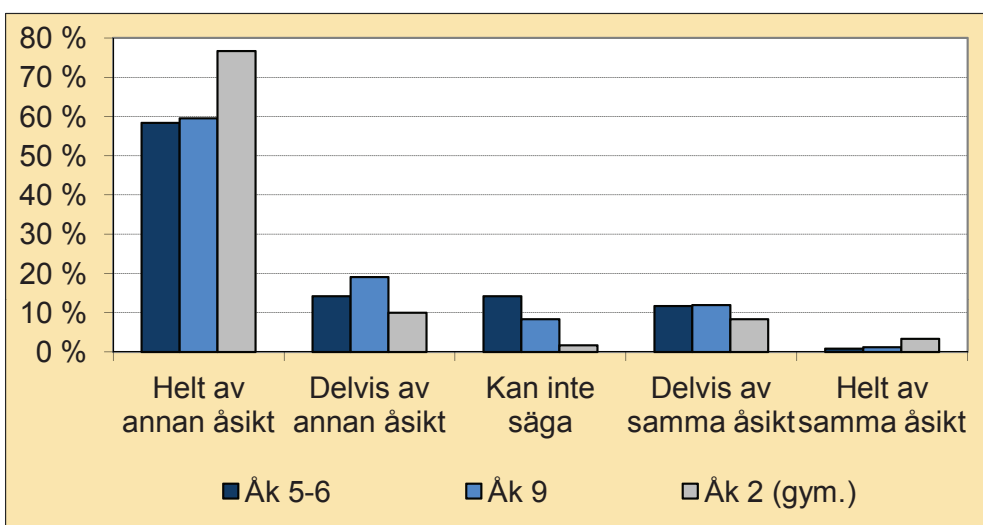
delvis av annan åsikt. I den yngsta åldersgruppen väljer 27 % svarsalternativet *kan inte säga*, medan 11 % av niondeklassarna och 15 % av gymnasisterna väljer det alternativet. I den yngsta åldersgruppen är sammanlagt 8 % *delvis av samma åsikt* eller *helt av samma åsikt* om påståendet, 12 % av niondeklassarna är antingen *delvis* eller *helt av samma åsikt* och av gymnasisterna är 10 % *delvis av samma åsikt*, medan ingen av dem är *helt av samma åsikt*.

I alla åldersklasser är således största delen av informanterna rätt säkra på sin förmåga att uttrycka sig på svenska. Härtill ökar uppfattningen om den egna förmågan i de två äldre åldersgrupperna jämfört med den yngsta åldersgruppen. Trots att osäkerheten om den egna förmågan att uttrycka sig på svenska sjunker i de två äldre åldersgruppernas svar jämfört med den yngsta åldersgruppens svar, väljer en aning högre andel av gymnasisterna än av niondeklassarna att inte ta ställning till påståendet. Man kan med andra ord anta att gymnasisterna är en aning försiktigare och mera kritiska till sin förmåga än niondeklassarna. Glädjande är däremot att ytterst få i alla åldersgrupper samtycker till påståendet.

Figur 19. Uppfattning om språklig kompetens i svenska. (N = 262)¹⁷

17 Två informanter lämnar frågan obesvarad.

Figur 20. Uppfattning om språklig kompetens i finska. (N= 263)¹⁸

Som väntat blir bilden annorlunda då vi ser på de sammanlagda resultaten för respektive medverkande åldersgrupp på språköarna (figur 20) gällande den egna språkliga kompetensen i finska. Svaren visar att sammanlagt 72 % av 11-13-åringarna är *helt eller delvis av annan åsikt* gällande påståendet; *Det är svårt för mig att uttrycka mig på finska*. Av niondeklassarna är sammanlagt 79 % *helt eller delvis av annan åsikt* vad gäller påståendet, medan 87 % av gymnasisterna antingen är *helt eller delvis av annan åsikt*. I den yngsta åldersgruppen väljer 14 % svarsalternativet *kan inte säga*, medan 8 % av niondeklassarna och endast 2 % av gymnasisterna väljer det alternativet. I den yngsta åldersgruppen är sammanlagt 13 % *delvis av samma åsikt* eller *helt av samma åsikt* om påståendet, även 13 % av niondeklassarna är antingen *delvis* eller *helt av samma åsikt* och av gymnasisterna är 11 % *delvis* eller *helt av samma åsikt*.

Då vi jämför informanternas ställningstagande till de båda påståendena kan man, inte överraskande, konstatera att i alla åldersgrupper är uppfattningen om den egna kompetensen i finska något starkare än uppfattningen om kompetensen i svenska. Glädjande är att uppfattningen om den egna kompetensen i svenska är hög i alla åldersgrupper. Jämförelsen visar även att osäkerheten gällande kompetens att uttrycka sig på finska minskar med stigande ålder och är lägre än känslan av osäkerhet då det gäller svenskan. Överraskande är däremot den aningen högre andelen informanter som anser sig ha svårigheter med att uttrycka sig på finska, än andelen informanter som anser sig ha svårigheter med att uttrycka sig på svenska.

¹⁸ En informant lämnar frågan obesvarad.

Med tanke på informanternas bedömning av sin kompetens i svenska och i finska är det klart att den subjektiva uppskattningen av den egna förmågan kan vara väldigt olika för olika personer. Utgående från Marketta Sundman i (rapporten *Språklig mångfald i skolan* 2001: 29) är människor i allmänhet väldigt subjektiva då det gäller att bedöma språkliga fenomen. Detta innebär självfallet att tillförlitligheten i en dylik jämförande bedömning kan bli lidande. Å andra sidan ser resultaten med tanke på de olika svarsmöjligheterna och de mångsidiga svaren ut att ge en realistisk syn på informanternas egna bedömningar. Resultaten får även stöd av tidigare forskning. I rapporten *Språklig mångfald i skolan* (2001) presenteras resultaten av lärarnas skattning av elevernas muntliga kunskaper i svenska i årskurs 1-6, i samtliga svenskspråkiga skolor i landet. De intressanta resultaten visar bl.a. på ett tydligt samband mellan elevers språkliga omgivning och deras muntliga kompetens i svenska. I starkt svenskdominerade regioner uppnådde eleverna, inte överraskande, bättre resultat än i starkt finskdominerade regioner. Resultaten antyder även att tvåspråkighet och icke-flytande talspråk inte har något entydigt samband. Vidare konstateras att både inhemsk och utländsk forskning har visat att skillnaderna i språkkompetens mellan barn från enspråkig och från tvåspråkig bakgrund är oväntat små. Härtill minskar skillnaderna ju högre upp i årskurserna eleverna kommer (Oker-Blom et al. 2001: 33, 39).

De viktigaste resultaten kan sammanfattas i följande punkter:

- Svenska språket är viktigt för den egna identiteten oberoende av om barnen och ungdomarna talar svenska, finska eller båda språken med sin mamma. De informanter som talar svenska med sin mamma är något säkrare i sin uppfattning om svenska språkets betydelse än de övriga.
- Svenska språkets betydelse för identiteten ökar med stigande ålder samtidigt som osäkerheten gällande betydelsen minskar.
- Majoriteten av informanterna i alla åldersgrupper är rätt säkra på sin förmåga att uttrycka sig på svenska, medan en del i synnerhet i den yngsta åldersgruppen är osäkra och väljer att inte ta ställning till påståendet.
- Uppfattningen om den egna förmågan att uttrycka sig på svenska ökar i de två äldre åldersgrupperna jämfört med den yngsta åldersgruppen.
- Uppfattningen om den egna förmågan att uttrycka sig på finska är hög i alla åldersgrupper, här till minskar osäkerheten gällande kompetensen med stigande ålder.
- En aningen högre andel av informanterna anser sig ha svårigheter med att uttrycka sig på finska än på svenska.

Den sista överraskande punkten kan tyda på en aktiv interaktion i det svensk-språkiga klassrummet. Frågor kopplade till undervisning och inläring i de två motsatta språkliga miljöerna diskuteras närmare i det avslutande kapitlet.

5 Barnen och ungdomarna i sin närmiljö i Österbotten

Kapitlet handlar om barnen och ungdomarna i deras egen närmiljö. Intresset är här inriktat på att analysera hur den språkliga hemmiljön och språkbruket ser ut inom familjer som har valt svenskspråkig skola i en svenskspråkig omgivning. De medverkande barnens och ungdomarnas språkliga närmiljö och skolspråk skiljer sig med andra ord inte från varandra. Situationen är således annorlunda än i de två tidigare språkliga miljöerna och representerar snarare en situation som motsvarar majoriteten av de finskspråkiga elevernas i Finland.

5.1 Att växa upp i en svenskspråkig miljö

Som bakgrund presenteras först några yttre strukturer av den svenskspråkiga miljön. Den svenskspråkiga miljön omfattar här uppväxtmiljön för barn och ungdomar i svenska skolor i Jakobstad, Nykarleby och Närpes.

Österbotten i Västra Finlands län med Vasa som centralort är den enda regionen i Finland förutom Åland där över hälften (51 %) av befolkningen är svenskspråkig (Statistikcentralen 2011). Andelen invånare med svenska som modersmål varierar i olika delar av landskapet. I Jakobstad som är en tvåspråkig stad vid Bottenvikens kust i norra Svenska Österbotten uppgick den svenskspråkiga befolkningen år 2009 till 11074 personer dvs. 56,4 % av befolkningen. Nykarleby, likaså belägen i norra Svenska Österbotten, är även officiellt en tvåspråkig stad och där uppgick den svenskspråkiga befolkningen år 2009 till 6 625 personer, dvs. 88,9 % av befolkningen. Närpes belägen i södra Svenska Österbotten, är förutom Korsnäs och Larsmo en av de tre svenskspråkiga städerna på fastlandet. Här uppgick den svenskspråkiga befolkningen år 2009 till 8292 personer, dvs. 87,6 % av befolkningen (Finlandssvenskarna 2009: 45). I Närpes har den svenskspråkiga andelen av befolkningen sjunkit något under de senaste decennierna, men enligt Finnäs (2009: 12) innebär det inte att staden skulle uppfylla kriterierna för officiell tvåspråkighet, emedan andelen finskspråkiga endast är 5,7 %, medan däremot 6,7 % av befolkningen har ett annat modersmål än svenska eller finska. Svenska språket är således majoritetsspråk i alla tre städer. I Jakobstad som är den största av de tre medverkande städerna är andelen svenskspråkiga personer av befolkningen betydligt lägre än i Nykarleby och i Närpes. (Se fotnot 4 s. 22).

Även andelen invandrare varierar i olika delar av landskapet. Enligt rapporten Invandringens samhällsekonomiska konsekvenser (2011) är över 60 procent

av landets alla invandrare (personer med annat modersmål än svenska eller finska) bosatta på orter där större delen av alla svenskspråkiga finländare bor. Saarelas undersökning visar att andelen invandrare i Jakobstad år 2009 var 3,7 procent (733 personer) av befolkningen, i Nykarleby var andelen 3 procent (227 personer), medan den i Närpes var hela 6,7 procent (630 personer). I hela landet är andelen invandraren 3,9 %, medan den är betydligt högre speciellt i Helsingforsregionen och i Åbo. I Helsingfors utgör invandrarna drygt 10 procent av befolkningen. Enligt rapporten kan den relativt höga andelen invandrare på små orter som Oravais, Närpes, Korsnäs och Mariehamn bero på flyktigmottagningen på orterna och även på de lokala företagens behov av arbetskraft (Saarela 2011: 18-19). Saarela lyfter även fram Närpes som den kommun som torde ha det bästa ryktet i Finland vad gäller integration av invandrare. Han konstaterar att en framgångsrik invandrarkommun karaktäriseras av småskalig produktion, en välfungerande arbetsmarknad och ett gott företagsklimat (2011:73).

Så som tidigare framkommit visar statistik för hela landet att andelen svensk-registrerade barn med en tvåspråkig familjebakgrund kraftigt har ökat under de senaste decennierna och att förändringen har varit störst på finskdominerade orter (se s. 15). På starkt svenskspråkiga orter är situationen däremot annorlunda. Enligt Finnäs (2009: 37) är tvåspråkig familjebakgrund ovanlig i kommuner med minst 80 % svenskspråkiga (exklusive Åland), samtidigt som kommunerna svarar för en fjärdedel av alla svenskspråkiga barn.

Svenska Österbotten kännetecknas även av näringsstrukturella, sysselsättningsmässiga och kulturella särdrag. I rapporten Finlandssvenskarna (2009) framgår att tjänstesektorn överallt svarar för den största delen av sysselsättningen. Trots detta finns det väsentliga skillnader i näringsstrukturen i olika regioner av landet. Medan t.ex. handeln är framträdande i Nyland, är jordbruket ännu en betydande näring i Österbotten. Här framgår även att generellt har den svenskspråkiga befolkningen haft en lägre arbetslöshetsgrad än den finskspråkiga. Då 8,3 % av den finskspråkiga arbetskraften år 2007 var arbetslös, var arbetslöshetsgraden 3,8 % bland den svenskspråkiga arbetskraften (Finnäs 2009: 30).

Rapporten *Nationalspråkens historiska, nationella och sociologiska bakgrund* (Kielilakikomitea 2000), (se även Kovero & Londen 2009: 26) belyser ingående olika aspekter av finlandssvensk kultur. I rapporten framgår bl.a. att i stora delar av Finlands kustområde där det länge endast talats svenska har det utvecklats en kultur som skiljer sig från den urbana och mera integrerade delen av finlandssvenskheten. Kulturen kännetecknas av starka lokala traditioner och en unik livshållning, som är en blandning av både stark integration i det finska samhället och samtidigt av en stark grupptillhörighet på lokal nivå (2000: 32).

I Folktingets rapport (Identitet och Framtid 2005) som bl.a. behandlar finlands-svenskarnas egna förhållningssätt till det svenska språket och den svenska kulturen framgår att den svenskspråkiga befolkningen starkt betonar vikten av landets officiella tvåspråkighet. När det gäller regionala skillnader visar resultaten, att språket är en ännu viktigare trivsselfaktor för de svenskspråkiga i Österbotten än för de svenskspråkiga i Helsingforsregionen och man upplever starkare att den svenska kulturen är en egen kultur. Medan svenskspråkiga i andra regioner av landet i allmänhet upplever sig leva i två kulturer, den svenska och den nationella (2005: 21). En annan viktig aspekt i den finlands-svenska kulturen är den språkliga samhörigheten och nära kontakten till Sverige och de andra nordiska länderna. Folktingets undersökning (2005: 31) visar även här på skillnader mellan Österbotten och Nyland. För österbottningar är kulturen i Sverige klart viktigare än för nylänningar. I Österbotten är även möjligheterna att ta del av medieutbudet i Sverige bättre än i södra Finland. I rapporten *Det sammanhängande kittet* (2010) framgår att man har lyckats lösa rättigheten att motta gränsöverskridande television och radio i Österbotten, dock med en tilläggskostnad för tittarna. Medan problemet med motsvarande rättigheter inte ännu är löst i södra Finland (Moring & Godenhjelm 2010:112).

Kännetecknande för svenska Österbotten är även de finlandssvenska dialekter som talas på de olika orterna på västkusten. Enligt Forskningscentralen för de inhemska språken hör de svenska dialekterna i Finland till gruppen öst-svenska dialekter som härstammar från det fornsvenska språk som svenska kolonister förde med sig från Mellansverige fr.o.m. 1100-talet (Svenska dialekter i Finland 2011). Österbotten delas in i tre mindre dialektområden; norra, mellersta och södra Österbotten. Dialekterna uppvisar ålderdomliga drag med ett flertal gamla ord och gammal grammatik som t.ex. tre genusformer som i isländska och ovanliga konsonantljud (Österbottniska 2011). I Utbildningsstyrelsens undersökning (2001) som genomfördes i landets samtliga svenskspråkiga skolor i årskurs 1-6 framgår bl.a. att andelen dialekttalande elever är rätt hög i Österbotten, speciellt i Närpes och i Nykarleby som kan anses höra till de mest enhetliga och dialektala språkmiljöerna i landet (Oker-Blom et.al. 2001: 24). Närpes- dialekten kan vara rätt svår att förstå för svenskspråkiga från andra orter. Även forskningsgruppen som besökte skolorna i Närpes kunde konstatera att en stor del av barnen och ungdomarna på skolgården talade en dialekt med varandra som inte var lätt att förstå. Inne i klassen var samtalsspråket däremot standardsvenska.

Landets majoritetsspråk är däremot rätt frånvarande på många svenskspråkiga orter på västkusten. Detta syns även i Folktingets rapport (Identitet och framtid 2005: 34), där det bl.a. framgår att man i Svenska Österbotten upplever finskan som mer främmande än i andra svenska och tvåspråkiga regioner. Den

knappa kontakten och främlingskapet till finska språket syns både i Utbildningsstyrelsens utvärdering av inlärningsresultat i finska i årskurs 9 våren 2001 och i uppföljningsrapporten från år 2010 (Toropainen 2002, 2010). Den senare utvärderingen bekräftar bl.a. de stora skillnaderna i resultaten mellan elever som följer A- lärokursen i finska i Västra och Södra Finlands län. A-lärokursens elever från Södra Finlands län klarade av ungefär två uppgifter av tre (63 %) i den receptiva delen av provet (delområdena hörförståelse, läsförståelse och språkkännedom), medan eleverna i Västra Finlands län klarade av lite mer än var tredje uppgift (38 %). Skillnaden i resultaten mellan könen var liten (Toropainen 2010: 109). I rapporten framförs också vikten av att hålla målsättningsarna i läroämnet likadana i Svenskfinland, men att reservera mera veckotimmar i västra Finlands län för undervisningen i Finska. Resultaten visar även att eleverna inser att de behöver finska, men de är inte speciellt motiverade av att lära sig språket. Majoriteten av eleverna anser att det som de hittills har lärt sig i finska inte motsvarar framtidens behov (2010: 152).

I undersökningen *Svenska och finska som undervisningsämne och identitetsaspekter* (Johansson 2011) som bl.a. behandlar svenskspråkiga Österbottenska gymnasieelevers uppfattningar om de båda inhemska språken som undervisningsämne framgår, att största delen av eleverna (71 %) uppger att de sällan behöver hjälp med skolarbetet. Av de elever som behöver hjälp nämner de flesta matematik och finska, medan däremot ingen av eleverna uppger att de behöver hjälp i ämnet modersmål och litteratur. Elevernas svar på varför finskan känns svår hänför sig till svårigheter i grammatik eller den praktiska användningen av språket alternativt allmänna problem med språkinläring eller avsaknad av intresse. Några gymnasieelever uttrycker sin syn på svårigheterna så här: *Finskan är svårt med all grammatik och vi lär oss sällan att riktigt tala flytande finska*, eller såhär: *Helt random uppbyggnad som man inte är skapad att förstå samt Finska är ett absurt språk... men är ett nödvändigt ont.* (2011: 19,20).

5.2 De medverkande skolorna

I tvåspråkiga Jakobstad täcker både det svenskspråkiga och det finskspråkiga utbildningssystemet alla olika nivåer, ända från daghem till gymnasium. Även språkbadsundervisningen är väl utvecklad, den inleddes redan 1992 och Jakobstad är den enda orten i Finland som ordnar språkbadsundervisning på båda inhemska språken (Jakobstad 2011). I Jakobstad medverkade barn och ungdomar från Oxhamns skola och från Jakobstads gymnasium i undersökningen. Oxhamns skola som grundades 1981 har elever i årskurs 6-9 inom den grundläggande utbildningen. Skolan har även en språkbadsklass med svenska elever i finskt språkbad och därmed också ett nära samarbete med den finska skolan. Skolan som ligger inne i staden har omkring 570 elever och 50 lärare. (Oxhamns skola 2011).

Jakobstads gymnasium har ett mångsidigt kursutbud i språk, realämnen, naturvetenskapliga ämnen och i gymnastik, musik och bildkonst. Det är även möjligt att studera en del kurser på finska i samarbete med det finska gymnasiet och att kombinera gymnasiestudier med t.ex. musikstudier eller populära sportgrenar. Skolans gamla jugendbyggnad har genomgått en omfattande renovering och dessutom finns en ny modern tillbyggnad som togs i bruk 2007 (Jakobstads gymnasium 2011). I rapporten *De svenska gymnasierna i Finland* (2007) framgår att Jakobstads gymnasium ännu under 90-talet var ett av Svenskfinlands största gymnasier. Det varierande elevantalet under 2000-talet kan delvis bero på att årskullarna minskat men även på att en del av ungdomarna, isynnerhet pojkarna, söker sig till yrkesutbildning efter grundskolan. Härtill söker sig ett drygt tiotal ungdomar både i Jakobstad och i Nykarleby årligen till yrkesutbildning i Vasa. Däremot söker sig årligen 16-17 elever från Larsmo, som inte har eget gymnasium till gymnasiet i Jakobstad. I rapporten framgår att gymnasiebenägenheten i Jakobstad under perioden 2001-2005 har legat omkring 50-60 procent av årskullen. (Geber-Lojander-Visapää 2007: 36-37).

Nykarleby har idag ca 7500 invånare av vilka hela 89 procent är svenskspråkiga. I staden som officiellt är tvåspråkig finns förutom svenskspråkiga skolor på alla nivåer från daghem till gymnasium, även en finskspråkig lågstadieskola med en förskoleklass (Nykarleby 2011). I Nykarleby medverkade barn och ungdomar från Normens skola, Carleborgsskolan och från Topeliusgymnasiet i undersökningen.

Normens skola som har långa traditioner är belägen invid torget i en ståtlig stenbyggnad från 1908 (Normens skola 2011). I Österbottens tidning 30 mars 2011 framgår att Normens skola detta år har valts till Årets naturvetenskapliga lågstadium i Svenskfinland.

Den finska Metsäkulma koulu är belägen i samma byggnad som en svensk lågstadieskola. Den finska skolan har 34 elever och förskolan fyra. Eleverna kommer för det mesta från tvåspråkiga hem. På skolans hemsida framgår att de tvåspråkiga barnen i den svenska omgivningen behöver hjälp och stöd för att stärka och berika sitt finska språk. Skolan samarbetar med Normens skola. De finska/ tvåspråkiga eleverna får modersmålsundervisning i svenska i Normens lågstadieskola, medan de svenskspråkiga eleverna får modersmålsundervisning i finska i Metsäkulma skola (Metsäkulman koulu 2011).

I Carleborgsskolan som ligger i ett lummigt parkområde går alla Nykarebyelever från årskurs 7-9. Skolan hade under senaste läsår 251 elever och 32 lärare (Carleborgsskolan 2011).

Topeliusgymnasiet med nya moderna utrymmen är en relativt liten skola med mellan 140-150 elever per läsår och 18 lärare. Skolan har ett stort kursutbud på sina specialområden inom naturvetenskap, företagskunskap och språk. På skolans hemsida framgår att Topeliusgymnasiet placerade sig på fjärde plats av alla gymnasier i Finland i Helsingin Sanomats jämförelse mellan gymnasierna när det gäller att få tillträde till universitet och yrkeshögskolor (Topeliusgymnasiet 2011). I rapporten *De svenska gymnasierna i Finland* (2007) framgår att Topeliusgymnasiets elever i huvudsak kommer från den egna staden och att gymnasiebenägenheten under perioden 2001-2005 har legat omkring 40 procent av årskullen. Under den ifrågavarande perioden sökte sig majoriteten av pojkarna till de tekniska utbildningarna vid yrkesinstitutet Optima i Jakobstad och en del till handels- och turismutbildningen vid yrkesinstitutet. Härtill sökte sig en mindre andel till yrkesutbildningar i Vasa. (Geber & Lojander-Visapää 2007: 36-37).

I Närpes täcker det svenskspråkiga utbildningssystemet alla nivåer från daghem till gymnasium. Staden har 7 lågstadieskolor, ett högstadium och ett gymnasium och för tillfället är det sammanlagda elevantalet ca 904. (Närpes 2011). I Närpes medverkade barn och ungdomar från två lågstadieskolor Mosebacke skola och Kåtnäs skola, vidare medverkade ungdomar från Närpes högstadium och från Närpes gymnasium i undersökningen.

Mosebacke skola är centralt belägen på Mosebacke skolcentrum i närheten av högstadiet, gymnasiet och yrkesakademins närpesenhet. Skolbyggnaden inrymmer klasserna 1-6 där elevantalet läsåret 2011-2012 är omkring 120 elever, vidare förskolan med 14 elever, slöjdutrymmen och bibliotek (Mosebacke skola 2011). Kåtnäsenheten som är en del av Kalax-Kåtnäs skolan är likaså en lågstadieskola med klasserna 1-6. Under läsåret 2010-2011 var elevantalet sammanlagt 73 elever, av vilka 6 elever gick i förskolan. Skolan byggs om under år 2011 och både elever och lärare är under byggnadsskedet utlokaliserade till Öjskogsparken (Kalax-Kåtnäs 2011).

Närpes högstadieskola är en av de större svenskspråkiga högstadieskolorna i landet. Skolan som är gemensam för städerna Kaskö och Närpes ligger i Mosebacke skolcentrum. Under läsåret 2009-2010 hade skolan 337 elever. Eleverna kommer från nio olika lågstadieskolor. På skolans hemsida framgår att skolan år 2002 tilldelades Finlands Språkläraryrkesförbunds pris för sin verksamhet. Skolan har redan i nio år erbjudit eleverna i åk 9 möjlighet att delta i elevutbyte med Jaakko Ilkan koulu (Ilmola). Detta utbyte har varit mycket uppskattat och gett goda möjligheter till att träna finska praktiskt (Närpes högstadieskola 2011).

Närpes gymnasium är även beläget i Mosebacke skolcentrum. Gymnasiet är helt årskurslöst sedan 1996. Skolan har ett mångsidigt kursutbud och samarbetar både med andra skolor och institut på orten, likväl som med Kristinestads gymnasium och med gymnasierna i Vasa med omnejd. Det finns även möjlighet att avlägga kombinationsexamen i samarbete med någon av de övriga skolorna på andra stadiet i Sydösterbotten. Skolan har också en fotbollslinje och en hockeylinje i samarbete med yrkesskolan Vocana. Gymnasiet anordnar tillämpade kurser i bl.a. finska, matematik, datateknik, biologi, geografi fysik, kemi, historia, internationalism och fredsfostran, gymnastik uttrycksförmåga. Under läsåret 2009-2010 var elevantalet sammanlagt 143 elever.

I rapporten *De svenska gymnasierna i Finland* (2007) framgår att södra svenska Österbotten, som geografiskt omfattar ett stort område har ända sedan den stora Sverige-emigrationens tid på 50- och 60-talet haft ett relativt lågt elevantal. Enligt rapporten beror detta delvis på den relativt glesa och ålderstigna befolkningen i området. Härtill söker sig pojkarna i Närpes och i Kristinestad ofta till yrkesstudier, bl.a. till de tekniska branscherna i yrkesskolan Vocana, medan två tredjedelar av flickorna i Sydösterbotten däremot efter avslutad grundskola har sökt sig till gymnasiet. Ungdomarna i Närpes föredrar huvudsakligen yrkesutbildning på hemorten (Geber & Lojander-Visapää 2007: 32-33).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Svenska Österbotten framträder som ett rätt homogent, välmående geografiskt område med specifik demografisk och kulturell prägel. Den kulturella sammanhållningen, den homogena språkliga omgivningen, näringsstrukturen och den goda sysselsättningsgraden ser ut att även påverka ungdomarnas gymnasiebenägenhet och val av framtida yrke. Möjligen är önskan att stanna kvar på hemorten en orsak till i synnerhet pojkars val att efter avslutad grundskola påbörja yrkesstudier i närheten av hemmiljön.

Den övervägande svenskspråkiga omgivningen i undersökningen visar sig således som en annorlunda och intressant miljö då det gäller de medverkande barnens och ungdomarnas hemspråk, deras syn på sin språkliga tillhörighet och deras uppfattningar om den egna språkliga kompetensen i de båda nationalspråken.

5.3 Mitt hemspråk

För att synliggöra barnens och ungdomarnas språkliga hemmiljö och deras syn på sin språkliga samhörighet presenteras här resultat för informanternas språkliga bakgrund. I avsikt att ge en helhetsbild av elevernas språkliga bakgrund

i de olika städerna presenteras först hemspråket för hela den medverkande gruppen i respektive stad.

Som tidigare framkommit deltog sammanlagt 661 elever, 350 flickor och 311 pojkar i svenska Österbotten i undersökningen. I skolorna i Jakobstad deltog sammanlagt 329 elever; 242 elever i Oxhamns skola (hög – och lågstadium) och 87 elever i Jakobstads gymnasium. I skolorna i Nykarleby deltog sammanlagt 167 elever; 67 elever i Normens lågstadieskola, 76 elever i Carleborgsskolans högstadium och 24 elever i Topeliusgymnasiet. I skolorna i Närpes deltog sammanlagt 165 elever i undersökningen; 33 elever i Mosebacke lågstadium, 17 elever i Kåtnäs lågstadium, 85 elever i Närpes högstadium och 30 elever i Närpes gymnasium.

Informanterna skulle i frågeformuläret svara på samma frågor som informanterna i Helsingforsregionen (se Kovero & Londen 2009) och på språköarna, dvs. vilket språk de talar med sin mamma respektive pappa och med sina syskon/halvsyskon. Ytterligare en fråga gällde vilket språk föräldrarna/styvföräldrarna talar sinsemellan. För att kontrollera ovanstående uppgifter besvarade informanterna även frågorna *Med vem talar du svenska?* och *Med vem talar du finska?* Det fanns elva olika alternativ att välja mellan (t.ex. med mamma, pappa, farmor, skolkamrater, kusiner övriga, med vem) och eleverna fick kryssa för alla för dem giltiga alternativ.

Resultaten i figur 21 visar att 69 % av barnen och ungdomarna i Jakobstad kommer från enspråkigt svenska hem, medan 24 % kommer från tvåspråkiga hem och 7 % från hem där det talas ett annat språk utöver svenska eller finska eller enbart ett annat språk. Härtill kommer två informanterna från enspråkigt finska hem.

I Nykarleby kommer 78 % av barnen och ungdomarna från enspråkigt svenska hem, medan 11 % kommer från tvåspråkiga hem och även 11 % från hem där det talas ett annat språk utöver svenska eller finska, eller enbart ett annat språk. Ingen av informanterna i Nykarleby kommer från enspråkigt finska hem.

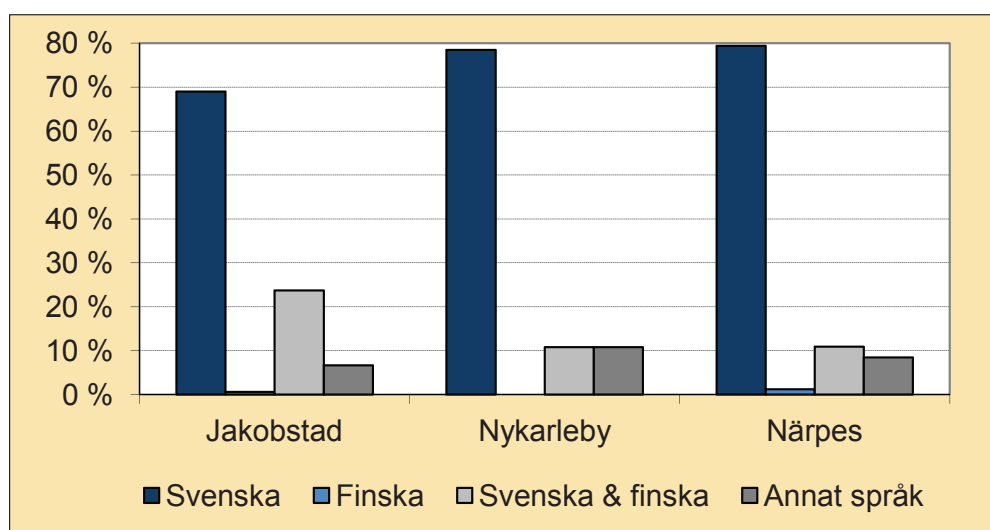
I Närpes kommer 79 % av barnen och ungdomarna från enspråkigt svenska hem, medan även här 11 % kommer från tvåspråkiga hem och 9 % från hem där det talas ett annat språk utöver svenska eller finska, eller enbart ett annat språk. Liksom i Jakobstad kommer även här två informanter från enspråkigt finska hem.

Resultaten visar således på rätt stora likheter i de tre städerna, i synnerhet i Nykarleby och Närpes är resultaten så gott som likadana. De enspråkigt

svenska familjernas andel är hög i alla tre städer. I Nykarleby och Närpes där andelen svenskspråkiga personer av befolkningen är högre än i Jakobstad är även de enspråkigt svenska familjernas andel högre i de medverkande grupperna i städerna jämfört med situationen i Jakobstad. I Jakobstad däremot är andelen tvåspråkiga familjer högre än i Nykarleby och Närpes. Andelen familjer med ett annat hemspråk än svenska eller finska eller enbart ett annat hemspråk är däremot något lägre i Jakobstad än i de två övriga städerna, men märkbart högre i alla städer jämfört med situationen på språköarna. De enspråkigt finska familjernas andel är så gott som obefintlig i alla tre städer.

Sammanlagt anger 37 informanter (5 %) att de kommer från hem där det talas ett annat språk utöver svenska eller finska eller där det enbart talas ett annat språk. Tillsammans är 15 olika språk representerade, bland de största vietnamesiska (7 elever), ryska (6 elever) och bosniska (5 elever). Här ingår även flere andra språk som talas i något europeiskt land, därtill ett språk som talas i Afrika och ett som talas i Indien. Härtill anger 17 informanter att de talar dialekt antingen med båda föräldrarna eller med en ena.

Inte överraskande kan man konstatera att den språkliga bakgrunden är mindre komplex för barn och ungdomar som går i svenskspråkiga skolor i de tre städerna i Österbotten jämfört med resultaten från Helsingforsregionen och från språköarna. Barnen och ungdomarna kommer för det mesta från enspråkigt svenska hem, medan däremot en betydligt lägre andel av informanterna kommer från tvåspråkiga hem jämfört med situationen i Helsingforsregionen eller på språköarna. Härtill är de enspråkigt finska familjernas andel nästan obefintlig. Däremot kommer en större andel barn och ungdomar från hem där det talas ett annat språk förutom svenska eller finska eller enbart ett annat språk jämfört med situationen på språköarna och även i Helsingforsregionen. I undersökningen från Helsingforsregionen (N= 855) kom sammanlagt 30 informanter från hem där det förutom svenska eller finska talades ett annat språk. Trots att hela 19 olika språk var representerade angav endast fyra informanter att de talar ett annat språk än svenska med båda föräldrarna (Kovero & Londen 2009).

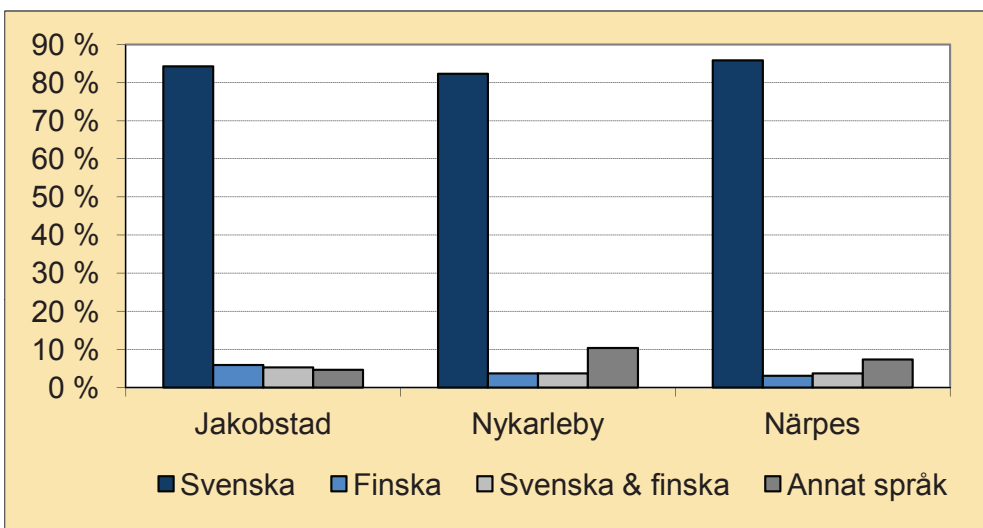

Figur 21. Elevernas språkliga bakgrund. (N= 661)¹⁹

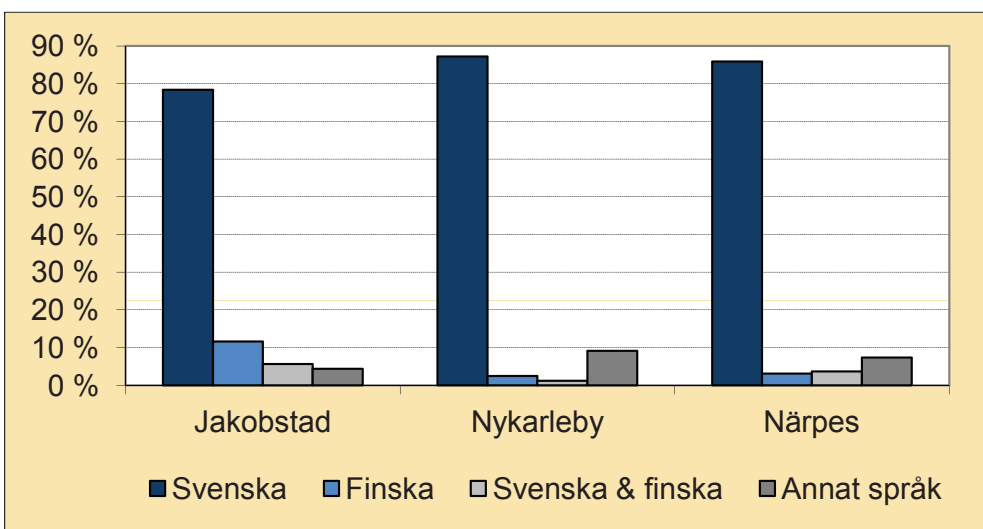
5.3.1 Mitt språk med mamma och med pappa

Som framgår av figur 22 visar resultaten över informanternas språkbruk med sin mamma på rätt stora likheter i de tre städerna. I alla tre städer anger drygt 80 % av barnen och ungdomarna att de talar svenska med sin mamma. I Jakobstad anger 19 elever (6 %) att de talar finska med sin mamma, medan endas 6 elever (4 %) i Nykarleby och 5 elever (3 %) i Närpes anger det samma. Ungefär en lika liten andel av informanterna anger att de talar båda språken (svenska och finska) med sin mamma (5 % i Jakobstad och 4 % i både Nykarleby och Närpes). Däremot anger sammanlagt 44 informanter (7 %), (5 % i Jakobstad, 10 % i Nykarleby och 7 % i Närpes) att de talar ett annat språk utöver finska eller svenska, eller enbart ett annat språk med sin mamma. Här ingår även de 16 informanter som anger att de talar dialekt med sin mamma.

¹⁹ Dialekten ingår i annat -gruppen

Figur 22. Mitt språk med mamma (N=651)²⁰

Figur 23. Mitt språk med pappa. (N=646)²¹

Resultaten i figur 23 visar att majoriteten av barnen och ungdomarna anger (78 % i Jakobstad, 87 % i Nykarleby och 86 % i Närpes) att de även med sin pappa, liksom med sin mamma talar svenska. I Jakobstad anger en större andel

20 Tio informanter sammanlagt anger att de antingen träffar mamma sällan, eller att mamma är död.

21 15 informanter anger sammanlagt; att de sällan träffar pappa, att pappa är död, eller lämnar frågan obesvarad.

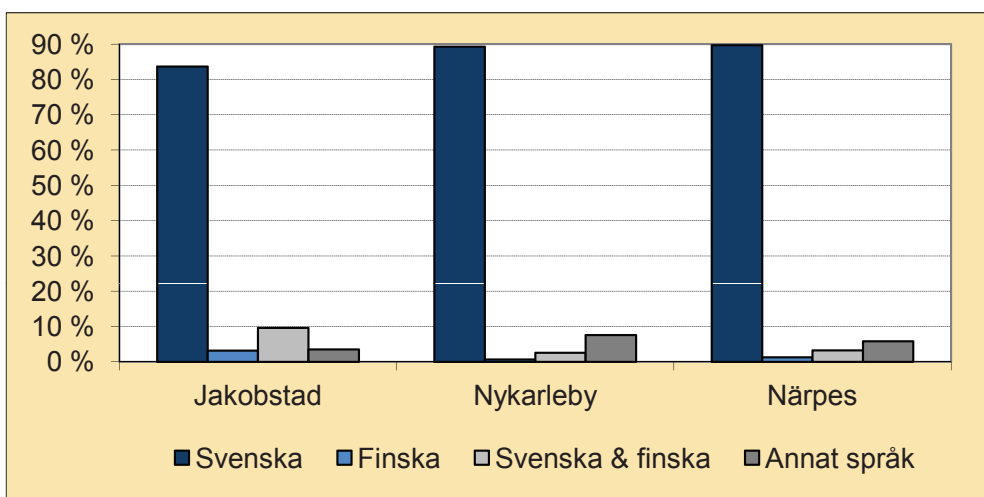
av informanterna att de talar finska med pappa än med mamma 37 elever (12 %), medan endast 4 (2 %) elever i Nykarleby och 5 (3 %) i Närpes anger att de talar finska med sin pappa. Liksom med sin mamma är det rätt få informanter, i synnerhet i Nykarleby och Närpes som anger att de talar båda språken med pappa 18 informanter (6 %) i Jakobstad, 2 informanter (1 %) i Nykarleby och 6 informanter (4 %) i Närpes). Däremot är det sammanlagt 41 informanter (6 %) som anger att de förutom svenska eller finska talar ett annat språk, eller enbart ett annat språk med sin pappa (4 % i Jakobstad, 9 % i Nykarleby och 7 % i Närpes). Här ingår även de 15 informanter som anger att de talar dialekt med sin pappa.

Så som även barnens och ungdomarnas hemspråk visar talar största delen av informanterna i de tre städerna svenska både med sin mamma och med sin pappa. I alla tre städer talar en större andel av informanterna svenska med sina föräldrar än andelen enspråkigt svenska familjer i de medverkande grupperna i städerna. I Jakobstad där andelen svenskspråkiga personer av befolkningen är lägre än i de två andra städerna anger även en något lägre andel av informanterna att de talar svenska med sin pappa än med sin mamma. Däremot talar en högre andel finska med sin pappa än med sin mamma. I alla tre städer är det en rätt liten andel av informanterna som anger att de talar både svenska och finska med sin mamma och/eller sin pappa. Resultaten visar även att i alla tre städer anger en så gott som lika stor andel av informanterna att de förutom svenska eller finska talar ett annat språk, eller enbart ett annat språk både med mamma och med pappa.

5.3.2 Språk med syskon

När vi ser på vilket språk informanterna anger att de talar med sina syskon (se figur 24) visar bilden att språkbruket syskon emellan är rätt lika som språkbruket mellan barn och föräldrar. Största delen av informanterna i de tre städerna anger således att de talar svenska med sina syskon (84 % i Jakobstad, 89 % i Nykarleby och 90 % i Närpes). Liksom med föräldrarna är det en större andel av informanterna som anger att de syskonen emellan talar svenska, än andelen medverkande enspråkigt svenska familjer i de tre städerna. I Jakobstad där de tvåspråkiga familjernas andel är högre än i Nykarleby och Närpes, anger 10 % av informanterna att de talar båda språken (svenska och finska) med sina syskon, medan båda språkens parallella användning syskon emellan är sällsynt både i Nykarleby (3 %) och i Närpes (3 %). Däremot anger sammanlagt 32 barn och ungdomar att de förutom svenska eller finska talar ett annat språk, eller enbart ett annat språk med sina syskon (4 % i Jakobstad, 8 % i Nykarleby och 6 % i Närpes). Härtill är det ytterst få informanter i alla tre städer som anger att de talar finska med sina syskon (10 elever i Jakobstad, en elev i Nykarleby och två elever i Närpes).

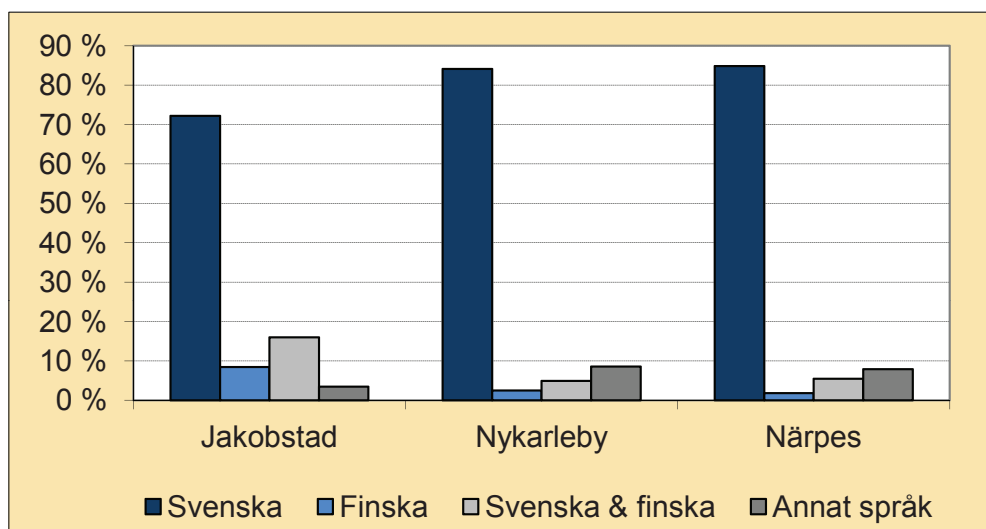
Barnens och ungdomarnas språkbruk med sina syskon ser med andra ord helt annorlunda ut i de tre städerna i Österbotten än både i Helsingforsregionen och på språköarna. Den parallella användningen av finska och svenska som kännetecknade kommunikationen syskon emellan både i den tvåspråkiga miljön i Helsingforsregion och i den finskspråkiga miljön på språköarna är sällsynt syskon emellan både i Nykarleby och i Närpes och även rätt sällsynt i Jakobstad. Härtill visar resultaten att den parallella användningen av båda språken (svenska och finska) syskon emellan i alla tre städer är lägre än de tvåspråkiga familjernas andel. Andelen informanter som anger att de talar ett annat språk med sina syskon är en aning lägre i alla tre städer än andelen informanter som talar ett annat språk med sina föräldrar. Däremot är användningen av finska syskon emellan sällsyntare än i kommunikationen med föräldrarna.

Figur 24. Språk med syskon. (N=625)²²

22 32 informanter anger att de inte har syskon och fyra lämnar frågan obesvarad.

5.3.3 Mina föräldrars språk

Figur 25. Föräldraspråk. (N=649)²³

Då vi ser på informanternas uppfattningar om vilket/vilka språk föräldrarna/styvföräldrarna talar sinsemellan (figur 25) är de mest framträdande dragen de rätt stora likheterna med de tidigare resultaten över språkbruket inom familjerna. Största delen av föräldrarna talar således även sinsemellan svenska (72 % i Jakobstad, 84 % i Nykarleby och 85 % i Närpes). I Jakobstad talar 16 % av föräldrarna båda språken med varandra, 8 % talar finska sinsemellan, medan 3 % talar något annat språk med varandra. I Nykarleby talar 5 % av föräldrarna både svenska och finska sinsemellan, 2 % talar finska, medan 9 % talar något annat språk med varandra. I Närpes talar även 5 % av föräldrarna båda språken med varandra och 2 % finska, medan 8 % talar något annat språk sinsemellan. Trots likheterna med de tidigare resultaten över familjemedlemmarnas språkbruk inom familjen kan man även se några intressanta skillnader i språkbruket mellan föräldrarna jämfört med språkbruket mellan barn och föräldrar eller syskon emellan. I synnerhet i tvåspråkiga Jakobstad är andelen föräldrar som talar båda språken med varandra högre än andelen syskon som sinsemellan kommunicerar på båda språken och även något högre än i kommunikationen mellan barn och föräldrar. Därtill kommunicerar föräldrarna i Jakobstad oftare sinsemellan på finska än syskonen sinsemellan.

²³ Sammanlagt lämnar tolv informanter frågan obesvarad, nio i Jakobstad och tre i Nykarleby.

5.3.4 Sammanfattning, språkliga hemmiljö i Österbotten

Analysen visar således att de medverkande barnens och ungdomarnas språkliga hemmiljö har stora likheter i de tre städerna. Största delen av familjerna i den övervägande svenskspråkiga omgivningen är enspråkigt svenska. För majoriteten av de medverkande barnen och ungdomarna är således uppväxtmiljön rätt enspråkig. Både det omgivande samhället som även hemmiljön och skolmiljön är svenskspråkiga och barnen och ungdomarna talar konsekvent svenska med alla familjemedlemmar även med sina syskon.

Det komplexa språkbytet i kommunikationen familjemedlemmar emellan som kännetecknade språkbruket både i Helsingforsregionen och på språköarna är naturligt nog rätt sällsynt både i Nykarleby och i Närpes. Likaså ser den parallella användningen av båda språken (kodväxlingen) ut att vara sällsynt familjemedlemmar emellan i de två städerna. Med undantag av några tvåspråkiga familjer där informanterna anger att föräldrarna sinsemellan talar både finska och svenska (8 familjer i Nykarleby och 9 i Närpes).

Då det gäller de tvåspråkiga familjerna i Jakobstad (24 %) ser språkbruket inom familjen däremot annorlunda ut. Familjemedlemmarna växlar mellan svenska och finska då de kommunicerar sinsemellan. Den parallella användningen av båda språken är vanligare föräldrar emellan än i kommunikationen syskon emellan och i synnerhet i kommunikationen mellan föräldrar och barn. Den parallella användningen av svenska och finska syskon emellan är lägre än andelen tvåspråkiga familjer i den medverkande gruppen. En del av ungdomarna växlar från svenska till finska i sin kommunikation med modern och i synnerhet i sin kommunikation med fadern. I en del av familjerna växlar den svenskspråkiga föräldern till finska i kommunikationen med sin partner. I de tvåspråkiga familjerna i Nykarleby (11 %) och i Närpes (11 %) ser den finskspråkiga föräldern ut att oftare övergå till svenska i sin kommunikation med sin partner eller att använda båda språken, än att växla till finska med sin partner.

I gruppen annat språk ingår sammanlagt 54 barn och ungdomar som anger att de talar ett annat språk förutom svenska eller finska, eller enbart ett annat språk med sina föräldrar. Av dessa anger 22 informanter att de talar ett annat språk med båda föräldrarna, medan 15 informanter talar svenska samt ett annat språk med antingen mamma eller pappa. Däremot anger ingen av informanterna att de förutom ett annat språk talar finska med antingen mamma eller pappa. I gruppen på 22 elever som talar ett annat språk med *båda* föräldrarna ingår 12 elever som kommer från familjer där det endast talas ett annat språk hemma, dvs. med föräldrarna och syskonen samt föräldrarna sinsemellan, medan 10 av eleverna ändå talar svenska och ett annat språk med syskon. Härtill anger 17

informanter att de talar dialekt med antingen mamma eller pappa. Av dessa anger 12 elever att de talar dialekt med alla familjemedlemmar.

De viktigaste resultaten kan sammanfattas i följande punkter:

- Största delen av barnen och föräldrarna talar konsekvent svenska med sina familjemedlemmar

I de tvåspråkiga familjerna:

- Kommunikationen mellan barnet och modern eller fadern sker konsekvent på föräldrarnas modersmål mera sällan på båda språken
- Syskon emellan används ofta svenska, eller parallellt svenska och finska
- Syskon emellan används mindre finska än med föräldrarna
- Föräldrarna kommunicerar för det mesta sinsemellan parallellt på svenska och finska
- I en del av de tvåspråkiga familjerna övergår den svensktalande föräldern till finska, medan en del av de finstalande föräldrarna i Nykarleby och Närpes övergår till svenska i sin kommunikation med sin partner.

I familjer där båda föräldrarna har ett annat hemspråk:

- Kommunikationen mellan alla familjemedlemmar sker antingen konsekvent på föräldrarnas modersmål, eller så växlar barnen i en del av familjerna till svenska i sin kommunikation syskon emellan.

Den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas språkbruk i den övervägande svenskspråkiga miljön är naturligt nog inte lika påfallande som i den tvåspråkiga miljön i Helsingforsregionen eller den enspråkigt finska miljön på språköarna. Den svenska skolans inverkan kan här närmast iakttas i kommunikationen syskon emellan i de tvåspråkiga familjerna. Syskon emellan används mindre finska än med föräldrarna och även den parallella användningen av svenska och finska är syskon emellan sällsyntare än föräldrar emellan. Den språkliga omgivningens och skolspråkets inverkan kan även iakttas i kommunikationen syskon emellan i familjer med annat hemspråk än finska eller svenska. En del av barnen växlar till svenska med sina syskon, medan kommunikationen med föräldrarna sker på föräldrarnas modersmål.

5.4 Språk med syskon i de olika åldersgrupperna

I avsikt att om möjligt få en klarare uppfattning om huruvida språkbruket syskon emellan förändras med stigande ålder och därmed förknippad ökad språklig mognad görs härafter en jämförelse av barnens och ungdomarnas språkbruk i de tre medverkande åldersgrupperna separat i varje stad.

I de tre städerna i Österbotten deltog sammanlagt 223 barn i årskurs 5-6 i undersökningen. Barnen är 11- 13 år gamla. I Oxhamns skola i Jakobstad deltog 106 barn, i Normens skola i Nykarleby deltog 67 barn, i Mosebacke skola i Närpes deltog 33 barn och i Kåtnäs lågstadieskola i Närpes 17 barn.

I den mellersta åldersgruppen deltog sammanlagt 297 ungdomar i undersökningen. Ungdomarna är 15 år gamla och studerar i grundskolans nionde klass. I Oxhamns högstadium i Jakobstad deltog 136 ungdomar, i Carleborgsskolans högstadium i Nykarleby deltog 76 ungdomar och i Närpes högstadium 85 ungdomar.

I de tre gymnasierna i de olika städerna deltog sammanlagt 141 elever i undersökningen. Ungdomarna är 17 år gamla och studerar andra året i gymnasier. I Jakobstads gymnasium deltog 87 elever, i Topeliusgymnasiet i Nykarleby deltog 24 elever och i Närpes gymnasium 30 elever.

5.4.1 Mitt språk med mina syskon i Jakobstad

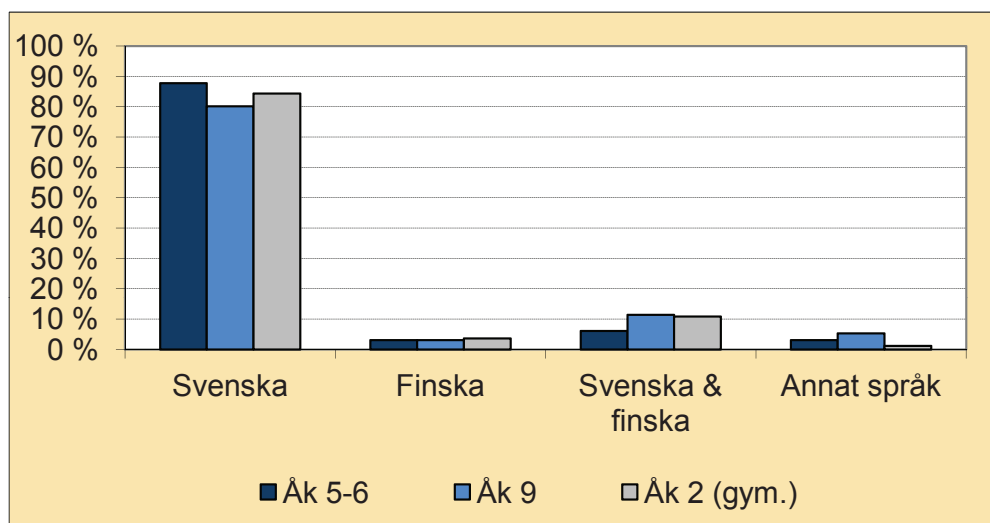
I Jakobstad där de enspråkigt svenska familjernas andel är 69 % av hela den medverkande gruppen i staden och andelen tvåspråkiga familjer är 24 % är det intressant att se huruvida språkbruket syskon emellan genomgår en förändring med stigande ålder. Figur 26 visar att 88 % av informanterna i den yngsta åldersgruppen anger att de talar svenska med sina syskon, 3 % anger att de talar finska och 6 % att de talar både svenska och finska med sina syskon.

Resultatet för niondeklassarna visar att svenska språkets andel sjunker till 80 %, medan båda språkens parallella användning stiger till 11 %. Av niondeklassarna anger även 3 % att de talar finska med sina syskon. Andelen informanter som anger att de talar ett annat språk förutom svenska eller finska är något högre än i de två andra åldersgrupperna.

Resultatet för gymnasisterna ser delvis annorlunda ut än resultatet för de två yngre åldersgrupperna. Svenska språkets andel syskon emellan ökar en aning (84 %) jämfört med niondeklassarnas språkbruk, båda språkens parallella användning (11 %) är ungefär lika allmän bland gymnasisterna som bland niondeklassarna och något allmännare än bland 11-13 åringarna. Andelen informanter som anger att de talar finska med sina syskon är låg (4 %), liksom i de två yngre åldersgrupperna.

Resultaten över barnens och ungdomarnas språkbruk i de tre medverkande åldersgrupperna i Jakobstad visar således inte på stora förändringar i informanternas språkbruk med stigande ålder. I alla åldersgrupper talar en större andel

av informanterna svenska med sina syskon än andelen enspråkigt svenska familjer i den medverkande gruppen i staden. Trots likheten i språkbruket i de olika åldersgrupperna, kan man med stigande ålder se en något ökad benägenhet av parallell användning av svenska och finska i kommunikation syskon emellan.

Figur 26. Språk med mina syskon i Jakobstad. (N=312)

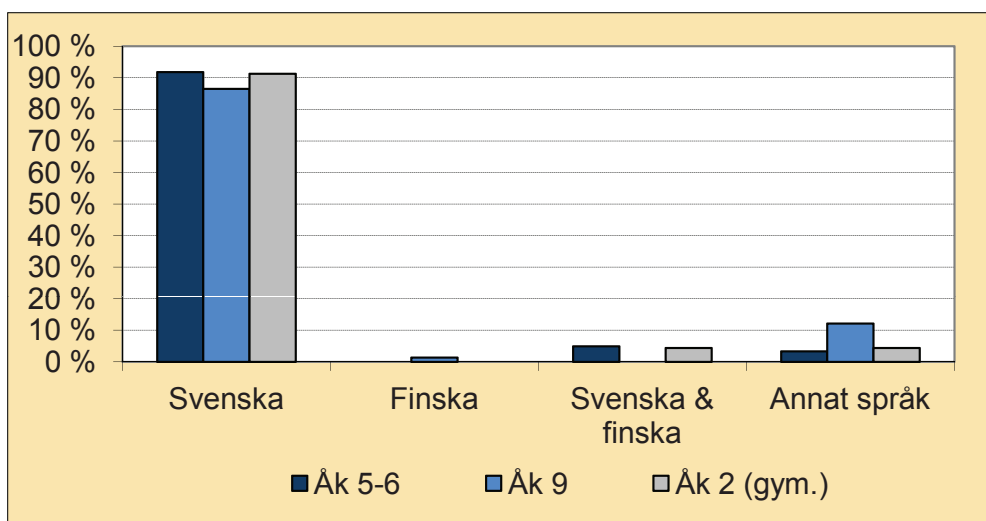
5.4.2 Mitt språk med mina syskon i Nykarleby

I Nykarleby där de enspråkigt svenska familjernas andel är 78 % av hela den medverkande gruppen i staden och de tvåspråkiga familjernas andel 11 %, medan andelen familjer med ett annat hemspråk än svenska eller finska (11 %) är högre än i Jakobstad (7 %) eller i Närpes (9 %), blir bilden delvis annorlunda än i Jakobstad. Figur 27 visar att 92 % av barnen i den yngsta åldersgruppen anger att de talar svenska med sina syskon, ingen talar finska, medan 5 % av barnen anger att de talar både svenska och finska med sina syskon. Härtill anger 3 % att de talar ett annat språk förutom svenska eller finska med sina syskon.

Andelen niondeklassare som anger att de talar svenska med sina syskon (86 %) är något lägre än i den yngre åldersgruppen, även här är andelen ungdomar som talar finska med sina syskon så gott som obefintlig (1 %), medan ingen av 15-åringarna anger att de talar båda språken med sina syskon. Däremot anger 13 % att de antingen talar ett annat språk eller dialekt med sina syskon.

Resultatet över gymnasisternas språkbruk med sina syskon ser något annorlunda ut än i synnerhet resultatet över niondeklassarnas språkbruk syskon emellan. Svenska språkets andel stiger till 91 % syskon emellan, ingen talar finska med sina syskon, medan den parallella användningen av båda språken är något allmännare (4 %) än bland 15-åringarna. Härtill anger 5 % att de antingen talar ett annat språk förutom svenska eller finska eller dialekt med sina syskon.

Resultaten över barnens och ungdomarnas språkbruk i de tre olika åldersgrupperna i Nykarleby visar inte på något tydlig förändringsmönster kopplat till stigande ålder. Däremot kan man se några intressanta skillnader i de olika åldersgruppernas språkbruk syskon emellan. I den äldsta åldersgruppen ökar användningen av svenska något jämfört med de två yngre åldersgrupperna. I alla åldersgrupper är användningen av finska så gott som obefintlig. Bland gymnasisterna kan man se en något ökad benägenhet att använda båda språken i sin kommunikation syskon emellan än bland niondeklassarna. Däremot är den parallella användningen av svenska och finska syskon emellan lägre i alla åldersgrupper, än andelen tvåspråkiga familjer i den medverkande gruppen i staden. Bland niondeklassarna i sin tur är det en större andel av informanterna som talar ett annat språk eller dialekt syskon emellan än i de två andra åldersgrupperna.

Figur 27. Språk med mina syskon i Nykarleby. (N=158)

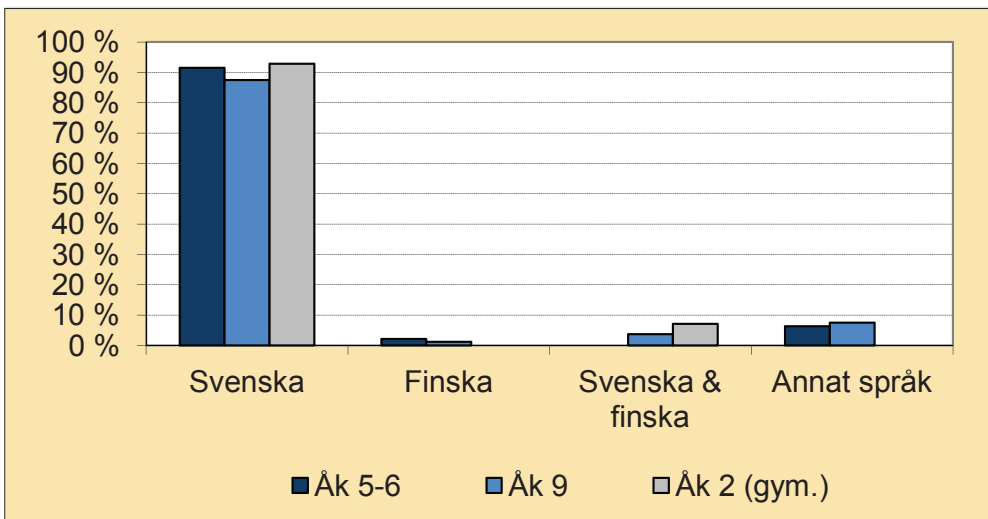
5.4.3 Mitt språk med mina syskon i Närpes

I Närpes där de enspråkigt svenska familjernas andel är 79 % av hela den medverkande gruppen i staden och de tvåspråkiga familjernas andel 11 %, medan andelen familjer med ett annat hemspråk än svenska eller finska, eller enbart ett annat språk är 9 % visar resultaten både på likheter och vissa smärre skillnader jämfört med resultaten från Nykarleby. Figur 28 visar att 91 % i den yngsta åldersgruppen anger att de talar svenska med sina syskon, 2 % anger att de talar finska, ingen av 11-13 åringarna anger att de talar båda språken med sina syskon, medan 7 % anger att de talar ett annat språk förutom svenska eller finska med sina syskon.

Andelen niondeklassare som anger att de talar svenska med sina syskon sjunker en aning (88 %) jämfört med den yngsta åldersgruppens svar, endast 1 % anger att de talar finska med sina syskon, medan 4 % anger att de talar båda språken med sina syskon, medan även här 7 % anger att de talar ett annat språk med sina syskon.

Resultaten över gymnasisternas språkbruk med sina syskon visar på några rätt små skillnader jämfört med niondeklassarnas svar och påminner om gymnasisternas svar i Nykarleby. Andelen gymnasister som anger att de talar svenska stiger till 93 %, ingen talar finska med sina syskon, medan den parallella användningen av båda språken är något allmännare (7 %) än bland 15-åringarna. Ingen av gymnasisterna anger att de talar ett annat språk eller dialekt med sina syskon.

Resultaten över barnens och ungdomarnas språkbruk i de olika åldersgrupperna i Närpes har likheter med resultaten från Nykarleby. Användningen av svenska ökar något bland gymnasisterna jämfört med niondeklassarna. Användningen av finska är så gott som obefintlig i alla åldersgrupper. I Närpes kan man med stigande ålder se en tydlig ökning av den parallella användningen av svenska och finska syskon emellan. Trots detta är användningen av båda språken dock lägre än andelen tvåspråkiga familjer i den medverkande gruppen i staden. I de två yngre åldersklasserna är det en lika stor andel av informanterna som anger att de talar ett annat språk än svenska eller finska med sina syskon, medan däremot ingen av gymnasisterna anger det samma.

Figur 28. Språk med syskon i Närpes. (N=155)

5.4.4 Sammanfattning av språk med syskon

Med avsikt att få en uppfattning om huruvida språkbruket syskon emellan även i den övervägande svenskspråkiga miljön genomgår en förändring med stigande ålder, har språkbruket i de olika åldersgrupperna synliggjorts. Resultaten gör det möjligt att i varje stad jämföra språkbruket i de olika åldersgrupperna med varandra. Frågan blir huruvida man utgående från resultaten kan finna gemensamma drag som synliggör hur ökad språklig mognad inverkar på språkbruket syskon emellan i en miljö där skolspråket inte skiljer sig från språket i omgivningen?

Trots att den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas språkbruk syskon emellan i den övervägande svenskspråkiga miljön inte är lika påfallande som i en miljö där svenska språket är i minoritetsställning, visar resultaten på några intressanta drag med tanke på skolspråkets betydelse.

I alla åldersgrupper och i alla tre städer anger en större andel informanter att de talar svenska med sina syskon än andelen enspråkigt svenska familjer i de medverkande grupperna i städerna. Det är klart att resultatet ovan har påverkats både av den svenskspråkiga miljön och av skolspråket, i det här sammanhanget är det dock inte möjligt att skilja på omgivningens och skolspråkets betydelse.

Vidare kan man i alla tre städer se en liten ökning av svenska språkets användning syskon emellan i den äldsta åldersgruppen jämfört med niondeklassarna. Resultatet visar på en förändring i språkbruket kopplad till ökad språklig

mognad. Trots att det är fråga om en tvärsnittundersökning är det intressant att trenden syns i alla tre städer, även i Jakobstad där de tvåspråkiga familjernas andel är högre än i Nykarleby och Närpes. Den omgivande kulturen och skolspråket har naturligt nog bidragit till gymnasisternas ökade medvetenhet om sin språkliga tillhörighet, vilket i sin tur ser ut att påverka en del av 17-åringarnas kommunikation syskon emellan. Det är klart att även olika strategier och normer inom ungdomskulturen inverkar på hur ungdomar i olika åldrar kommunicerar sinsemellan. Trots det kan man inte bortse ifrån skolspråkets betydelse även i kommunikationen syskon emellan.

Samtidigt som svenska språkets användning något ökar i den äldsta åldersgruppen jämfört med 15-åringarna visar resultaten även att finska språket kommer in i en del av gymnasisternas språkbruk. Den parallella användningen av svenska och finska ökar nämligen något i den äldsta åldersgruppen i alla tre städer. Trots ökningen är den parallella användningen av svenska och finska även i den äldsta åldersgruppens språkbruk syskon emellan lägre än andelen tvåspråkiga familjer i alla tre städer. Den svagt tilltagande användningen av båda språken med stigande ålder kan kopplas både till ökad kännedom om finska språkets betydelse, ökade kunskap i finska och ett sätt att ungdomar emellan öva på den naturliga växelverkan mellan båda nationalspråken.

De viktigaste resultaten kan sammanfattas enligt följande:

- I alla åldersgrupper och i alla tre städer anger en större andel informanter att de talar svenska med sina syskon, än andelen enspråkigt svenska familjer i de medverkande grupperna i städerna
- Andelen informanter som anger att de talar ett annat språk än svenska eller finska med sina syskon är högre i de yngre åldersgrupperna än i den äldsta åldersgruppen.

Den ökade språkliga mognaden:

- Bland 17-åringarna ökar användningen av svenska i kommunikationen syskon emellan jämfört med 15-åringarna
- Bland 17-åringarna syns en smärre ökning av den parallella användningen av båda språken (finska och svenska) i kommunikationen syskon emellan jämfört med antingen den yngsta eller den mellersta åldersgruppen

6 Språklig identitet

Kapitlet handlar om hur barn och ungdomar som växer upp i en övervägande svenskspråkig miljö och går i svenskspråkig skola ser på sin språkliga tillhörighet och på sin kompetens i svenska och i finska.

Olika aspekter kopplade till det komplexa identitetsbegreppet har diskuterats både i samband med den tidigare undersökningen (Kovero & Londen 2009, t.ex. s. 26-27) och i kapitel 4 i denna rapport. De tidigare allmänna diskussionerna om kulturell och språklig identitet är självfallet relevanta även i detta kapitel som behandlar de medverkande barnens och ungdomarnas syn på sin språkliga tillhörighet i Jakobstad, Nykarleby och Närpes. Härtill diskuteras som bakgrund några aspekter på kulturella och språkliga särdrag som är kännetecknande för svenskspråkiga Österbotten.

Så som tidigare framkommit har den lokala kulturen och det svenska språket stor betydelse för känslan av gemenskap och sammanhållning i svenska Österbotten. Både språkgruppstillhörigheten och identifikationen med den regionala hemorten är centrala identitetsformande faktorer. I undersökningen *Ung och Finlandssvensk* konstateras bl.a. att språkgruppstillhörigheten är en av de viktigaste kategoriseringsgrunderna i finlandssvenska ungdomars identitetsarbete (Nyman –Kurkiala 2006:4). Inom ungdomskulturen har det gemensamma språket med andra ord en viktig symboliks betydelse för gruppsammanhållningen samtidigt som det skapar och uppehåller gränser mot andra grupperingar. Den egna lokala dialekten som ungdomar i Österbotten gärna betonar och kommunicerar på sinsemellan kan således ses som ett uttryck för gruppens gemensamma positioneringen till den regionala kulturen och samtidigt ett avståndstagande från bl.a. skolans högsvenska kultur.²⁴

I kapitel 4 där även den sociala kontextens betydelse för identitetsformandet diskuterades framkom bl.a. att den språkliga samhörigheten inte enbart behöver basera sig på modersmålet utan även kan basera sig på känsla av likhet och gemenskap med den språkliga omgivningen. I diskussionen poängterades även språkfärdighetens betydelse för känslan av samhörighet.²⁵ Å andra sidan är det viktigt att påpeka att det inte nödvändigtvis finns något samband mellan språklig kompetens och språklig identifikation. Man kan ha lika goda färdigheter i både finska och svenska och ändå välja att identifiera sig bara med den ena språkgruppen. Så som den tidigare undersökningen visade kan man även

24 Positionering se Blackledge & Pavlenko i kapitel 4.

25 Se Rampton (1995) kapitel 4.

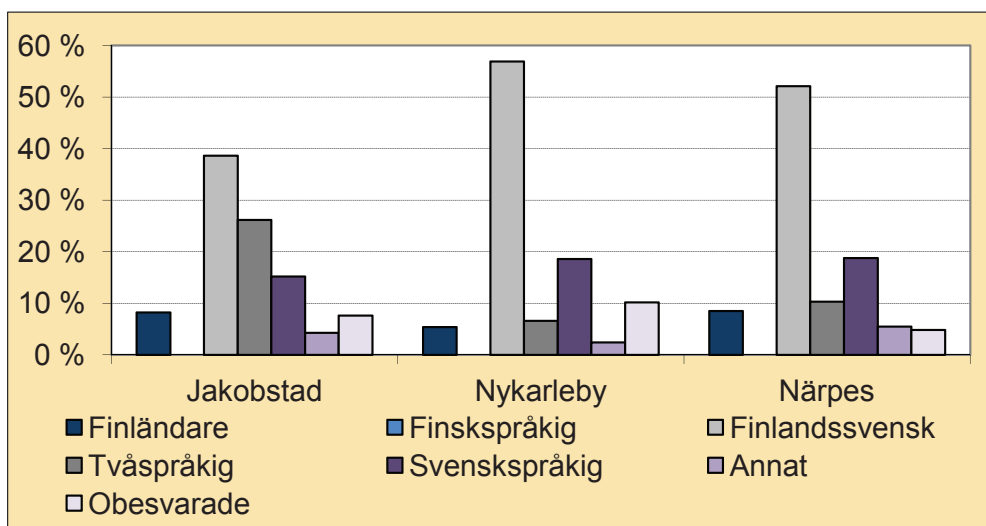
komma från en enspråkig familj och välja att identifiera sig med båda språkgrupperna (Kovero & Londen 2009: 38). Valet av språklig identifikation har snarare att göra med känsla av samhörighet och tillit och även med hur man upplever kraven från närmiljön, än med språklig kompetens (Kielilakikomitea 2000: 40). Med tanke på den språkliga situationen på västkusten är det således möjligt att finska språkets minoritetsställning och frånvaro i omgivningen har en större betydelse för känslan av främlingskap med landets majoritetsspråk och den finska kulturen, än vad de rätt allmänt förekommande svaga kunskaperna i finska har.

I dagens mångkulturella samhälle där i synnerhet unga människor obehindrat är i kontakt med likasinnade via olika kanaler på nätet påverkas den språkliga samhörigheten även av medieutbudet och användningen av olika typer av medier. Vilket eller vilka språk utbudet representerar har med andra ord stor betydelse för ungdomars val av språklig identifikation. I rapporten *Det sammanhållande kittet* (2010) diskuteras hur olika typer av medier betjänar språkliga minoriteter i fyra regioner i Europa. Här framgår bl.a. att i tvåspråkiga miljöer leder även små luckor i minoritetsspråkets medieutbud lätt till att människor söker sig till utbudet på majoritetsspråket. De regionala skillnaderna i medieutbudet syns i ungdomars medieanvändning i olika delar av Finland. Då tvåspråkiga unga i södra Finland närmast använder webben på finska eller engelska, är situationen, så som tidigare diskuterats, helt annorlunda för ungdomar i svenska Österbotten, där mediegränserna mot Sverige är betydligt öppnare. I rapporten framhålls bl.a. vikten av att uppehålla ett mångsidigt och högklassigt medieutbud på minoritetsspråket (Moring & Godenhjelm 2010: 111). I relation till denna undersökning innebär det att för ungdomar i en finskspråkig eller tvåspråkig miljö är det av största vikt att ha tillgång till ett så högklassigt och mångsidigt medieutbud på svenska att det kan tävla både med det finskspråkiga och med det engelskspråkiga utbudet. För ungdomar i svenska Österbotten är det däremot av största vikt att deras intresse för det mångsidiga finska medieutbudet skulle väckas.

6.1 Min identitet

För att synliggöra informanternas syn på sin språkliga identitet skulle de, liksom i de två tidigare språkliga miljöerna välja det svarsalternativ som i första hand beskriver deras språkliga tillhörighet. Svarsalternativen var följande; *finländare*, *finskspråkig*, *finlandssvensk*, *tvåspråkig*, *svenskspråkig* eller *annat, vad?* Svarsalternativet *finländare* representerar ett neutralt alternativ som gör det möjligt att beskriva sin tillhörighet utan att ta ställning till den språkliga dimensionen. För att ge en helhetsbild av elevernas syn på sin språkliga tillhörighet i de olika städerna, presenteras först resultatet för hela den medverkande gruppen i respektive stad.

Frågan är av intresse med tanke på huruvida man i en uppväxtmiljö där svenskan har majoritetsställning kan se olika riktlinjer i informanternas uppfattningar om den egna språkliga tillhörigheten i de tre städerna. Syftet är att om möjligt synliggöra den svenskspråkiga skolans inverkar på den språkliga tillhörigheten hos elever från enspråkigt svenska hem, från tvåspråkiga hem och från hem där det talas ett annat språk förutom svenska eller finska, eller enbart ett annat språk.

Figur 29. Språklig identitet. (N= 661)

Som framgår av figur 29 anger 39 % av eleverna i Jakobstad (329 elever) att de i första hand definierar sig som *finlandssvenska*, 26 % definierar sig som *tvåspråkiga* och 15 % som *svenskspråkiga*, medan 8 % däremot väljer att i första hand beskriva sig som *finländare* snarare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk. Härtill väljer 4 % svarsalternativet *annat* och hela 8 % lämnar frågan obesvarad. Sammanlagt definierar sig således 54 % som antingen *finlandssvenska* eller *svenskspråkiga*, vilket är en lägre andel än andelen informanter från enspråkigt svenska hem (69 %), medan andelen informanter som definierar sig som *tvåspråkiga* i stort sätt motsvarar de tvåspråkiga familjernas andel (24 %).

I Nykarleby anger 57 % av de (167) medverkande eleverna att de i första hand definierar sig som *finlandssvenska*, 19 % definierar sig som svenskspråkiga och 7 % som tvåspråkiga, medan 5 % beskriver sig som finländare. Härtill väljer 2 % svarsalternativet annat, medan hela 10 % lämnar frågan obesvarad. Sammanlagt definierar sig således 76 % antingen som finlandssvenska eller som svenskspråkiga, vilket så gott som motsvarar andelen informanter från enspråkigt svenska

hem (78 %), medan andelen informanter som definierar sig som tvåspråkiga är något lägre än de tvåspråkiga familjernas andel (11 %). Likaså är andelen informanter som väljer svarsalternativet annat lägre än andelen familjer med ett annat hemspråk än svenska eller finska (11 %).

I Närpes anger 53 % av de medverkande (165) eleverna att de i första hand definierar sig som finlandssvenska, 10 % definierar sig som tvåspråkiga och 19 % som svenskspråkiga, medan 7 % väljer att beskriva sig som finländare. Härtill väljer 6 % svarsalternativet annat, medan 5 % lämnar frågan obesvarad. Sammanlagt definierar sig således 72 % av informanterna antingen som finlandssvenska eller som svenskspråkiga, vilket är något lägre än de enspråkigt svenska familjernas andel (79 %), medan andelen informanter som i första hand definierar sig som tvåspråkiga i stort sätt motsvarar de tvåspråkiga familjernas andel (11 %). Även i Närpes är andelen informanter som väljer svarsalternativet annat något lägre än andelen informanter med ett annat hemspråk än svenska eller finska (9 %).

Resultaten över hur barnen och ungdomarna i varje stad i första hand väljer att definiera sig språkligt visar på en del intressanta skillnader i jämförelse med resultaten från Helsingforsregionen och från språköarna. Både i den tvåspråkiga och i den finskspråkiga miljön lyfte en betydligt större andel av informanterna fram svenska språkets betydelse för sin identitet än de svenskspråkiga familjernas andel i de medverkande grupperna. Medan däremot andelen ungdomar som i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska eller svenskspråkiga är något lägre i alla tre städer i Österbotten än andelen informanter från enspråkigt svenska hem. Likaså är andelen informanter som väljer svarsalternativet annat lägre i alla tre städer än andelen familjer med ett annat hemspråk än svenska eller finska, eller enbart ett annat hemspråk.

I Jakobstad tyder svaren på att en del av informanterna från enspråkigt svenska hem snarare väljer att beskriva sig som *finländare* eller lämna frågan obesvarad, än att definiera sig som *finlandssvenska* eller *svenskspråkiga*. I Nykarleby tyder svaren på att en del av informanterna från tvåspråkiga hem antingen har valt att lämna frågan obesvarad eller att beskriva sig som *finländare*, snarare än att definiera sig som *tvåspråkig*. I Närpes liksom i Jakobstad och i Nykarleby tyder svaren på att en del av informanterna från enspråkigt svenska hem snarare beskriver sig som *finländare*, eller lämnar frågan obesvarad, än att definiera sig som *finlandssvensk* eller *svenskspråkig*.

Den lägre andelen informanter som i alla tre städer väljer svarsalternativet *annat*, än andelen familjer med enbart ett annat hemspråk än svenska eller finska är intressant. Endast hälften av de 22 informanter som talar ett annat

språk med båda föräldrarna, väljer svarsalternativet *annat*. Däremot väljer de flesta svarsalternativet *tvåspråkig* eller *finlandssvensk*. Resultatet tyder på att en stor del av barnen och ungdomarna med invandrarbakgrund är väl integrerade i den lokala miljön.

Resultatet över den något lägre andelen informanter som i alla städer väljer att i första hand definiera sig som *finlandssvenska* eller *svenskspråkiga* jämfört med andelen enspråkigt svenska familjer är intressant, i synnerhet jämfört med motsvarande resultat från de två tidigare språkliga miljöerna. Svenska språkets minoritetsställning både i Helsingforsregionen och på språköarna kan tänkas bidra till den stora andel informanter som väljer att poängtera svenska språkets betydelse för den egna språkliga identiteten. I svenska Österbotten där svenska språket har majoritetsställning är det möjligen inte lika angeläget att poängtera svenska språkets betydelse för identiteten. Den trygghet som den enspråkiga miljön ger kan tänkas ge upphov till en mera kritisk syn på den egna språkliga identiteten och möjligen till önskan att växla mellan olika identiteter. Härtill är resultaten över den rätt höga andelen informanter som speciellt i Nykarleby och i Jakobstad lämnar frågan obesvarad överraskande. Andelen obesvarade svar är svår att i den övervägande svenskspråkiga miljön tolka som ett tecken på osäkerhet gällande den egna språkliga tillhörigheten. Kanhända att det snarare har upplevts som onödigt att svara på någonting självklart. Däremot kan en del av de obesvarade svaren reflektera en känsla av osäkerhet om den egna språkliga tillhörigheten hos elever med annat hemspråk än svenska eller finska. Den följande analysen över hur informanterna i de olika åldersgrupperna väljer att definiera sig språkligt kan bidra med en mera nyanserad uppfattning om frågan.

6.1.1 Min identitet i de olika åldersgrupperna

I avsikt att få en uppfattning om hur ökad språklig mognad inverkar på barnens och ungdomarnas val av språkliga tillhörighet jämförs härafter informanternas svar i de tre medverkande åldersgrupperna med varandra separat i varje stad.

Frågan blir att om möjligt klarlägga den svenskspråkiga skolans inverkan på den språkliga tillhörigheten hos elever i olika åldrar i en uppväxtmiljö där svenskan har majoritetsställning och där största delen av eleverna kommer från en svenskspråkig eller tvåspråkig hemmiljö.

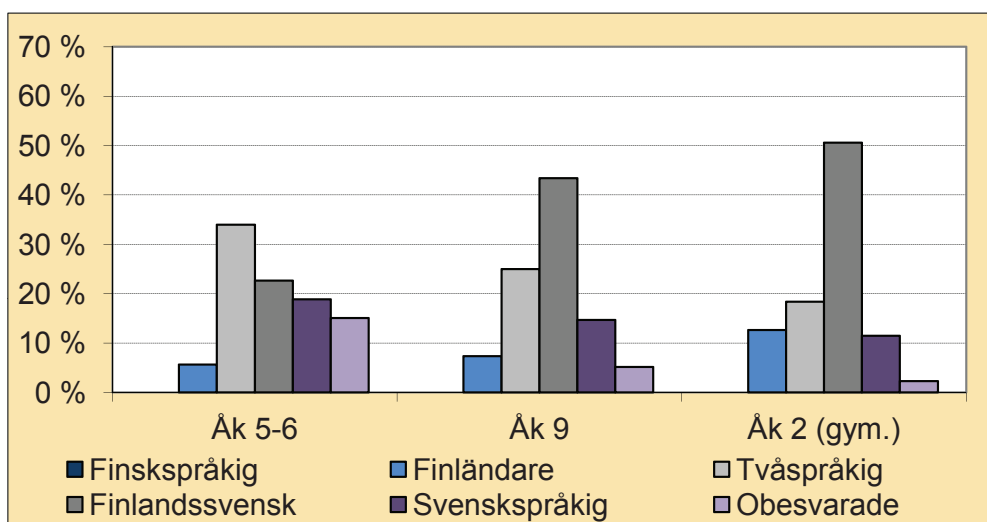
I Jakobstad där de tvåspråkiga familjernas andel är högre (24 %) än i Nykarleby eller i Närpes och familjer med ett annat hemspråk än svenska eller finska är 7 %, definierar sig 33 % av de 106 medverkande barnen som *tvåspråkiga*, 22 % som *finlandssvenska*, 18 % väljer i första hand att definiera sig som *svenskspråk-*

kiga, medan 6 % av 11-13-åringarna i första hand beskriver sig som *finländare* snarare än att beskriva sig utgående från sitt språkbruk. Däremot väljer hela 15 % att lämna frågan *obesvarad* (och 4 % väljer svarsalternativet *annat*).

Resultatet för niondeklassarna ser delvis annorlunda ut. Av de 136 medverkande ungdomarna väljer en större andel (43 %) att i första hand definiera sig som finlandssvenska än i den yngsta åldersgruppen. Härtill väljer 14 % av niondeklassarna att definierar sig som svenskspråkiga. Däremot sjunker andelen ungdomar som väljer att definierar sig som tvåspråkiga (25 %) jämfört med den yngsta åldersgruppens svar. En något högre andel (8 %) av 15 – åringarna väljer att i första hand beskriva sig som finländare än i den yngsta åldersgruppen, medan de osäkras andel sjunker till 5 % (och 4 % väljer alternativet *annat*).

Resultaten för gymnasisterna ser även annorlunda ut än resultaten för de två yngre åldersgrupperna. Av de 87 medverkande gymnasisterna väljer hälften, dvs. en större andel än i de yngre åldersgrupperna, att i första hand definiera sig som finlandssvenska, medan andelen informanter som väljer att definierar sig som svenskspråkiga sjunker till 11 %, likaså sjunker även andelen ungdomar som väljer att definiera sig som tvåspråkiga till 18 %. Däremot väljer 12 % att i första hand beskriva sig som finländare snarare än att beskriva sig utgående från sitt språkbruk. Endast två gymnasister (2 %) lämnar frågan obesvarad (och 5 % väljer alternativet *annat*).

Resultaten över barnens och ungdomarnas val av språklig tillhörighet i de tre medverkande åldersgrupperna i Jakobstad är intressanta. Resultaten visar på tydliga förändringar kopplade till ökad språklig mognad. Med stigande ålder ökar valet av finlandssvensk identitet, medan valet av svenskspråkig identitet sjunker, liksom även valet av tvåspråkig identitet. Härtill ökar valet av att i första hand beskriva sig som finländare med stigande ålder, samtidigt som de osäkras andel minskar. Trots att valet av finlandssvensk identitet ökar med stigande ålder är andelen informanter som i första hand väljer att definiera sig som antingen finlandssvenska eller svenskspråkiga även i den äldsta åldersgruppen något lägre än andelen enspråkigt svenska familjer i den medverkande gruppen i Jakobstad (69 %). Andelen informanter som lämnar frågan obesvarad minskar även med stigande ålder, medan en oväntat stor andel av 11-13-åringarna lämnar frågan obesvarad är det en ytterst liten del av gymnasisterna som gör detsamma.

Figur 30. Min identitet i Jakobstad. (N= 329)²⁶

I Nykarleby där de enspråkigt svenska familjerna är 78 % av hela den medverkande gruppen i staden och andelen tvåspråkiga familjer (11 %) är lägre än i Jakobstad, medan andelen familjer med annat hemspråk än svenska eller finska är högre (11 %) än i Jakobstad, är det intressant att se huruvida informanternas språkliga tillhörighet genomgår en förändring med stigande ålder. Figur 31 visar att 48 % av de 67 medverkande 11-13-åringarna i Nykarleby i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska, 17 % definierar sig som svenskspråkiga och 9 % som tvåspråkiga, medan 4 % väljer att i första hand beskriva sig som finländare snarare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk. Däremot lämnar hela 19 % frågan obesvarad, (medan 4 % väljer svarsalternativet *annat*).

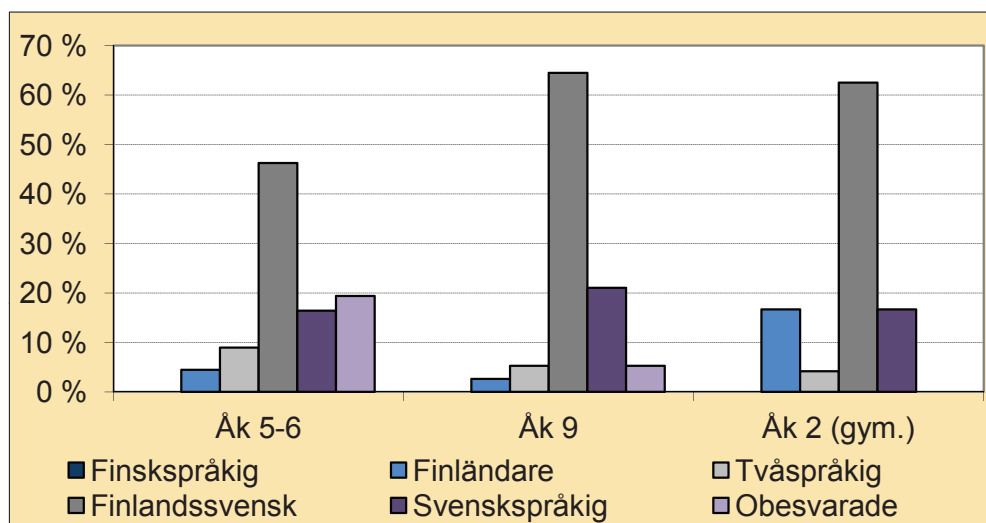
Resultatet för de 76 medverkande niondeklassarna ser annorlunda ut. Andelen ungdomar som i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska stiger till 64 % i jämförelse med den yngsta åldersgruppens svar (48 %). Även andelen ungdomar som definierar sig som svenskspråkiga stiger något (20 %). Däremot är det en något lägre andel av 15-åringarna som definierar sig som tvåspråkiga (5 %,) eller som beskriver sig som finländare (3 %) i jämförelse med den yngsta åldersgruppens svar. Härtill sjunker andelen ungdomar som lämnar frågan obesvarade till 5 %.

Resultatet för de 24 medverkande gymnasisterna ser något annorlunda ut än resultaten för de två yngre åldersgrupperna. Andelen gymnasister som i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska sjunker en aning (62 %) liksom även andelen ungdomar som väljer att definiera sig som svenskspråkiga

²⁶ Därutöver valde sammanlagt 14 (4 %) elever alternativet *annat*.

(18 %) jämfört med niondeklassarnas svar. Däremot stiger andelen ungdomar som väljer att beskriva sig som finländare till 17 %, vilket är märkbart högre än i två yngre åldersgrupperna. Härtill är det endast 4 % som definierar sig som tvåspråkiga, medan ingen lämnar frågan obesvarad.

Resultaten över informanternas språkliga tillhörighet i de medverkande åldersgrupperna i Nykarleby visar inte på lika tydliga förändringar kopplade till ökad språklig mognad som i Jakobstad. Däremot ser man intressanta skillnader i de olika åldersgruppernas svar. Andelen informanter som väljer att definiera sig som finlandssvenska är märkbart högre i de två äldre åldersgrupperna än i den yngsta åldersgruppen. I den yngsta åldersgruppen är andelen informanter som sammanlagt definierar sig som finlandssvenska eller svenskspråkiga lägre än andelen informanter från enspråkigt svenska hem. Medan en högre andel av niondeklassarna väljer att definiera sig som antingen finlandssvenska eller svenskspråkiga (84 %), än andelen informanter från enspråkigt svenska hem (78 %) i hela den medverkande gruppen. Däremot motsvarar andelen gymnasister som sammanlagt väljer att definiera sig som finlandssvenska eller svenskspråkiga i stort sett andelen informanter från enspråkigt svenska familjer i Nykarleby. Andelen ungdomar som väljer att definiera sig som tvåspråkiga är märkbart lägre i alla åldersgrupper än andelen informanter från tvåspråkiga familjer. Däremot ökar andelen informanter som väljer att beskriva sig som finländare märkbart i den äldsta åldersgruppen jämfört med de två yngre åldersgrupperna. Andelen informanter som lämnar frågan obesvarad är liksom i Jakobstad rätt hög i den yngsta åldersgruppen, medan ingen av gymnasisterna lämnar frågan obesvarad.

Figur 31. Min identitet i Nykarleby. (N= 167)²⁷

²⁷ Därutöver valde sammanlagt 4 (2 %) elever alternativet annat.

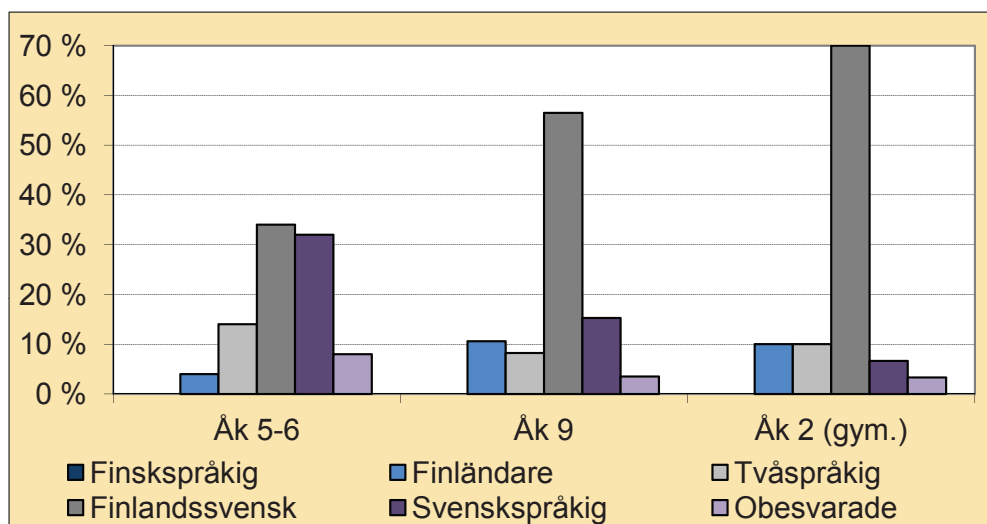
I Närpes där 79 % av informanterna i hela den medverkande gruppen kommer från enspråkigt svenska hem, 11 % från tvåspråkiga hem och 8 % där det talas ett annat språk förutom finska eller svenska/ eller enbart ett annat språk, är utgångsläget således rätt likadan som i Nykarleby. Det är intressant att se huruvida förändringarna i svaren relaterade till stigande ålder i Närpes har likheter med resultaten från Nykarleby. Figur 32 visar att 32 % av de 50 medverkande 11-13 åringarna i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska, medan ungefär en lika stor andel (31 %) i första hand definierar sig som svenskspråkiga, däremot definierar sig 11 % som tvåspråkiga och 4 % väljer att beskriva sig som finländare snarare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk. Endast 2 % lämnar frågan obesvarad (och 2 % väljer alternativet *annat*). Resultatet för de 85 medverkande 15 – åringarna ser annorlunda ut. Andelen ungdomar som i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska stiger till 56 % medan andelen ungdomar som definierar sig som svenskspråkiga sjunker till 15 %. Likaså sjunker även andelen ungdomar som väljer att definiera sig som tvåspråkiga till 8 % i jämförelse med den yngsta åldersgruppens svar (11 %). Däremot stiger andelen ungdomar som i första hand väljer att beskriva sig som finländare till 10 %. Däremot lämnar 4 % frågan obesvarad (och 6 % väljer alternativet *annat*).

Figur 32 visar att hela 70 % av de 30 medverkande gymnasisterna i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska medan endast 6 % definierar sig som svenskspråkiga. Därtill definierar sig 10 % av 17-åringarna som tvåspråkiga och en lika stor andel väljer att i första hand beskriva sig som finländare snarare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk. Endast en informant (3 %) lämnar frågan obesvarad.

Med andra ord ser resultaten något annorlunda ut än motsvarande resultat i Nykarleby. Resultaten över informanternas språkliga tillhörighet i de olika åldersgrupperna visar på tydliga förändringar kopplade till stigande ålder. Liksom i Jakobstad ökar valet av finlandssvensk identitet med stigande ålder, medan valet av svenskspråkig identitet sjunker. Valet av tvåspråkig identitet är något högre i den yngsta åldersgruppen än i de två äldre åldersgrupperna och motsvarar andelen tvåspråkiga familjer i den medverkande gruppen i staden. Däremot är valet att i första hand beskriva sig som finländare högre i de två äldre åldersgrupperna än i den yngsta åldersgruppen. I motsats till resultaten från både Jakobstad och Nykarleby är andelen informanter som lämnar frågan obesvarad rätt låg även i den yngsta åldersgruppen.

I jämförelse med resultaten för de två andra städerna är det intressant att se på andelen informanter i de olika åldersgrupperna som väljer att i första hand definiera sig som finlandssvenska eller svenskspråkiga. Resultatet för den

Yngsta åldersgruppen påminner om resultaten både från Jakobstad och från Nykarleby. Andelen informanter som sammanlagt definierar sig som antingen finlandssvenska eller svenskspråkiga (63 %) är lägre än andelen enspråkigt svenska familjer i den medverkande gruppen i staden (79 %). Trots att andelen 15-åringar som i första hand väljer att definiera sig som finlandssvenska eller svenskspråkiga ökar, är andelen liksom i Jakobstad något lägre (72 %) än andelen enspråkigt svenska familjer. Liksom i Nykarleby motsvarar däremot andelen gymnasister som sammanlagt definierar sig som finlandssvenska eller svenskspråkiga (77 %) i stort sätt andelen informanter från enspråkigt svenska familjer i den medverkande gruppen i Närpes.

Figur 32. Min identitet i Närpes. (N= 165)²⁸

6.1.2 Sammanfattning av min identitet i de olika åldersgrupperna

För att få en uppfattning om huruvida ökad språklig mognad inverkar på barnens och ungdomarnas val av språklig tillhörighet har informanternas svar i de tre medverkande åldersgrupperna i de olika städerna synliggjorts. Resultaten gör det möjligt att jämföra de olika åldersgruppernas svar med varandra och med svaren för motsvarande åldersgrupp i de olika städerna. Syftet har med andra ord varit, att synliggöra huruvida man i den övervägande svenskspråkiga miljön kan finna gemensamma drag kopplade till ökad språklig mognad i informanternas val av språklig tillhörighet. Vidare har syftet varit att klarlägga huruvida man kan se den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas val av språklig identitet.

²⁸ Därutöver valde sammanlagt 9 (6 %) elever alternativet annat.

I alla tre städer visar resultaten så som ovan beskrivits, således på skillnader i de olika åldersgruppernas val av språklig identitet. Skillnaderna framträder för det mesta med stigande ålder och kan kopplas både till den svenskspråkiga skolans inverkan och naturligt nog till de äldre ungdomarnas ökade medvetenhet om sin språkliga och kulturella tillhörighet.

Det intressanta resultatet över den ökade benägenheten att i alla tre städer med stigande ålder hellre beskriva sig som finländare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk kan tyda på ökad medvetenhet om den egna kulturella identiteten. En del av informanterna lyfter således snarare fram sin finländska tillhörighet än svenska språkets betydelse för identiteten. Möjligen kan resultatet ses som ett behov att i en miljö som är starkt influerad av kulturell påverkan från Sverige poängtera sin egen kulturella tillhörighet. Andelen informanter som väljer svarsalternativet annat, är låg i alla åldersgrupper och lägre i alla städer än andelen familjer med ett annat hemspråk förutom svenska eller finska eller enbart ett annat hemspråk. Resultatet tyder både på att barnen och ungdomarna med andra hemspråk än svenska eller finska är väl integrerade i den miljö som skolan och omgivningen representerar.

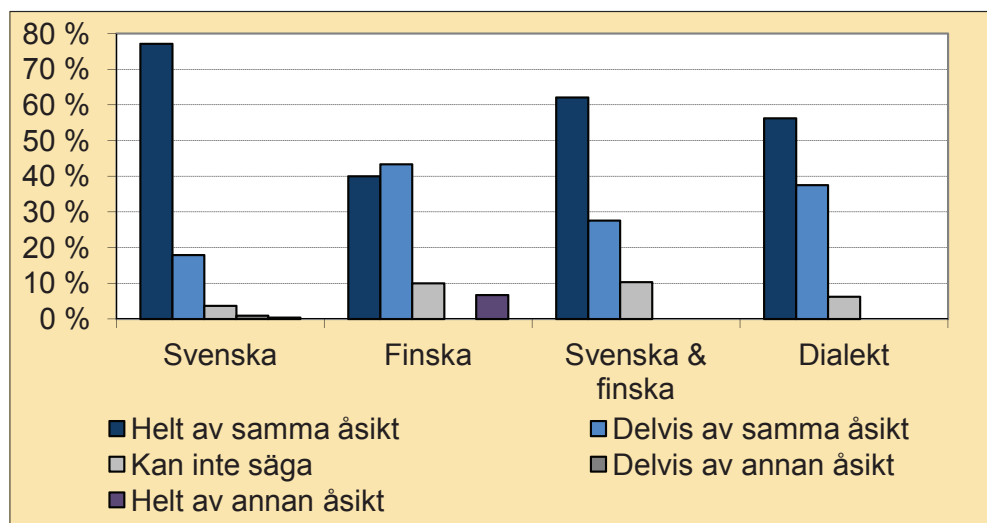
De viktigaste resultaten kan sammanfattas i följande punkter:

- Den svenskspråkiga skolan ser ut att hos de äldre informanterna bidra till ökad säkerhet om den egna språkliga och kulturella tillhörigheten
- Ingen av de medverkande 661 eleverna i de tre städerna väljer att i första hand definiera sig som finskspråkiga
- Med ökad språklig säkerhet tilltar valet av att i första hand definiera sig som finlandssvensk, medan valet av att i första hand definiera sig som svenskspråkig minskar
- Med stigande ålder sjunker valet av att i första hand definiera sig som tvåspråkig
- Med stigande ålder väljer en del av ungdomarna att poängtera sin kulturella tillhörighet som finländare snarare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk
- En del av 11-13-åringarna i Jakobstad och i Nykarleby är osäkra över val av språklig tillhörighet

6.1.3 Min identitet och mitt språk med mamma

I avsikt att få en mera nyanserad uppfattning om hur språkbruket inverkar på informanternas språkliga identitet jämförs här efter uppfattningen om svenska språkets betydelse med informanternas språkbruk med sin mamma.

Figur 33 visar informanternas bedömningar av påståendet; *det svenska språket är en viktig del av min identitet* på en 5-gradig skala (helt av samma åsikt, delvis av samma åsikt, kan inte säga, delvis av annan åsikt, helt av annan åsikt), relaterat till språkbruket med modern. Emedan analysen visade på rätt små skillnader både mellan de olika åldersgrupperna och mellan de olika städerna, är dessa inte åtskilda i figuren.

Figur 33. Min identitet och mitt språk med mamma. (N=621)²⁹

Resultatet visar inte överraskande, att av de informanter som talar svenska med sin mamma är hela 95 % sammanlagt *helt av samma åsikt* eller *delvis av samma åsikt* att svenska språket är viktigt för den egna identiteten, 4 % väljer svarsalternativet *kan inte säga* och endast 1 % är *delvis av annan åsikt*. Av de informanter som talar finska med sin mamma är sammanlagt hela 83 % *helt* eller *delvis av samma åsikt*, (andelen informanter som är *helt av samma åsikt* är dock betydligt lägre här än bland de informanter som talar svenska med sin mamma). Däremot *kan* 10 % av informanterna som talar finska med sin mamma *inte säga* om svenska språket är viktigt för deras identitet och här till är 7 % *helt av annan åsikt*. Av de informanter som talar både svenska och finska med sin mamma är hela 90 % sammanlagt *helt* eller *delvis av samma åsikt*, medan 10 % väljer svarsalternativet *kan inte säga*, däremot är det ingen som väljer svarsalternativet *helt av annan åsikt* om svenska språkets betydelse för den egna identiteten. Resultatet av svenska språkets betydelse bland de 16 barn

²⁹ I gruppen obesvarade ingår 38 informanter, av vilka 21 varken talar svenska eller finska med sin mamma, 7 informanter som talar svenska och ett annat språk med sin mamma, samt de 10 informanter som antingen sällan träffar sin mamma eller vars mamma är död.

och ungdomar som angett att de talar dialekt med mamma påminner om resultaten för informanterna som talar båda språken (svenska och finska) med sin mamma. Sammanlagt är hela 94 % *helt* eller *delvis av samma åsikt* att svenska språket är viktigt för den egna identiteten, medan 6 % väljer svarsalternativet *kan inte säga* och ingen är av *annan åsikt*.

För att om möjligt få en klarare uppfattning om svenska språkets betydelse för den egna identiteten för barn och ungdomar som talar finska med sin mamma skall vi se på resultaten för de sammanlagt 30 informanterna i de olika åldersgrupperna.

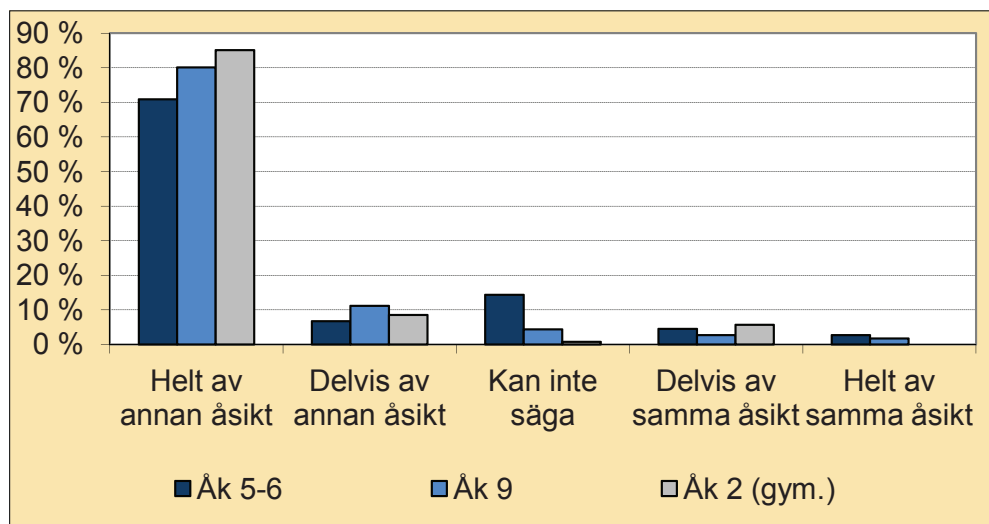
Av de åtta medverkande 11-13-åringarna som talar finska med sin mamma är sex barn *helt* eller *delvis av samma åsikt* att svenska språket är viktigt för den egna identiteten, två barn väljer svarsalternativet *kan inte säga*, medan ingen är av *annan åsikt*. Av de 12 medverkande 15-åringarna är 11 ungdomar *helt* eller *delvis av samma åsikt*, en av ungdomarna *kan inte säga*, medan ingen av ungdomarna är av *samma åsikt*. Av de tio medverkande 17-åringarna är åtta *helt* eller *delvis av samma åsikt*, medan två ungdomar är av *helt av annan åsikt*, dvs. att svenska språket inte är viktigt för den egna identiteten.

Resultaten visar således att den allra största delen av de medverkande informanterna (25 av 30), som talar finska med sin mamma, även anser att svenska språket är viktigt för deras identitet. Vidare ser vi att få av de medverkande barnen och ungdomarna som talar finska med mamma är osäkra över svenska språkets betydelse för den egna identiteten. Däremot anser två 17-åringar att svenska språket inte är viktigt för den egna identiteten.

6.2 Min svenska och min finska

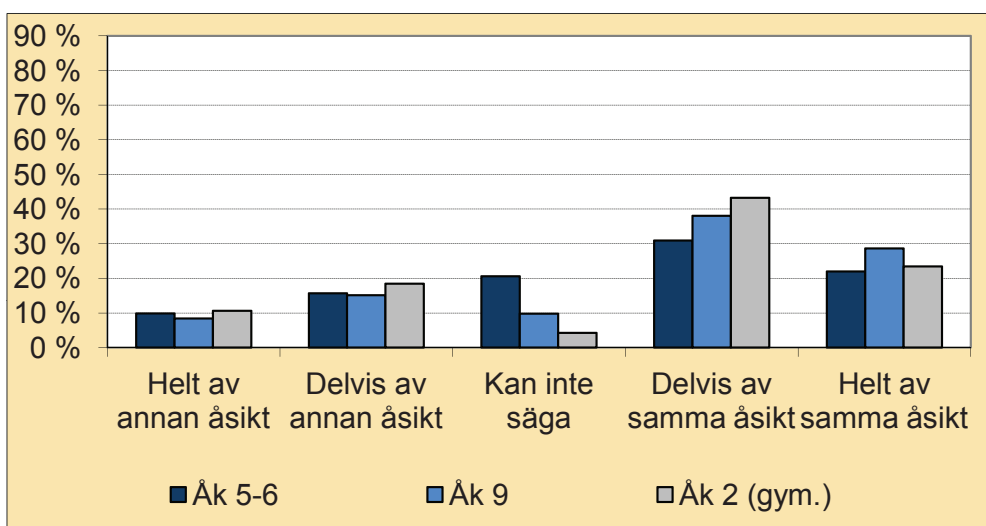
Informanterna skulle liksom på språköarna och i Helsingforsregionen (Kovero & Londen 2009) även evaluera den egna språkliga kompetensen genom att i frågeformuläret ta ställning till några påståenden. Då vi ser på de sammanlagda resultaten för respektive medverkande åldersgrupp i de tre övervägande svenskspråkiga städerna (Figur 34) ser vi att 78 % av 11-13-åringarna är *helt av annan åsikt* eller *delvis av annan åsikt* gällande påståendet; *Det är svårt för mig att uttrycka mig på svenska*. Av niondeklassarna är sammanlagt 91 % *helt* eller *delvis av annan åsikt* vad gäller påståendet, medan 94 % av gymnasisterna antingen är *helt* eller *delvis av annan åsikt*. I den yngsta åldersgruppen väljer 14 % (32 elever) svarsalternativet *kan inte säga*, medan 4 % av niondeklassarna väljer det alternativet. Däremot är det endast 1 % av gymnasisterna som väljer det alternativet. I alla åldersklasser är det en ytterst liten andel som samtycker till påståendet. I den yngsta åldersgruppen är sammanlagt 7 % *delvis av*

samma åsikt eller *helt av samma åsikt* om påståendet, 4 % av niondeklassarna är antingen *delvis* eller *helt av samma åsikt* och av gymnasisterna är 6 % *delvis av samma åsikt*, medan ingen av dem är *helt av samma åsikt*.

Figur 34. Uppfattning om språklig kompetens i svenska. (N=659)

Som väntat blir bilden annorlunda då vi ser på de sammanlagda resultaten för respektive medverkande åldersgrupp i Jakobstad, Nykarleby och Närpes (figur 35) gällande den egna språkliga kompetensen i finska. Svaren visar att majoriteten av informanterna är *helt eller delvis av samma åsikt* om påståendet; *det är svårt för mig att uttrycka mig på finska* (53 %, 67 % och 67 %), medan mellan 24-29 % är *helt eller delvis av annan åsikt*, dvs. inte uppfattar att de har svårigheter med att uttrycka sig på finska. I den yngsta åldersgruppen är det hela 21 % (46 elever) som inte kan säga medan endast 4 % av gymnasisterna svarar på samma sätt. Resultatet visar även att de äldre eleverna är säkrare i sin uppfattning om svårigheterna än vad de yngre är. Uppfattningen om svårigheter med att uttrycka sig på finska ökar i de äldre åldersgrupperna jämfört med den yngsta åldersgruppens svar.

Figur 35. Uppfattning om språklig kompetens i finska. (N=659)

Då vi jämför informanternas ställningstagande till de båda påståendena kan man, inte överraskande, konstatera att i alla åldersgrupper är största delen av informanterna säkra på sin förmåga att uttrycka sig på svenska. Uppfattningen om den egna förmågan ökar i de två äldre åldersgrupperna jämfört med den yngsta åldersgruppen. Däremot är det överraskande att sammanlagt 32 barn inte kan ta ställning till sin kompetens i svenska. Möjligen kan reflektion över den egna förmågan att uttrycka sig på sitt modersmål som samtidigt utgör majoritetsspråk i omgivningen kännas främmande och därför uppfattats som svår att ta ställning till.

Uppfattningen om den egna kompetensen i finska ser däremot helt annorlunda ut. Över hälften av informanterna i alla åldersgrupper anger att de har svårigheter med att uttrycka sig på finska. Bekymmersamt är att uppfattningen om den bristande förmågan ökar något med stigande ålder. I den yngsta åldersgruppen är osäkerheten något större då det gäller den egna förmågan att uttrycka sig på finska, än vad den är gällande den egna kompetensen i svenska. Glädjande är dock att närmare en fjärdedel av informanterna i alla åldersgrupper inte anser sig ha stora svårigheter med att uttrycka sig på finska.

6.2.1 Sammanfattning av mitt språk med mamma och min svenska och min finska

Resultaten över svenska språkets betydelse för den egna identiteten i relation till språkbruket med mamma visar inte oväntat, att svenska språket är viktigt för den egna identiteten oberoende av om barnen och ungdomarna talar

svenska, finska, båda språken, eller dialekt med sin mamma. Naturligt nog är de ungdomar som talar svenska, både svenska och finska, eller dialekt med sin mamma säkrare i sin uppfattning än de som talar finska med sin mamma. Trots detta anser även största delen av de informanter som i den svenskspråkiga omgivningen talar finska med sin mamma att svenska språket är rätt viktigt för deras identitet. Andelen ungdomar som talar finska med sin mamma eller båda språken är något osäkrare i sin uppfattning om svenska språkets betydelse än ungdomar som talar svenska, eller dialekt med sin mamma. Här till är det en liten andel ungdomar som talar finska med sin mamma som anser att svenska språket inte är viktigt för den egna identiteten. Intressant är att uppfattningen om svenska språkets betydelse för identiteten är rätt lika bland de informanter som talar både svenska och finska med sin mamma och de informanter som talar dialekt med sin mamma. Resultatet tyder på att användningen av dialekt med mamma här är jämförbart med ett tvåspråkigt språkbruk.

Resultaten över informanternas uppfattningar om sin förmåga att uttrycka sig på svenska visar inte oväntat, att största delen av barnen och ungdomarna i alla åldersgrupper är säkra på sin kompetens i svenska. Uppfattningen om den egna kompetensen i svenska ökar något med stigande ålder. Så som ovan konstaterats är det överraskande att en del av informanterna i den yngsta åldersgruppen inte kan ta ställning till sin kompetens i sitt modersmål som även är majoritetsspråk i omgivningen. Däremot är det mindre överraskande att en del av de yngsta informanterna inte kan ta ställning till sin kompetens i finska. I synnerhet i Nykarleby och Närpes kan finska språket vara så frånvarande i barnens vardag att de rätt sällan hör finska och att det sällan finns behov eller möjligheter att öva sin uttrycksförmåga. Den stora andelen informanter i alla åldersgrupper som anser sig ha svårigheter i att uttrycka sig på finska är en viktig utmaning såväl för elevernas föräldrar som för den svenska skolan och samhället. I det avslutande kapitlet av rapporten diskuteras närmare informanternas upplevelser av svårigheter i finska i relation till finska undervisningen i de svenska skolorna.

De viktigaste resultaten kan sammanfattas i följande punkter:

- Svenska språket har stor betydelse för barnens och ungdomarnas språkliga identitet oberoende av om de talar svenska, finska, båda språken, eller dialekt med sin mamma.
- Barn och ungdomar som talar svenska, både svenska och finska, eller dialekt med sin mamma är säkrare i sin uppfattning om svenska språkets betydelse för den egna identiteten än ungdomar som talar finska med sin mamma.
- Användningen av dialekt med mamma är jämförbart med ett tvåspråkigt språkbruk

- Största delen av barnen och ungdomarna är säkra på sin kompetens i svenska, medan drygt hälften av informanterna förhåller sig kritiskt till sina kunskaper i finska
- Uppfattningen om svårigheter med att uttrycka sig på finska ökar i de äldre åldersgrupperna jämfört med de yngre.
- En del av informanterna i alla åldersgrupper är rätt säkra även på sina kunskaper i finska, medan en del av barnen är osäkra och väljer att inte ta ställning till sin kompetens i finska och/ eller till sin kompetens i svenska.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att även i den övervägande svensk-språkiga omgivningen visar resultaten från de olika avsnitten i *språklig identitet* på den svenska skolans stora betydelse för barnens och ungdomarnas både språkliga och kulturella tillhörighet. Frågor kopplade till undervisning och inläring i de två motsatta språkliga miljöerna diskuteras närmare i det avslutande kapitlet.

7 Slutsatser och diskussion

I undersökningen kommer barn och ungdomar som går i svenska skolor i två helt olika språkliga miljöer till tals. Målet har varit att synliggöra den språkliga bakgrunden och språkbruket hos å ena sidan barn och ungdomar som växer upp i en enspråkigt finsk omgivning och å andra sidan hos barn och ungdomar som växer upp i en övervägande svenskspråkig omgivning. Även deras syn på hur de vill definiera sig språkligt och hur de ser på den egna språkliga kompetensen i svenska och finska kommer fram. Vi har sett den svenska skolans stora betydelse för flertalet av barnens och ungdomarnas språkliga tillhörighet och deras tillit till svenska språket oberoende av språklig hemmiljö, eller av språkets synlighet i det omgivande samhället.

I det avslutande kapitlet diskuteras de centrala resultaten för undersökningen. Likheter och skillnader i de två olika språkliga miljöerna lyfts fram och jämförs. För att ge en så täckande uppfattning som möjligt om frågeställningarna relateras en del av resultaten även till resultat från Helsingforsregionen i den tidigare undersökningen.

I den tidigare undersökningen (Kovero & Londen 2009) synliggjordes den språkliga hemmiljön för barn och ungdomar i svenska skolor i den tvåspråkiga Helsingforsregionen. Inte överraskande visade sig majoriteten av de medverkande barnen och ungdomarna komma från tvåspråkiga hem. I den nu föreliggande rapporten har den varierande språkliga hemmiljön för de medverkande barnen och ungdomarna som går i svenska skolor belägna antingen i en finskspråkig omgivning eller i en övervägande svenskspråkig omgivning klarlagts och diskuterats.

7.1 Språklig hemmiljö och språkbruk på språköarna

I de fyra finskspråkiga städerna på språköarna visar resultaten både på likheter men även på skillnader i fråga om barnens och ungdomarnas hemspråk. I alla fyra städer är de enspråkigt svenska familjernas andel låg, medan de enspråkigt finska familjernas andel är betydligt högre. De fyra städerna har dock olika profiler då det gäller andelen tvåspråkiga eller finskspråkiga familjer. I Kotka och i synnerhet i Tammerfors är största delen av familjerna tvåspråkiga, dvs. barnet talar finska med den ena föräldern och svenska med den andra. I båda städerna kommer här till en betydande andel av informanterna från enspråkigt finska hem. I Uleåborg och i synnerhet i Björneborg kommer en större andel av informanterna från enspråkigt finska hem än i Kotka och i Tammerfors, samtidigt som andelen informanter från tvåspråkiga hem även är hög i båda stä-

derna. I Kotka där andelen svenskspråkiga personer av befolkningen är högre än i de andra städerna, är även de enspråkigt svenska familjernas andel i hela den medverkande gruppen i staden något högre jämfört med de tre andra städerna. Härtill är andelen familjer där det talas ett annat språk förutom svenska eller finska eller enbart ett annat språk obetydlig i alla fyra städer.

Enligt Finnäs (2010) finns tillskottet av finskspråkiga elever i svenska skolor i hela Svenskfinland, men omfattningen varierar beroende på de lokala förutsättningarna. Så som även presentationen av de svenska skolorna på språköarna visat är de lokala förutsättningarna för skolorna utmärkta. I alla fyra städer täcker det svenskspråkliga utbildningssystemet alla olika nivåer från daghem till gymnasium. Härtill har skolornas långa traditioner, goda anseende och ändamålsmässiga utrymmen självfallet avgörande betydelse för finskspråkiga familjers val av svensk skola för sina barn i en enspråkigt finsk miljö (se även Nyberg 2009 s. 18). De tvåspråkiga och i synnerhet de enspråkigt finska familjernas val av svenskspråkig skola för sina barn i den krävande språkliga miljön är tecken på ett aktivt ställningstagande för det svenska språket och kulturen. Man kan med goda skäl anta att valet grundar sig på ett moget övervägande och insikt om hemmets uppgift att erbjuda barnet tillräckligt stöd för både den språkliga och den kunskapsmässiga utvecklingen.

Det mångsidiga och ofta svårtolkade materialet visar att det inte är möjligt att bilda sig en enhetlig uppfattning om språkbruket i hemmiljön för barn och ungdomar i svenska skolor på de gamla svenska språköarna. Resultaten visar att hemspråket i familjer bosatta på språköarna som har valt svenskspråkig skola för sina barn ser olika ut i de fyra städerna. De gemensamma dragen i de komplexa och varierande språkliga miljöerna har diskuterats och sammanfattats i kapitel 3. Analysen synliggör bl.a. hur både föräldrar/ styvföräldrar och barn obehindrat växlar mellan finska och svenska då de kommunicerar med sina familjemedlemmar och hur språkbytet är beroende av med vem man pratar. Medan föräldrarna sinsemellan, även i de tvåspråkiga familjerna för det mesta kommunicerar på finska växlar barnen mera spontant mellan svenska och finska i sin kommunikation syskon emellan.

I den enspråkigt finska omgivningen kommer med andra ord den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas språkbruk tydligast till synes i kommunikationen syskon emellan. Då finska språket naturligt nog har dominerat språkbruket mellan barn och föräldrar, både i de enspråkigt finska familjerna och i de tvåspråkiga familjerna minskar finska språkets användning syskon emellan medan däremot båda språkens parallella användning ökar. Kodväxlingen ungdomar emellan kan, så som tidigare diskuterats (se kapitel 3) vara en norm inom ungdomskulturen och ett sätt att positionera sig språkligt. Härtill

har även skolans språkliga miljö stor betydelse för vilket språk ungdomar sinsemellan väljer att kommunicera på.

Analysen visar även på intressanta skillnader i språkbruket syskon/ halvsyskon emellan i de olika åldersgrupperna. Med stigande ålder och därmed förknippad ökad språklig mognaden har två olika riktlinjer i de förändringar språkbruket genomgår synliggjorts. Förändringarna ser ut att vara kopplade till andelen enspråkigt finska eller tvåspråkiga familjer i respektive stad. I Björneborg och Uleåborg där andelen ungdomarna från enspråkigt finska hem är hög tar sig den ökade språkliga mognaden uttryck i en ökad enspråkighet syskon emellan, så att syskon sinsemellan ofta använder antingen svenska eller finska. Däremot ser situationen annorlunda ut i Tammerfors och Kotka där andelen ungdomar från tvåspråkiga hem är hög. Den ökade enspråkigheten och den tilltagande användningen av svenska syskon emellan bland niondeklassarna övergår bland gymnasisterna till minskad användning av svenska och ökad parallell användning av båda språken och även av finska i Kotka.

Det är klart att den svenskspråkiga skolan i en enspråkigt finsk omgivning lägger grund för språkkunskaper i svenska språket. Det komplexa och växlande språkbruket syskon emellan som i synnerhet gymnasisterna i Tammerfors och Kotka ger uttryck för kan ses som ett sätt att ersätta den brist på naturlig växelverkan mellan språken som kännetecknar den enspråkigt finska miljön. Det är med andra ord möjligt att det växlande språkbruket syskon emellan i kombination med den svenskspråkiga skolan bidrar till att lägga grund för en balanserad tvåspråkighet.

7.2 Språklig hemmiljö och språkbruk i Österbotten

I svenska Österbotten är den språkliga situationen på många orter så gott som motsatt jämfört med situationen på språköarna. Svenska språket har majoritetsställning i de tre medverkande städerna och i synnerhet i Nykarleby och Närpes är svenskan det språk som hörs och används i så gott som alla sammanhang, medan däremot finskspråkiga sammanhang är sällsynta och det sällan är möjligt att umgås på landets majoritetsspråk. I tvåspråkiga Jakobstad där även andelen finskspråkiga invånare är rätt hög är dock båda språken närvarande i omgivningen. Som diskuterats i kapitel 5 kännetecknas de övervägande svenskspråkiga områdena av både demografiska, kulturella och utbildningsmässiga särdrag. I undersökningen har de medverkande barnens och ungdomarnas språkliga hemmiljö, deras syn på sin språkliga tillhörighet och deras uppfattningar om den egna språkliga kompetensen i båda nationalspråken relaterats till den annorlunda och intressanta miljön.

Som väntat är den språkliga bakgrunden mindre komplex för barn och ungdomar som går i svenskspråkiga skolor i de tre städerna i Österbotten jämfört med resultaten från språköarna och från Helsingforsregionen. Som vi sett kommer informanterna för det mesta från enspråkigt svenska hem, medan däremot en betydligt lägre andel kommer från tvåspråkiga hem jämfört med situationen i Helsingforsregionen eller på språköarna. De enspråkigt finska familjernas andel är nästan obefintlig.

Till skillnad från Saarelas (2011) (se s. 60) resultat visar resultaten här att en större andel av de medverkande barnen och ungdomarna i Österbotten kommer från hem där det talas ett annat språk förutom svenska eller finska eller enbart ett annat språk jämfört med resultaten både från språköarna och från den tidigare undersökningen i Helsingforsregionen. Skillnaderna är inte överraskande med tanke på att alla skolor i de olika miljöerna är svenskspråkiga och största delen av invandrabarnen i Helsingforsregionen går i finskspråkiga skolor.

Analysen visade således att uppväxtmiljön för majoriteten av de medverkande barnen och ungdomarna är rätt enspråkig i alla tre städer. Både det omgivande samhället som även hemmiljön och skolmiljön är svenskspråkiga och barnen och ungdomarna talar konsekvent svenska med alla familjemedlemmar, även med sina syskon. Det komplexa språkbytet i kommunikationen familjemedlemmar emellan som kännetecknade språkbruket både i Helsingforsregionen och på språköarna är naturligt nog rätt sällsynt både i Nykarleby och i Närpes. Likaså ser den parallella användningen av båda språken ut att vara sällsynt familjemedlemmar emellan i de två städerna, med undantag av några tvåspråkiga familjer där informanterna anger att föräldrarna sinsemellan talar både finska och svenska.

I de tvåspråkiga familjerna i Jakobstad ser språkbruket inom familjen däremot annorlunda ut. Analysen visar på några intressanta skillnader jämfört med de tvåspråkiga familjernas språkbruk både på språköarna och i Helsingforsregionen. Som vi sett växlar även familjemedlemmarna i Jakobstad mellan svenska och finska då de kommunicerar sinsemellan, men här är den parallella användningen av båda språken vanligare föräldrar emellan än i kommunikationen syskon emellan. Härtill visar resultaten att den parallella användningen av båda språken (svenska och finska) syskon emellan i alla tre städer är lägre än de tvåspråkiga familjernas andel. Svenska språkets majoritetsställning och närvaro både i skolan och i omgivningen inverkar med andra ord på de ungas språkbruk även i de tvåspråkiga familjerna. Barnen och ungdomarna använder mera konsekvent svenska sinsemellan än vad föräldrarna gör. Samma trend syns även i de familjer där båda föräldrarna har ett annat hemspråk än svenska eller finska. I kommunikationen med sina syskon växlar en del av informanterna till

svenska medan de med föräldrarna kommunicerar på deras modersmål. I en stor del av familjerna där den lokala dialekten synliggörs ser familjemedlemmarna ut att rätt konsekvent använda dialekt sinsemellan.

Den svenskspråkiga skolans inverkan på informanternas språkbruk syskon emellan är naturligt nog inte lika påfallande i en övervägande svenskspråkiga miljö, som i en miljö där svenska språket är i minoritetsställning. Trots att största delen av informanterna konsekvent talar svenska med sina syskon har analysen synliggjort några intressanta trender som kan relateras till skolspråkets inverkan på informanternas språkbruk. I alla åldersgrupper och i alla tre städer anger en större andel informanter att de talar svenska med sina syskon än andelen enspråkigt svenska familjer i de medverkande grupperna. Härtill visar analysen på några små förändringar som framträder i den äldsta åldersgruppens språkbruk i alla tre städer. Förändringarna kopplade till ökad språklig mognad har diskuterats och sammanfattats i kapitel 5. Så som tidigare diskuterats har olika normer och strategier inom ungdomskulturen själfallet stor betydelse för ungdomars språkval. Härtill ser den omgivande kulturen och skolspråket ut att ha bidragit till en del av 17-åringarnas val av kommunikationsspråk syskon emellan. Det oväntade resultatet över den svagt tilltagande parallella användningen av svenska och finska i den äldsta gruppens språkbruk kan kopplas både till ökad kännedom om finska språkets betydelse och ökade kunskaper i finska. Resultatet är även jämförbart med de äldre informanternas tilltagande användningen av båda språken i Tammerfors och i Kotka och kan då även ses som ett sätt att ungdomar emellan ersätta den brist på naturlig växelverkan mellan svenska och finska som kännetecknar den rätt enspråkigt svenska miljön.

7.3 Språklig tillhörighet på språköarna

Resultaten över hur barn och ungdomar i de två motsatta språkliga miljöerna väljer att definiera sig språkligt synliggör den identitetsskapande processens komplexa och ofta oväntade natur. Vi har sett hur barnens och ungdomarnas språkliga identitet småningom tar form som resultat av en komplicerad process i samspel med språken i omgivningen.

Den svenskspråkiga skolans avgörande betydelse för hur barn och ungdomar i tvåspråkiga och i enspråkigt finska familjer på språköarna väljer att definiera sig språkligt har synliggjorts. Det mest överraskande resultatet visar att ytterst få informanter väljer att i första hand poängtera känslan av samhörighet med majoritetsspråket, trots finskans starka närvaro både i samhället och i största delen av hemmen. Den stora andelen informanter som definierar sig som finlandssvenska kan, som tidigare framkommit, delvis bero på att uppfattningen om begreppet *finlandssvensk* är annorlunda än den traditionella uppfattningen.

I den första delen av undersökningen visade resultaten, att i synnerhet ibland 11-13-åringarna var uppfattningen om *finlandssvensk* att det är en person som talar både finska och svenska allmän (Kovero & Londen 2009: 95).

Resultaten visar även att de förändringar barnens och ungdomarnas val av språklig tillhörighet genomgår med stigande ålder och därmed förknippad ökad språklig mognad tar sig olika uttryck i de fyra städerna på språköarna. Man kan emellertid, liksom i resultaten över informanternas språkbruk syskon emellan, se en del likheter å ena sidan i svaren i Uleåborg och Björneborg och å andra sidan i Tammerfors och Kotka; informanter från enspråkigt finska hem lyfter ofta fram den dubbla tvåspråkiga identitetens betydelse, medan informanter från tvåspråkiga familjer lyfter fram svenska språkets betydelse för identiteten. Härtill tilltar svenska språkets betydelse för identiteten med ökad språklig mognad i alla fyra städer. Resultaten är intressanta emedan samma mönster även syns i undersökningen från Helsingforsregionen (Kovero & Londen 2009: 37). Med andra ord tar sig ungdomarnas växande känsla av samhörighet med skolans språkliga och kulturella miljö liknande uttryck både i den tvåspråkiga Helsingfors miljön och i den enspråkigt finska miljön på språköarna. Den dubbla tvåspråkiga identitetens betydelse som ungdomar från enspråkigt finska hem ger uttryck för minskar hos ungdomar från tvåspråkiga hem vilka i stället lyfter fram svenska språkets betydelse för sin identitet.

7.4 Språklig tillhörighet i Österbotten

I de tre övervägande svenskspråkiga städerna Österbotten med sina specifika kulturella och språkliga särdrag (se s. 60-61 och s. 81), är en del av resultaten över barnens och ungdomarnas val av språklig identitet oväntade. Den aningen lägre andelen informanter som i första hand väljer att definiera sig som *finlandssvenska* eller *svenskspråkiga* jämfört med andelen svenskspråkiga familjer är intressant, i synnerhet jämfört med motsvarande resultat från de två tidigare språkliga miljöerna. Svenska språkets minoritetsställning både i Helsingforsregionen och på språköarna kan tänkas bidra till den stora andelen informanter som väljer att poängtera språkets betydelse. I de tre städerna på västkusten där svenska språket har majoritetsställning är det möjligen inte lika angeläget att lyfta fram svenska språkets betydelse för identiteten. Den trygghet som den rätt enspråkiga miljön ger kan tänkas ge upphov till en mera kritisk syn på den egna språkliga identiteten och möjligen till en önskan att växla mellan olika identiteter. Härtill är andelen informanter som speciellt i Nykarleby och i Jakobstad lämnar frågan obesvarad överraskande. I Helsingforsregionen var det ytterst få informanter som lämnade frågan obesvarad, medan ingen i både Kotka eller i Uleåborg gjorde det samma. Andelen obesvarade svar är svåra att i den övervägande svenskspråkiga miljön tolka som ett tecken på osäker-

het gällande den egna språkliga tillhörigheten. Kanhända att det snarare har upplevts som onödigt att svara på någonting självklart. Däremot kan en del av de obesvarade svaren reflektera en känsla av osäkerhet om den egna språkliga tillhörigheten hos elever med annat hemspråk än svenska eller finska.

Vi har även sett att hälften av de informanter som talar ett annat språk än svenska eller finska med båda föräldrarna väljer att i första hand definiera sig som *tvåspråkiga* eller *finlandssvenska*. Det överraskande resultatet lyfter fram både den språkliga miljöns och skolspråkets betydelse för ungdomarnas språkliga tillhörighet och tyder på att en stor del av barnen och ungdomarna med invandrarbakgrund är väl integrerade i den lokala miljön. Resultatet får även stöd av diskussionen i Saarelas undersökning (2011: 73) (se s. 60).

Som vi har sett visar resultaten även på skillnader i de olika åldersgruppernas val av språklig identitet i de tre städerna i Österbotten. Skillnaderna framträder för det mesta med stigande ålder och kan både kopplas till den svenskspråkiga skolans inverkan och naturligt nog till de äldre ungdomarnas ökade medvetenhet om sin språkliga och kulturella tillhörighet. Det intressanta resultatet över den ökade benägenheten att i alla tre städer med stigande ålder hellre beskriva sig som finländare än att definiera sig utgående från sitt språkbruk kan även ses som ett behov att i en miljö som är starkt influerad av kulturell påverkan från Sverige poängtera sin egen kulturella tillhörighet. Den lokala dialektens identitetsskapande och gruppsammanhållande betydelse (se s. 61, 96) syns även i resultaten över informanternas val av språklig identitet.

7.5 Språklig tillhörighet och språk med mamma

Vi har sett hur jämförelsen av informanternas språkbruk med sin mamma och uppfattningen om svenska språkets betydelse för den egna identiteten i de två motsatta språkliga miljöerna tar sig uttryck. Resultaten är intressanta och visar som väntat på en del skillnader, men även på likheter i de två olika miljöerna, samtidigt som resultaten även förstärker uppfattningen om barnens och ungdomarnas prioriteringar vid valet av språklig identitet. Svenska språket har stor betydelse för största delen av informanternas språkliga identitet oberoende av om barnen och ungdomarna talar svenska, finska, båda språken eller dialekt med sin mamma. Resultaten från Österbotten tyder även på att användningen av dialekt med mamma är jämförbar med ett tvåspråkigt språkbruk. Svenska språkets betydelse ökar med stigande ålder för de informanter som talar finska med mamma, i synnerhet i den finskspråkiga omgivningen men trenden syns även i den svenskspråkiga omgivningen. I jämförelse med resultaten över registreringen av barnens modersmål (Finlandssvenskarna 2009: 23), där statistik över hela landet bl.a. visar att moderns språk fortsättningsvis är

en utslagsgivande faktor för barnets språkliga registrering ser resultaten över informanternas val av språkliga tillhörighet annorlunda ut. Liksom i de tidigare resultaten från den tvåspråkiga Helsingforsregionen ser vi här, att barn och ungdomar som går i svenskspråkiga skolor inte nödvändigtvis identifierar sig utgående från moderns språk. Majoritetsspråket i omgivningen i kombination med moderns språk visar sig inte heller vara avgörande. Snarare väljer en stor del av informanterna att identifiera sig med den svensktalande föräldern och/eller den språkliga och kulturella miljö som skolan representerar.

7.6 Min svenska och min finska

På språköarna tyder resultaten över informanternas uppfattningar om den egna språkliga kompetensen i svenska och i finska på ungdomarnas goda självförtroende och positiva inställning till båda språken. I den enspråkigt finska omgivningen där största delen av informanterna antingen kommer från tvåspråkiga eller enspråkigt finska hem är en stor del av informanterna i alla åldersklasser säkra både på sin förmåga att uttrycka sig på svenska och på finska. Uppfattningen om den egna kompetensen i finska är naturligt nog något starkare än uppfattningen om kompetensen i svenska. Glädjande är att uppfattningen om den egna kompetensen i svenska är hög i alla åldersgrupper. Trots att gymnasisterna visar sig vara en aning försiktigare och mera kritiska till sin förmåga än niondeklassarna, har vi sett att uppfattningen om kompetensen i svenska ökar i de två äldre åldersgrupperna jämfört med den yngsta åldersgruppen. Däremot är resultatet över den aningen högre andelen informanter som anser sig ha svårigheter med att uttrycka sig på finska än andelen informanter som anser sig ha svårigheter med att uttrycka sig på svenska överraskande. Med tanke på skolornas goda kunskapsmässiga anseende kan resultatet tyda på en aktiv svenskspråkig interaktion och mångsidig diskussionskultur i de svenska skolorna på språköarna. Då det gäller undervisningen i finska visar resultatet däremot på behov att effektivisera den modersmålsinriktade undervisningen för barn och ungdomar från tvåspråkiga och enspråkigt finska familjer som går i svenskspråkiga skolor.

Som väntat har resultaten över den egna kompetensen att uttrycka sig på svenska i de tre övervägande svenskspråkiga städerna i Österbotten visat att största delen av informanterna i alla åldersgrupper är säkra på sin förmåga. Härtill ökar självförtroendet om den egna uttrycksförmågan i svenska i de två äldre åldersgrupperna jämfört med den yngsta åldersgruppen. Däremot är andelen 11-13-åringar som inte kan ta ställning till sin kompetens i svenska överraskande. Möjligen kan reflektion över den egna förmågan att uttrycka sig på sitt modersmål som samtidigt utgör majoritetsspråk i omgivningen kännas främmande och därför uppfattats som svår att ta ställning till.

Däremot är informanterna inte lika säkra på den egna kompetensen i finska. Över hälften av barnen och ungdomarna anger att de har svårigheter med att uttrycka sig på finska. Härtill ökar uppfattningen om den bristande förmågan något med stigande ålder. Glädjande är dock att närmare en fjärdedel av informanterna i alla åldersgrupper inte anser sig ha stora svårigheter med att uttrycka sig på finska. Möjligen kan de oväntat många osäkra 11-13-åringarna som inte tar ställning till sin kompetens i finska bero på att finska språket är så frånvarande i barnens vardag att de sällan har möjligheter att öva sin uttrycksförmåga.

Med tanke på känslan av osäkerhet i uttrycksförmåga i svenska och/eller på finska som en del av informanterna i de båda språkliga miljöerna uttrycker, blir det angeläget att i både språk- och realämnen öka på elevernas muntliga framförande som undervisningsmetod. Härtill kunde en ökad användning av gruppdiskussioner och argumentation bidra till att stärka elevernas självförtroende.

Det klart att den svenska skolans roll som förmedlare av landets majoritetsspråk blir extra krävande i en omgivning där finska språket är så gott som frånvarande. Avsnittet om de medverkande skolorna visar, att det i alla tre städer på åtminstone en nivå i utbildningsprogrammet ingår betydande satsningar med tanke på elevernas kunskaper i finska. Trots detta visar resultaten att en rätt stor del av de medverkande eleverna upplever sig ha svårigheter med att uttrycka sig på finska. Så som tidigare framkommit visar även Utbildningsstyrelsens utvärdering av inlärningsresultat i finska i årskurs nio på stora skillnader i resultaten mellan elever från Södra Finlands län jämfört med elever från Västra Finlands län (Toropainen 2010: 109). Främlingskapet till det finska språket syns även i en del av gymnasieelevernas svar på varför finskan känns svår i skolan (Johansson 2011: 19). För att stärka ungdomarnas intresse för majoritetsspråket är det viktigt att materialet som används i undervisningen känns relevant för eleverna, dvs. att det speglar ungdomarnas syn på aktuella och betydelsefulla områden i tillvaron. I undervisningen kunde t.ex. det mångsidiga finska kulturutbudet inom litteratur och film flitigare utnyttjas. För att minska på främlingskapet till det finska språket är det dessutom nödvändigt att i nära samarbete med hemmen, skolan och samhället utveckla åtgärder som förbättrar barns och ungdomars möjligheter att hålla regelbunden kontakt med finskspråkiga vänskolor och med finskspråkiga elever i samma ålder.

Resultaten visar med andra ord att det både i den enspråkigt finska miljön och i den övervägande svenska miljön finns ett tydligt behov att effektivisera undervisningen i finska i de svenskspråkiga skolorna. Resultaten från Helsingforsregionen tyder även på detsamma (Kovero & Londen 2009: 35). Här liksom

i Österbotten ser svårigheterna ut att öka med stigande ålder. Det är dock möjligt att 17-åringarna förhåller sig mera kritiskt till sin kompetens i finska än de yngre informanterna. Vidare visar resultaten att en stor del av informanterna i huvudstadsregionen som anger att de har svårigheter med att uttrycka sig på finska kommer från enspråkigt svenska hem. Detsamma gäller eleverna i Österbotten.

7.7 Diskussion

I dagens samhälle där strävan efter ekonomiska inbesparingar, effektivitet och centralisering kännetecknar kommunala och statliga beslutsprocesser ligger det nära till hands att språkliga och kulturella aspekter får en underordnad betydelse i besluten och till minskad förståelsen för svenska och tvåspråkiga lösningar. Resultaten i Språkbarometern 2008 återspeglar tydligt den svenskspråkiga befolkningens oro över kommande kommunsammanslagningar. Här framgår att över hälften av de svenskspråkiga svararna tror att nya storkommuner leder till att den språkliga servicen blir sämre, medan däremot andelen finskspråkiga som tror att de språkliga tjänsterna försämras är betydligt lägre (Herberts 2009:62). Hela utbildningssektorn står även inför inbesparingar, sammanslagningar och omorganiseringar. Om beslut gällande förändringar inom olika utbildningsnivåer närmast genomförs ur ett ekonomiskt perspektiv och med effektivisering som mål föreligger faran att besluten inte beaktar skillnader och variationer i olika målgruppers behov av bildning och utbildning.

I den aktuella Magma rapporten En- eller tvåspråkiga lösningar utreds de språkliga konsekvenserna vid olika slag av sammanslagningar inom den offentliga sektorn (Henriksson 2011). Här konstateras bl.a. att enspråkiga lösningar kan garantera minoritetsspråkets (oftast svenskans) ställning, men risken är att de enspråkiga enheterna blir så små att kvaliteten på verksamheten blir lidande. Tvåspråkiga lösningar kan däremot ge enheterna större resurser, men samtidigt leda till att minoritetsspråket blir lidande (2011:11). Diskussionen är även ytterst aktuell med tanke på den svenska skolans framtid. Det ökade intresset för den svenska skolan bland i synnerhet tvåspråkiga, men även bland finskspråkiga familjer har i dagens instabila ekonomiska läge avgörande betydelse för den självständiga svenska skolans fortlevnad. Som vi har sett är skolans goda kunskapsmässiga anseende självfallet ett viktigt kriterium vid val av skola och möjligen ett avgörande kriterium för tvåspråkiga och enspråkiga finska familjers val av skolspråk för sina barn. Resultaten från den senaste Pisa undersökningen (Harju-Luukkainen & Nissinen 2011) är inte smickrande för den svenskspråkiga skolan. Orsakerna till de sämre resultaten i svenska skolor jämfört med de finska kan säkert förklaras på många sätt och kopplas till olika faktorer. Däremot stöder resultaten både för denna undersökning och

för den tidigare undersökningen i Helsingforsregionen inte tanken på att orsakerna främst skulle bero på bristfällig språkförståelse i skolspråket hos elever i svenska skolor. Tvärtom visar resultaten att en stor del av eleverna även på språköarna är rätt säkra på sin förmåga att uttrycka sig på svenska. Faktum kvarstår dock att undervisningen och kunskapsutvecklingen i de svenska skolorna härefter noggrant kommer att följas upp både från myndigheternas och från allmänhetens sida. För att den svenska skolan fortsättningsvis skall framstå som det bästa alternativet för de tvåspråkiga familjernas val av skolspråk för sina barn är det nödvändigt att den också kunskapsmässigt kan mäta sig med den finska skolan.

I mediedebatten under hösten 2011 om den svenskspråkiga skolan (se t.ex. Hbl 11.9.2011: 4, HS 13.9.2011: A12, HS 15.9.2011: A15) har för och nackdelar med en - eller tvåspråkig skola livligt diskuterats. Förespråkare för en tvåspråkig skola, dvs. skolor där undervisning skulle ges både på svenska och på finska, framför modellen som en metod att utveckla en högklassig tvåspråkighet hos både svenska och finska elever. Argumentationen tyder på bristande kännedom om hur den språkliga hemmiljön för majoriteten av elever i svenska skolor i Finland ser ut. Resultaten från undersökning i Helsingforsregionen (Kovero & Londen 2009), liksom från tidigare undersökningar (t.ex. Finnäs 2001, Tandefelt 2003, Visapää 1996) visar att största delen av eleverna i svenska skolor i huvudstadsregionen kommer från tvåspråkiga hem. På språköarna har vi sett att största delen av eleverna antingen kommer från tvåspråkiga eller enspråkigt finska hem. Vi har även sett hur oväntat komplicerat språkbruket och växlingen mellan finska och svenska är familjemedlemmar emellan. Liknande kännetecken kan även iaktas i de övervägande svenska städerna i Österbotten både i de tvåspråkiga familjernas språkbruk och i familjer med annat hemspråk än svenska eller finska.

Med kännedom om elevernas språkliga verklighet är det uppenbart att den enspråkiga svenska skolan är ytterst viktig för barnens och ungdomarnas språkliga identiteter. Både elever från enspråkigt svenska hem liksom elever från tvåspråkiga hem, samt självfallet även elever från enspråkigt finska hem som går i svenskspråkiga skolor, behöver både för sin kunskapsmässiga och för sin språkliga utveckling enspråkiga svenska skolor. Om målet är att värna om de tvåspråkiga barnens och ungdomarnas möjligheter att utveckla en balanserad tvåspråkighet, dvs. en modersmålsliknande färdighet i både svenska och finska, är det så som ett flertal tidigare undersökningar visar viktigt att stöda minoritetsspråket (Finnäs 2000, Tandefelt 2008). Här har den enspråkiga svenska skolan avgörande betydelse. Samtidigt är det nödvändigt att effektivisera undervisningen i finska, speciellt på de områden där svenskan har majoritetsställning. Härtill är det som vi sett viktigt att även förbättra undervisningen i

modersmålsinriktad finska. I de finskspråkiga skolorna är det nödvändigt att tidigarelägga undervisningen i svenska, speciellt på de områden där svenskan har majoritetsställning, samt sannolikt att även effektivisera undervisningen i finska. Med de här åtgärderna blir det möjligt att både utveckla en tvåspråkighet på hög nivå och att samtidigt stöda minoritetsspråket.

De pedagogiska och didaktiska problem som diskuterats tidigare (s. 17) och som kännetecknar det språkligt brokiga klassrummet (Tandefelt 2003,2008) ser inte ut att vara lika närvarande i undersökningens språkliga miljöer som i finskdominerade tvåspråkiga miljöer. Vi har sett hur barnens och ungdomarnas språkliga bakgrund ser ut i de fyra enspråkigt finska städerna och hur den ser ut i de tre övervägande svenskspråkiga städerna. Trots elevernas komplicerade språkbruk i de olika hemmiljöerna på språköarna är den språkliga situationen i klassrummen i de svenska skolorna mindre heterogen än i t.ex. Helsingforsregionen. I och med att skolans språkliga kultur är rätt främmande för största delen av eleverna i början av skolgången, kan undervisningen starta från liknande språkliga utgångspunkter för majoriteten av eleverna. Tandefelt jämför träffande den svenska skolans karaktär på språköarna med situationen i ett språkbud (2008: 67). I den övervägande svenskspråkiga miljön har vi sett svenska språkets starka ställning både i hemmiljön och i omgivningen. Närmiljön och skolspråket skiljer sig för majoriteten av eleverna inte från varandra. Situationen är med andra ord annorlunda än på språköarna och representerar snarare en situation som motsvarar majoriteten av de finskspråkiga elevernas. I dagens läge är det med andra ord möjligt att pedagogiska och didaktiska frågeställningar kopplade till stora skillnader i elevernas mognad i skolspråket inte utgör de mest centra problemen i de två motsatta språkliga miljöerna. Däremot kommer andelen barn med andra hemspråk än svenska eller finska med stor sannolikhet att öka i de svenska skolorna, vilket innebär behov av pedagogiska lösningar som värnar om ökad flerspråkighet i klassrummet.

Det sociokulturella perspektivet på lärande och utveckling som inom nordisk pedagogisk forskning framför allt representeras av Roger Säljö i t.ex. *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv* (2000) har under de senaste decennierna haft stor spridning. Perspektivet har inspirerats av teorierna av den sovjetiske psykologen Lev Vygotsky. I *Thought and Language*, som publicerades postumt på engelska (1962) beskriver Vygotsky relationen mellan språk och tanke och hur barnets intellektuella utveckling sker genom social samverkan och i interaktion med andra människor. Genom språket kan vi formulera våra tankar och erfarenheter och lära oss genom att ta del av andras erfarenheter. Enligt Säljö (2011: 178) *har språket med andra ord både en yttre sida riktad mot andra, och en inre sida där vi använder det för tänkande.... Språket är länken mellan social interaktion och tänkande, och det yttre är med och skapar det*

inre. I Vygotskijs beskrivning av den intellektuella utvecklingen ingår även teorier om undervisning. Skolan och läraren har en viktig roll i barnets utveckling. Eleven behöver stöd av läraren för att ta till sig nya mera abstrakta erfarenheter. Förmågan att ta till sig kunskap och lösa problem ökar i samverkan med andra och i dialog med en erfaren lärare eller mentor. I en nära förestående flerspråkig och mer komplex skolomgivning kan det sociokulturella perspektivet bidra till ökad förståelse för betydelsen av förmåga till samarbete, kommunikation och lyhördhet för den sociala omgivningen i läroprocessen.

Vi har sett hur den språkliga gemenskapen tar sig olika uttryck för barn och ungdomar i olika språkliga omgivningar och hur den varierar hos ungdomar i olika åldrar. Skolans kulturella och språkliga miljö visar sig ha central betydelse för hur barn och ungdomar som går i svensk skola, oberoende av hemspråk eller av språklig omgivning väljer att definiera sig språkligt. I den tidigare teoretiska diskussionen gällande olika aspekter i den identitetsformande processen poängterades även det sociala sammanhangets betydelse för den språkliga identiteten (se s. 43 och s. 81). För ungdomar i dagens senmoderna samhälle är den kulturella samhörigheten och språkliga identifikationen emellertid föränderlig och dynamisk. Det är möjligt att samtidigt känna samhörighet med olika grupper och identifiera sig med dessa, samt även att omfatta olika identitetsuppfattningar relaterade till specifika sammanhang. I en flerspråkig miljö blir det under olika utvecklingsskeden viktigt för ungdomar att via byte mellan olika identiteter kunna förhandla om de språkliga dimensionerna i den egna identiteten. Enligt Kukkonen (2003) gör en stark språklig identitet att vi känner oss säkra på och i vårt språk. Framgång i skolan är långt beroende av en god självkänsla kopplad till en balanserad språklig identitet. För att ungdomar med dubbel språklig identitet skall kunna känna sig säkra på och i båda sina språk är det enligt Cummins (2000) viktigt att barnets båda språkliga identiteter är igenkända och accepterade. I ett nära och öppet samarbete mellan hemmet och skolan synliggörs den språkliga hemmiljön, så att barnet kan känna sig stolt över sin dubbla språkliga tillhörighet. Både för den kunskapsmässiga och språkliga utveckling är det här till viktigt att ha tillgång till goda språkmodeller i båda språken.

Skolans huvuduppgift kan inte enbart vara att förmedla teoretisk kunskap och abstrakta principer i olika läroämnen. Så som även poängteras i *Läroplansgrunderna* (se s. 42) har utbildningen i de finländska skolorna här till ett mångsidig identitets- och värdeskapande syfte. I ett pedagogiskt perspektiv på utbildning, undervisning och lärande ingår tanken om att utveckla och förstå människans bildbarhet och fostran i alla åldrar (Kovero 2001: 216). Syftet med framtidsorienterad pedagogisk verksamhet handlar enligt Uljens (1998) om att fostra den enskilda personen så att hon kan vidga den egna erfarenheten, utveckla sin

förståelse, förändra sig och även bidra till att förändra sin omgivning. Bernt Gustavsson (2003: 268-269) diskuterar bildningstankens pedagogiska mening och lyfter fram hur lärandet främjas av att kunskapens både subjektiva och objektiva sida får samverka i bildningsprocessen. Det pedagogiska uppdraget innebär då förståelse för den enskilda personens utgångspunkter för sitt lärande och sin utveckling. Men även förmåga att se hur den förvärvade kunskapen kan bidra till omgivningens sociala och kulturella utveckling. De mest centrala pedagogiska utmaningarna har med andra ord att göra med förmåga att stöda och utveckla människans tillväxt, hennes självkännet, hennes förmåga till självständigt handlande och till aktiv medverkan i samhällelig utveckling.

Lindberg (2009) diskuterar centrala språkpolitiska frågor i dagens Sverige. I diskussionen ingår aktuella problemområden som även är kännetecknande för det finländska samhällsklimatet. Här lyfts bl.a. fram hur distinktionen mellan minoritets-/ majoritetsspråk även rymmer ett makt - och dominansperspektiv som är viktigt att beakta inte minst ur ett demokratiperspektiv (2009: 10). Den hetsiga debatten om svenska språkets och den svenska skolans ställning i Finland, som under hösten 2010 blossade upp i medierna, kan delvis ses i relation till det då förestående riksdagsvalet och olika referensgruppers osäkerhet om den egna populariteten. I ett politiskt och ekonomiskt instabilt läge kan det vara lockande att med hjälp av lättköpta, populistiska utlåtanden försöka öka den egna grupperingens popularitet. Samhälleliga ställningstaganden som inte beaktar det senmoderna samhällets komplexa och föränderliga natur bygger på både ensidiga och orealistiska förhoppningar. Det finländska samhällets framtid är långt beroende på både enskilda människors och beslutsfattares vilja och förmåga, att i kulturellt och språkligt hänseende bejaka skillnader och mångfald. Samtidigt är det nödvändigt att minska på skillnader mellan människor i socialt och ekonomiskt hänseende. I ett demokratiskt samhälle är det med andra ord viktigt att skolan och utbildningen kan bibehålla sin autonoma ställning. Det är fråga om en på framtiden inriktad verksamhet som inte bör underordnas politiska och ekonomiska krav som ofta fokuserar på mera kort-siktiga intressen.

8 Referenser

- Björneborgs svenska samskola. (2010) Tillgänglig: <http://www.bjss.fi/se/allmant/startsidan.html>. Hämtad 8.11.2010.
- Blackledge, Adrian & Pavlenko, Aneta, 2001. Negotiation of identities in multilingual context. *International Journal of Bilingualism* 5 nr 3, 243-257.
- Carleborgsskolan 2011. Tillgänglig <http://www.nykarleby.fi/f-r-inv-nare/barn-utbildning/carleborgsskolan>. Hämtad 10.8.2011
- Cummins, Jim, 2000. *Language, power and pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Great Britain: Cambrian Printers.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom, 1990. Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 20, 43-63.
- Finnäs, Fjalar, 2000. *Tvåspråkiga familjer i statistikens ljus*. Forskningsrapport nr 37. Institutet för finlandssvenska samhällsforskning. Vasa.
- Finnäs, Fjalar, 2001. *Finlandssvenskarna inför 2000-talet*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.
- Finnäs, Fjalar, 2010. *Finlandssvenskarna 2009. En statistisk rapport*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.
- Finlandssvenskarna 2005- en statistisk rapport*. Finlandssvensk rapport nr, 43. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.
- Geber, Erik & Catharina Lojander-Visapää, 2007. *De svenska gymnasierna i Finland. En lägesanalys*. Utbildningsstyrelsen. Helsingfors: Edita Prima.
- Giddens, Anthony, 1991. *Modernity and self-identity*. California: Stanford University Press.
- Gripenberg, Martin, 1986. *Valet av skolspråk*. Publikationsserie 7. Helsingfors: Nylands svenska landskapsförbund.
- Gripenberg, Martin, 2000. *Tvåspråkighet - tillgång eller problem i svensk skola*. Helsingfors: Länsstyrelsen i Södra Finlands län.
- Gustavsson, Bernt, 2003. *Bildning i vår tid. Om bildningens möjligheter och villkor i det moderna samhället*. Wahlström & Widstrand.
- Harju-Luukkainen, Heidi & Nissinen, Kari, 2011. *Finlandssvenska 15-åriga elevers resultatnivå i Pisa 2009 – undersökningen*. Jyväskylä Universitet pedagogiska forskningsinstitutet. Jyväskylä: Saarijärven Offset.
- Henricsson, Sofie, 2009. Svenska språkörer i Finland - vad menar vi med det? *Källan*, 1, 42-46.
- Henriksson, Linnéa, 2011. *En- eller tvåspråkiga lösningar. Om språkliga konsekvenser vid sammanslagningar*. Magma pm 2. 2011. Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Herberts, Kjell, 2009. *Service på svenska och finska – ett medborgarperspektiv*. Språkbarometer/Kielibarometri 2008. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning. Åbo Akademi, Vasa.
- Hyltenstam, Kennet & Stroud, Christoffer, 1990. *Språkbyte och språkbevarande i ett internationellt perspektiv med särskilt beaktande av situationen av samiskan i Sverige*. Underlagsrapport utgiven av samerättsutredningen. Statens offentliga utredningar 1990: 84.

- Jakobstad 2011. Tillgänglig: <http://www.jakobstad.fi>. Hämtad 15.10.2011
- Jakobstads gymnasium 2011. Tillgänglig: <http://www.jakobstadsgymnasium.fi>. Hämtad 10.8.2011.
- Johansson, Nicolina, 2011. *Svenska och finska som undervisningsämne och identitetsaspekter. En undersökning av svenskspråkiga österbottniska gymnasieelevers uppfattningar om språken i relation till undervisning och identitet*. Kandidat avhandling, Beteendevetenskapliga institutionen, Helsingfors universitet.
- Juntunen, Esa & Palttala, Pipsa, 2011. Kaksikielinen koulu ei innosta. *Helsingin Sanomat* 13.9. 2011. Kaupunki: A 12.
- Kaikkonen, Pauli, 2009. Kieli, kulttuuri ja identiteetti- ei yhtä ilman toista. *Tempus* 4 / 2009, 16-18.
- Kansalliskielten historiallinen, kulttuurinen ja sosiologinen tausta. Nationalspråkens historiska, kulturella och sociologiska bakgrund*. 2000. Kielilakikomitea. Työryhmämuistio.
- Kotka Svenska Samskola 2010. Tillgänglig: <http://www.kotkasamskola.com>. Hämtad 11.8.2010.
- Kovero, Camilla, 2001. Aktuella historiska och moderna vuxenpedagogiska frågor i Finland. *Aikuiskasvatus* 3/ 2001, 215-228.
- Kovero, Camilla & Londen, Monica, 2009. *Språk, identitet och skola. En undersökning i svenska skolor i huvudstadsregionen*. Nordica Helsingiensia, nr 15. Helsingfors: Universitetstryckeriet.
- Kukkonen, Pirjo, 2003. Mitt språk mitt liv mitt allt- språkspel och identitet – Språkspel och identitet. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 24 nr 1, 8-21.
- Kalax-Kåtnäs 2011. Tillgänglig: <http://www.narpes.fi/skolor/f-6/kalax-katnas>. Hämtad 10.8. 2011.
- Lauren, Ulla, 1981. *Blandäktenskap och val av skolspråk i Vasa*. Forskningsrapport nr 37. Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lindberg, Inger, 2009. I det nya mångspråkiga Sverige. *Utbildning & Demokrati*. 18 nr 2, 9-37.
- Lojander-Visapää, Catharina, 2001. med rätt att välja. *Språkval och språkstrategier i språkligt blandade hushåll i Helsingfors*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 630.
- Lönnroth, Harry, 2009. Det femte landskapet? Svenska språköar i Finland som objekt för språkvetenskaplig forskning. *I En färd i språket, Fest skrift till Marketta Sundmans 60-årsdag den 12 mars 2009*. Åbo: Nordisk filologi, Åbo universitet s. 98 – 113.
- Metsäkulman koulu 2011. Tillgänglig: <http://www.nykarleby.fi/asukkaille/lapset-koulutus/koulut/metsakulman-koulu-2>. Hämtad 10.8.2011.
- Mikaelsgården. (2010). Tillgänglig: <http://www.mikaelsgarden.fi/>. Hämtad 8.11.2010.
- Minkinen, Johanna, 2011. Wetterstrand vill ha tvåspråkiga skolor. *Hufvudstadsbladet* 11.9.2011. Nyheter: 4.
- Moring, Tom & Godenhjelm, Sebastian, 2010. *Det sammanbållande kittet. En studie av minoritetsmedier i Europa*. Magma- Studie 3. 2010. Finlands svenska tankesmedja Magma: Redfina.
- Mosebacke skolan 2011. Tillgänglig: <http://www.narpes.fi/invanare/barn-utbildning>. Hämtad 10.8.2011.
- Musk, Nigel, 2010. Identitet som dynamisk process: exemplet tvåspråkiga ungdomar i Wales. I Nigel Musk & Åsa Wedin (red) *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

- Musk, Nigel & Wedin, Åsa, 2010. Flerspråkighet: definitioner och begrepp. I Nigel Musk & Åsa Wedin (red) *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Normens skola 2011. Tillgänglig: <http://www.nykarleby.fi/f-r-inv-nare/barn-utbildning/normens-skola>. Hämtad 10.8.2011.
- Norusis, Marija. J, 2002. *SPSS 11.0 Guide to Data Analysis*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Nyberg, Carin, 2009. *I valet och kvalet. Faktorer som påverkar familjers val av skola och skol-språk*. Avhandling för pedagogie magisterexamen, Pedagogiska fakulteten. Åbo Akademi. Vasa.
- Nykarleby 2011. Tillgänglig: <http://www.nykarleby.fi>. Hämtad 10.8.2011.
- Nyman-Kurkiala, Pia, 2006. *Ung och finlandssvensk*. Forskningsrapporter, Institutet för finlands-svensk samhällsforskning, <http://www.vasa.abo.fi/ifs/pdf/ungfinlsve.pdf>. Hämtad 10.8.2011.
- Närpes 2011. Närpes stad. Tillgänglig: <http://www.narpes.fi/invanare/barn-utbildning>. Hämtad 10.8. 2011.
- Närpes gymnasium 2011. Tillgänglig: <http://www.narpes.fi/ng>. Hämtad 10.8.2011.
- Närpes högstadieskola 2011. Tillgänglig: <http://www.narpes.fi/nh>. Hämtad 10.8. 2011.
- Oker-Blom, Gun, Geber, Erik & Backman, Heidi, 2001. *Språklig mångfald i skolan. Språkbakgrund och muntlig språkkompetens i de svenska lågstadieskolorna i Finland*. Utbildningsstyrelsen, duplikat 2/2001. Helsingfors: Edita Oy.
- Oxhamns skola 2011. Tillgänglig: <http://www.jakobstad.fi/html/723.shtml>. Hämtad 10.8. 2011.
- Pallant, Julie, 2005. *SPSS Survival Manual. A step by step guide to data analysis using SPSS for Widows*. Open University Press.
- Rampton, Ben, 1995. *Crossing: language and ethnicity among adolescents*. London: Longman.
- Rontu, Heidi, 2005. *Språkdominans i tidig tvåspråkighet. Barnets kodväxling i kontext*. Akademisk avhandling. Åbo Akademis Förlag- Åbo Akademi University Press.
- Saarela, Jan, 2011. *Invandringens samhällsekonomiska konsekvenser - med fokus på Svenskfinland*. Magma-Studie nr 2. 2011. Finlands svenska tankesmedja Magma: Redfina.
- Skutnabb-Kangas, Tove, 1981. *Tvåspråkighet*. Lund: Liber läromedel.
- Slotte- Lüttge, Anna, 2008. Tvåspråkighet, lärande och undervisning. I Gun Åker-Blom, Annika Westerholm och Nina Österholm (red.) *Rum för språkutveckling*. Utbildningsstyrelsen. Tammerfors: Juvenes Print.
- Sundman, Marketta 1998. *Barnet skolan och tvåspråkigheten*. Helsingfors: Yliopistopaino.
- Svenska dialekter i Finland 2011. Tillgänglig: www.kotus.fi. Hämtad 23.8. 2011.
- Svenska Privatskolan i Uleåborg. (2011). Tillgänglig : <http://www.spsu.fi/> Hämtad 6.10.2011.
- Svenska Samskolan i Tammerfors 2011. Tillgänglig: <http://www.samskolan.fi/>. Hämtad 6.10.2011.
- Svenska och tvåspråkiga kommuner 2011. Tillgänglig: <http://www.kunnat.net/sv/kommuner/verksamhet/svensk-och-tvasprakiga-kommuner>. Hämtad 32.8. 2011.
- Säljö, Roger, 2000. *Lärande i praktiken - Ett sociokulturellt perspektiv*. Sverige: Nordstedts Akademiska förlag.
- Säljö, Roger, 2011. *Lärande och lärandemiljöer*. I Sven-Erik Hansen & Liselott Forsman (red) *Allmändidaktik- vetenskap för lärande*. Lund: Studentlitteratur.

- Tandefelt, Marika, 2003. *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors: Nord Print.
- Tandefelt, Marika, 2008. Finlandssvensk skola och språkpolitik. I Gun Åker-Blom, Annika Westerholm och Nina Österholm (red.) *Rum för språkutveckling*. Utbildningsstyrelsen. Tammerfors: Juvenes Print.
- Tilastot- Väestörakenne 2011. Tillgänglig: Tilastokeskus- Statistikcentralen. www.stat.fi. Hämtad 23.8.2011.
- Topeliusgymnasiet 2011. Tillgänglig: <http://www.studentum.fi/Topeliusgymnasiet> i Nykarleby Hämtad 10.8.2011.
- Toropainen, Outi, 2002. *Nationell utvärdering av inlärningsresultat i finska i åk 9 våren 2001*. Utvärdering av inlärningsresultat 1/ 2002. Utbildningsstyrelsen. Helsingfors: Yliopistopaino.
- Toropainen, Outi, 2009. *Utvärdering av läroämnet finska i den grundläggande utbildningen. Inlärningsresultat i finska enligt A-lärokursen och den modersmålsinriktade lärokursen i årskurs 9 våren 2009*. Uppföljningsrapporter 2010:1. Utbildningsstyrelsen. Tammerfors: Juvenes Print.
- Tulonen, Hannele, 2011. "Kaksikielinen koulu ei olisi hullumpi ajatus." *Helsingin Sanomat* 15.9.2011. Kaupunki: A 15.
- Uljens, Mikael, 1998. *Allmän pedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsstyrelsen 2003. *Grunderna för gymnasiets läroplan*. Tillgänglig: <http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlp.pdf>. Hämtad 20.10.2011.
- Utbildningsstyrelsen 2004. *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. Tillgänglig: <http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf>. Hämtad 20.10.2011.
- Visapää, Catharina, 1996. *Språkmiljö och skolval i Helsingfors*. Helsingfors: Universitetsstryckeriet.
- Vygotsky, Lev, 1962. *Thought and Language*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Österbottniska 2011. <http://www.learning+4sharing.nu/osterbottniska> hämtad 24.8.2011.

Tryckt
ISBN 978-952-13-4939-3
ISSN-L 1798-8993

Online
ISBN 978-952-13-4940-9
ISSN 1798-9000

Den svenska skolans framtid och dess kulturförmedlande roll har livligt diskuterats i media. De kommande inbesparingarna och omorganiseringarna inom hela utbildningsväsendet i kombination med det rätt kärva språkpolitiska klimatet väcker oro för den självständiga svenska skolan. Sällan kommer emellertid de barn och ungdomar som berörs av förändringar i utbildnings – och språkpolitiska prioriteringar till tals.

I den här rapporten som är den andra i projektet Språk, identitet och skola synliggörs den språkliga hemmiljön och det komplexa språkbruket hos barn och ungdomar som går i svenska skolor och som å ena sidan, växer upp i enspråkigt finska miljöer och å andra sidan, i övervägande svenskspråkiga miljöer. Barnens och ungdomarnas tankar om svenska språkets betydelse, hur de vill definiera sig språkligt och hur de ser på den egna språkliga kompetensen i svenska och finska kommer fram. Den svenskspråkiga skolans inverkan synliggörs via skillnader och förändringar i språkbruket hos barn och ungdomar i olika åldrar. Rapporten är avsedd för alla som är intresserade av pedagogiska och språkliga frågor inom skolväsendet i dagens Finland.

Docent Camilla Kovero arbetar som universitetslektor i pedagogik vid beteendevetenskapliga institutionen vid Helsingfors universitet.